a

magazin istoric

ANUL XIX NR. 9 (222) SEPTEMBRIE 1985

b

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIX
Nr. 9 (222)
septembrie 1985

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

„Documentele" în piatră ale Iaşului: *Gheorghe David* 2

Un principe iluminist pe tronul ţărilor române — Nicolae Mavrocordat (II): *Matei D. Vlad* 7

În arhivele britanice, scrisori cu sigilii ale voievozilor români: *Paul Cernovodeanu* 11

● **Odiosul Diktat de la Viena (II):** *Mircea Muşat...* 13
● **Procedeu de gangsteri (II):** *M. Manoilescu...* 14

„Între noi şi Bucureşti — totul este în mîinile românilor": *Eugen Bantea* 18

● **Sfîrşitul Marii Conflagraţii. Capitularea Japoniei: Pe aerodromul piloţilor sinucigaşi:** *Douglas Mac Arthur* ● **90 luni de război împotriva militariştilor niponi:** *Li Zongren* ● **Un secret ferecat sub şapte lacăte:** *Kirill Afanasievici Mereţkov* ● **La bordul cuirasatului „Missouri":** *Toshikazu Kase* ● **Epilog:** *Eugen Preda* 21

Pe urmele strămoşilor (III): *Ion Popescu-Puţuri* 33

Continuitate şi unitate istorică românească — Ţara Bîrsei: *Radu Popa* 36

1820. Simon Bolivar — viziune românească de epocă: *Ştefan Delureanu* 38

Hitiţii şi civilizaţia lor: *Gabriel Iliescu* 44

1940-1945. „Fiecare vietnamez trebuie să-şi aducă contribuţia!": *Milică Moldoveanu* 46

Însemnările lui Grigore Gafencu (III): *Costin Murgescu, Ştefan Lache* 49

Misiuni periculoase (II): *A. Cecil Hampshire* 53

În Bucureşti, acum 50 ani 58

● **Clio zîmbeşte... 10** ● **Concursul Magazin istoric: Victoria... 41**
● **Cărţi sosite la redacţie... 48** ● **Poşta: Magazin istoric... 62**

COPERTELE NOASTRE

①④ Popoarele antichităţii sînt făuritoarele unor mari civilizaţii — chineză, indiană, egipteană, greacă, parţă, traco-geto-dacă, romană — vădind o profundă originalitate, dar, în acelaşi timp, şi multe trăsături comune, consecinţă firească a relaţiilor şi schimburilor culturale existente între ele. Între aceste civilizaţii s-a numărat şi cea a hitiţilor. În imagini, vestigii ale artei hitite ilustrative pentru nivelul ridicat de cultură al acestui popor al antichităţii: a) podoabă din aur cu incrustaţii din email cu reprezentări zoomorfe, descoperită la Tel Halaf — Anatolia; b) luptători hitiţi — basorelief descoperit în Anatolia, la Yazilikaya, lîngă Hattuşaş, capitala statului hitit; c) disc din aur descoperit la Magnesia (oraş în Lidia, stat succesoral stăpînirii hitite), reprezentînd simboluri solare; d) figurine zoomorfe şi antropomorfe din lapis-lazuli şi aur descoperite la Karkemiş (oraş în Siria, stăpînit în mileniul II î.e.n. de hitiţi) **(Hitiţii şi civilizaţia lor, p. 44)**

② Eroica luptă de eliberare de sub dominaţia spaniolă a popoarelor latino-americane a fost reflectată şi în paginile publicaţiilor româneşti din veacul trecut. În 1829-1830, cititorii **Albinei** lui Gh. Asachi puteau urmări, astfel, glorioasele fapte ale luptătorilor conduşi de Simon Bolivar pe „teatrul întîmplărilor din America" **(1820: Simon Bolivar — viziune românească de epocă, p. 38)**

③ Din tezaurul artistic vietnamez: stampă populară, reprezentîndu-l pe Kaithigarbha, protectorul nevoiaşilor şi al copiilor (sec. XVIII-XIX) **(1940-1945: „Fiecare vietnamez trebuie să-şi aducă contribuţia!", p. 46)**

① ④ ② ③

Noi şi excepţionale mărturii arheologice ale vechimii oraşului

„DOCUMENTELE" ÎN PIATRĂ ALE IAŞULUI

GHEORGHE DAVID

● Cu 150 ani mai devreme ● Din timpul lui Alexandru cel Bun ● Monedele şi... monetăria ● Halde de minereu şi ateliere de bijutier ● Un instrumentar medical de acum cîteva veacuri ● Conducte subterane şi cişmele de marmură ● Arheologia şi cronicile — la unison

De cîţiva ani, perimetrul cuprins între străzile Cloşca, Ştefan cel Mare şi incinta Mitropoliei Moldovei din Iaşi este înconjurat de panouri metalice, specifice şantierelor de construcţii. Dar o privire dincolo de acest perete despărţitor ne dezvăluie privelişte a unui şantier puţin obişnuit. În locul maşinilor şi uneltelor de construcţie sînt mînuite, cu maximă atenţie, spaciurile de arheolog; în locul noilor fundaţii din beton, fragmente de zidărie, bolţi şi pavaje ale unor vechi construcţii...

La sfîrşitul anului 1981, cu ocazia începerii unor lucrări de modernizare şi dezvoltare urbanistică a centrului Iaşului, au apărut vestigii arheologice care au necesitat intervenţia specialiştilor. Cercetările efectuate în perioada următoare (cercetări ce se continuă şi în prezent) au dezvăluit existenţa aici — în vatra istorică, azi centrul oraşului — a unui complex arheologic deosebit de important pentru reconstituirea originilor Iaşului şi, totodată, pentru cunoaşterea vieţii urbane în feudalismul românesc.

Rezultatele cercetărilor întreprinse între 4 ianuarie şi 20 august 1982 au fost publicate de Nicolae N. Puşcaşu şi Voica-Maria Puşcaşu într-un studiu — Mărturii de civilizaţie şi urbanizare medievală descoperite în vatra istorică a Iaşului — în Monumente istorice şi de artă, nr. 2/1983. În primăvara acestui an, cu prilejul sesiunii anuale de rapoarte arheologice de la Tîrgovişte au fost prezentate concluzii şi din ultimele cercetări; cu acest prilej în cadrul unei expoziţii inaugurate la Tîrgovişte au fost prezentate şi cîteva dintre cele mai reprezentative descoperiri, care confirmă nivelul înalt de civilizaţie dezvoltat aici cu secole în urmă, întregind astfel tabloul despre începuturile oraşului oferit de mărturiile scrise.

Secolul XIII in loc de XV?

Strict documentar, Iaşul este atestat pentru întîia oară în anul 1408, în privilegiul comercial pe care Alexandru cel Bun l-a acordat negustorilor din Liov. 26 ani mai tîrziu, în 1434, apare şi prima menţiune a oraşului ca reşedinţă de curte domnească[1]. Cercetările arheologice, dovedesc însă, ca şi în cazul altor localităţi, că vechimea reală a aşezării este cu mult mai mare decît cea atestată de documente. Printre descoperirile celui mai vechi orizont de mărturii arheologice făcute în perimetrul pe care l-am menţionat mai înainte se află vetre de foc amenajate direct pe stratul de humus, o locuinţă semiîngropată şi fragmente ceramice modelate fa roata de olărie cu turaţie lentă — descoperiri aparent nespectaculo se, dar care, în realitate, prezintă un deosebit interes. Ele atestă — cum arată cei doi specialişti — că „aria terenului supus cercetărilor intrase în raza desfăşurării unor procese de locuire efectivă încă de la începutul ultimului pătrar al secolului al XIII-lea, aceste

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1983.

Șantier arheologic în vecinătatea unui șantier de construcții. Perimetrul marcat cu altă culoare va deveni rezervație arheologică cu caracter permanent, oferind vizitatorilor de azi ai orașului o secvență a Iașului medieval...

procese evoluînd acolo neîntrerupt pînă către sfîrșitul celui de-al doilea deceniu al secolului următor". *Așadar, față de atestarea documentară scrisă — întîiul deceniu al sec. XV — vechimea Iașului coboară cu mai mult de 150 ani spre ultimul pătrar al sec. XIII.*

Nu numai vechimea, ci și caracterul așezării era deosebit. Semnificativă, în această privință, este descoperirea făcută de către cercetătorii menționați, în al doilea nivel arheologic, suprapus nemijlocit celui anterior, a vestigiilor unui edificiu eclezias-tic construit din cărămidă și piatră. Vechimea lui este probată de o monedă epigrafă de argint, din seria groșilor emiși de Moldova, în timpul lui Alexandru cel Bun, înainte de 1408.

Avînd o lungă dăinuire în timp, acest edificiu se înscrie în seria celor mai vechi construcții ecleziastice medievale din Moldova și este, totodată, după cum apreciază Nicolae și Voica-Maria Pușcașu, *cel mai vechi lăcaș de cult, cunoscut, pînă acum, pe teritoriul Iașului*: elementele sale decorative — discuri ceramice smălțuite —, atestă o tradiție arhitectonică și decorativă unitară la scara întregii țări, fapt remarcabil dacă ne gîndim că monumentul a fost ridicat într-o etapă nu cu mult ulterioară constituirii și organizării statu-

lui feudal Moldova. Această stare de fapt conduce firesc la presupunerea, emisă de cei doi cercetători, că şi alte aşezări înscrise în acea epocă pe făgaşul urbanizării — Roman, Vaslui, Bacău, Cotnari, Galaţi, Hîrlău — să fi avut asemenea construcţii.

În imediata apropiere a edificiului, cercetările au evidenţiat, de asemenea, numeroase vetre destinate extragerii fierului din minereu. Existenţa unui lăcaş bisericesc din piatră şi cărămidă, ca şi a vetrelor de extragere a fierului, toate vădind o îndelungă, efectivă şi intensă utilizare, probează că, cu mult înainte de a fi atestat documentar, Iaşul era un puternic centru meşteşugăresc şi cultural. Relevant pentru intensitatea prelucrării minereului de fier este stratul de haldă, descoperit la circa 40 m de vetrele de reducere a minereului şi care se întinde pe o suprafaţă de 850 m.p., cu o grosime de 15-40 cm, ceea ce — avînd în vedere şi tasarea produsă de straturile de pămînt de deasupra — reprezintă o cantitate uriaşă de zgură de minereu.

Un puternic incendiu petrecut la începutul sec. XV (între 1400 şi 1408) a distrus amenajările din zonă, în primul rînd edificiul ecleziastic, dar focul nu a putut opri evoluţia oraşului. Al treilea orizont arheologic pus în evidenţă prin cercetări demonstrează că reconstrucţia a început imediat, chiar în anii lui Alexandru cel Bun. Vechiul edificiu ecleziastic a fost demolat şi pe terenul nivelat a început construcţia unei clădiri noi, de dimensiuni impresionante (numai sala circulară a acestei construcţii avea un diametru de 15,20 m), monument datat, cu ajutorul monedelor de la Alexandru cel Bun şi Iliaş I, în intervalul 1408-1432. Lucrările au fost sistate însă după realizarea fundaţiei şi a unei porţiuni din structura elevaţiei, poate în împrejurările morţii lui Alexandru cel Bun, poate în condiţiile tulburărilor din vremea luptelor pentru tron din anii următori.

Deşi neterminată, această construcţie reprezintă un unicat în seria tuturor construcţiilor cunoscute pînă acum pe teritoriul ţărilor române, pînă în veacul XV. Realizarea unei construcţii de o asemenea amploare şi cu o atare soluţie arhitectonică — proprie doar construcţiilor din mediul arhitecturii de curte — nu putea fi iniţiată şi pusă în practică decît sub auspiciile domniei. În acest sens, autorii studiului menţionat apreciază că *iniţierea construirii edificiului constituie o nouă dovadă a străduinţelor efective ale domniei de a conferi Iaşului, încă din vremea lui Alexandru cel Bun, prerogative speciale — de reşedinţă voievodală.*

Locuinţele, ale căror vestigii au fost găsite în acest al treilea nivel, au fost distruse tot de un incendiu — calamitate frecventă în epoca feudală (Marco Bandini semnala în sec. XVII, într-un singur an declanşarea a 46 incendii!) — dar, din nou, viaţuirea nu a încetat. Un al patrulea orizont arheologic, suprapus direct celui mai sus-menţionat, evidenţiază un grup de locuinţe, a căror existenţă acoperă întreg intervalul istoric cuprins între anii 1436 şi 1527.

Secolul XVII marchează noi elemente în evoluţia urbanistică a zonei. Cum rezultă din cercetările arheologice, terenul unde trebuia să se înalţe marele edificiu cu sală circulară, a cărui construcţie fusese sistată în preajma anului 1432, a fost nivelat şi pe el s-au suprapus două edificii monumentale — unul realizat la scurt timp după 1636 deci în timpul domniei lui Vasile Lupu; al doilea spre sfîrşitul acestui secol. Este vorba de construcţii cu un caracter deosebit, fapt demonstrat şi de feluritele lor amenajări şi dotări. Între altele, s-au identificat vestigiile a două conducte care aduceau apa potabilă din bazine special amenajate la baza pantei dealului Copou, aflat la o distanţă de circa 300 m de respectivele construcţii.

Continuitate şi unitate arhitectonică

De altfel, potrivit mărturiilor unor călători de la jumătatea veacului XVII — englezul Robert Bargrave, italianul Niccolo Barsi, francezii Philippe Masson du Pont şi secretarul solului francez De la Croix — înfăţişarea unor construcţii edilitare din capitala Moldovei rivaliza în multe privinţe cu construcţii similare din Occident. Referindu-ne tot la instalaţia de aducţiune a apei la palatnl metropolitan se cuvine să semnalăm eleganţa bazinului de captare, realizat din marmură albă şi ornat cu o placă tot de marmură executată cu multă măiestrie, înfăţişînd capul stilizat al unui leu. În aceeaşi ordine de idei, călătorul otoman Evlia Celebi sublinia eleganţa băilor publice existente în Iaşi încît — spunea el — „în toată Europa nu exista o baie atît de strălucitoare".

Cum arătam, peste clădirea distrusă de incendiu a edificiului religios, la începutul sec. XV a început construirea alteia, abandonată din motive necunoscute, peste care în sec. XVII s-au suprapus două palate de mari dimensiuni. Construite în chiar incinta reşedinţei metropolitane, existenţa acestor palate pare a fi direct legată de aceea a Mitropoliei. Această succesiune în timp vădeşte o continuitate arhitectonică. Dar elementul cel mai important este dat de felul în care fundaţia vechii clădiri a fost folosită pentru înălţarea celei noi: sala circulară a edificiului neterminat a devenit o fastuoasă încăpere a noului edificiu (probabil palatul metropolitan), fiind pardosită cu dale perfect rectangulare din marmură de un alb imaculat — pardoseală realizată cu mare fineţe şi cu o deosebită ştiinţă a tehnicii construcţiilor. De bună seamă că această sală va fi fost o încăpere destinată unor recepţii fastuoase, cu participarea mitropolitului şi a unui numeros alai.

Descoperirile arheologice dau astfel şi mai multă consistenţă unor descrieri de felul celei pe care Iacob Sobieski, fiul regelui polonez Ioan Sobieski, în trecere prin Iaşi, o făcea palatului: „Ne-am dus la Mitropolie, unde ne-a primit mitropolitul [Dosoftei] însuşi, foarte bătrîn; el purta o mitră ca o coroană, împodobită cu pietre scumpe... Ne-am oprit apoi la palat [poate chiar cel evidenţiat de recentele cercetări arheologice] unde cele două săli sînt foarte frumoase, cu zidurile şi cu tavanul incrustate în porţelan [vestitele «*cinii*» — plăci din faianţă decorate cu diverse desene]. Sus, două săli cu ferestre mari făcute în aşa fel ca să aibă vedere foarte frumoasă în toate părţile. Zidurile şi tavanul sînt pictate foarte meşteşugit, cu flori mari, executate cu gingăşie pe un fond de aur chinezesc".

Subliniind panorama frumoasă ce se deschidea „în toate părţile", relatarea călătorului polon atrage atenţia asupra unui nou aspect evidenţiat atît de scrierile vremii, cît şi de cercetările arheologice: anume armonioasa îmbinare a diferitelor construcţii — palate, biserici, edificii publice — într-o concepţie arhitecturală unitară. Este o remarcă făcută şi de alţi vizitatori ai Iaşului. De pildă, italianul Marco Bandini releva faptul că din depărtare „turlele, bisericile şi mănăstirile oferă ochilor măreţie", considerînd oraşul din acest punct de vedere ca „o nouă Romă".

Analizînd vestigiile edificiilor monumentale descoperite la Iaşi în perimetrul amintit, în corelarea lor firească cu celelalte monumente de arhitectură din zonă (Curtea Domnească e la 500 m nord-vest, Golia la aproximativ 480 m vest; Trei Ierarhi se află şi ea nu departe), autorii studiului publicat în *Monumente istorice şi de artă* conchid că întregul ansamblu de construcţii se subsuma unui program arhitectonic, dacă nu exprimat ca atare, în orice caz evident pe planul concepţiei constructorilor medievali.

... şi cîteva din vestigiile depistate în cadrul cercetărilor: fragment ceramic dintr-un vas, pe care desenul înfăţişează stema Moldovei, înconjurată de legenda MONETA ALEXANDRI, scrisă cu litere latineşti, descoperire de excepţională importanţă ce demonstrează că la Iaşi a funcţionat una din monetăriile lui Alexandru cel Bun...

...şi podoabe filigranate din aur, aşa cum se executau în atelierele meşteşugăreşti ale Iaşului în urmă cu secole

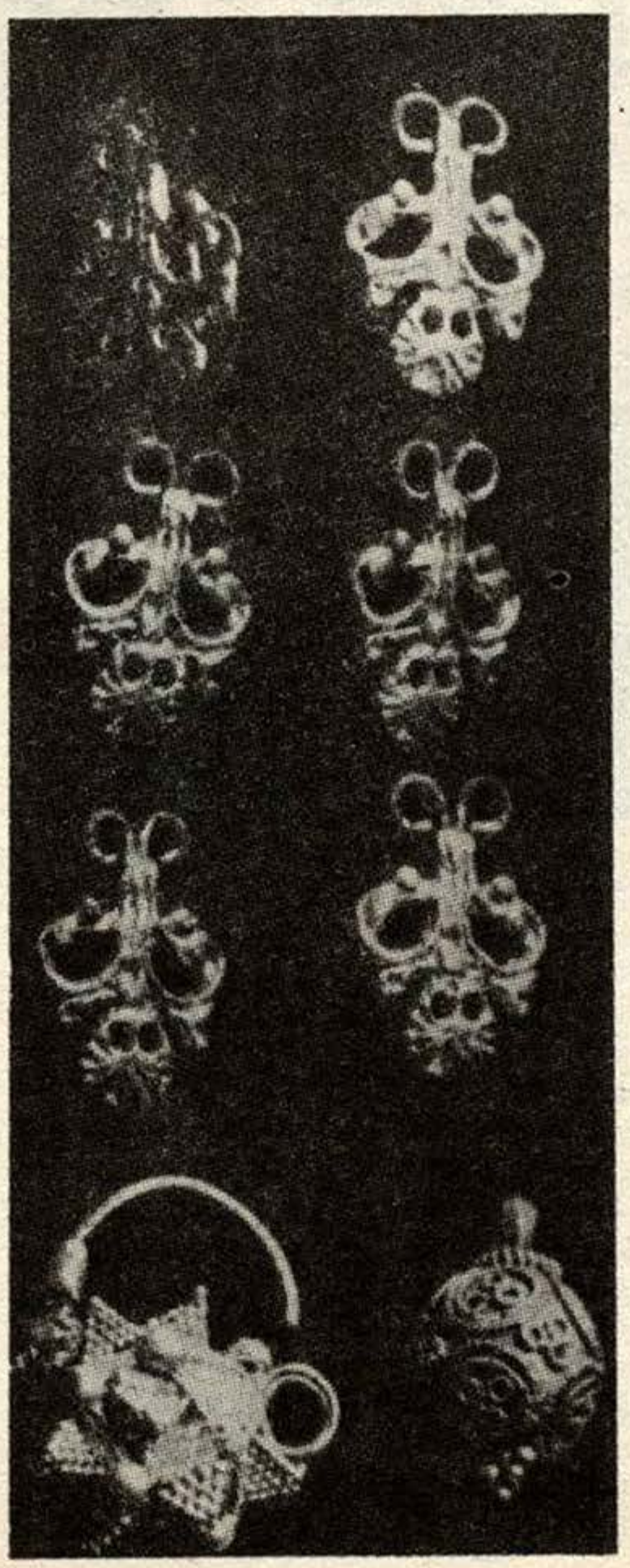

Cea dintîi pecete

Caracterul deosebit al acestui perimetru arheologic este subliniat, de altfel, şi de bogăţia de obiecte materiale: unelte meşteşugăreşti, vase de lut şi diferite alte produse din ceramică, monede şi bijuterii, obiecte de artă şi lux — ilustrative pentru larga paletă a meşteşugarilor ce-şi desfăşurau activitatea într-o aşezare urbanistică feudală românească. Diversitatea şi marele lor număr sînt de natură să schimbe radical opinia cu privire la aşa-zisul caracter precumpănitor agrar al aşezărilor noastre urbane de la începuturile feudalismului.

O primă stare de fapt pusă în evidenţă de cercetările din perimetrul amintit — ca şi din alte părţi ale oraşului, incinta mănăstirii Sf. Sava, de pildă — este aceea că produsele ceramice, abundente, de o mare diversitate şi de o execuţie calitativă remarcabilă, erau realizate în ateliere locale, răspunzînd unor nevoi în primul rînd ale oraşului şi apoi ale zonei înconjurătoare, unde erau comercializate. Vasele de lut găsite la Dobrovăţ, Brăieşti Comana, Cotnari, Hîrlău, Miroslava, Mogoşeşti-Siret, Muncelu de Sus, Scînteia, Tîrgu Frumos, identice cu cele găsite în Iaşi, atestă că oraşul era încă din sec. XIV-XV nu numai un puternic centru al olăritului, dar şi că satisfăcea solicitările locuitorilor de pe un teritoriu rural apreciabil, întins pe distanţe de cîteva zeci de kilometri. O asemenea arie de răspîndire denotă că producţia de ceramică depăşise stadiul meşteşugului casnic, vizînd realizarea unei producţii-marfă, destinată să satisfacă necesităţile unei pieţe largi şi active.

Concluzii asemănătoare îngăduie marele număr de unelte de tot felul (în cadrul cercetărilor din perimetrul amintit au fost descoperite ciocane de forjă, dălţi, perforatoare, lame de fierăstrău, cuţite de diverse forme şi mărimi, sfredele, unelte agricole, dar şi piese care cereau „tehnici" mai avansate — lăcăte, elemente de feronerie — apoi unelte de fineţe: lamele de brici, spatule de curăţire a unghiilor şi chiar instrumente medicale — spatule

de curățire a pavilionului auricular — ceea ce demonstrează marea diversitate a producției meșteșugărești a ieșenilor). Alături de obiectele confecționate din fier, cele din metale neferoase (între care și piese din argint, aur și platină) fac dovada peremptorie a unei mari diversificări în prelucrarea metalelor, la un nivel ridicat de profesionalitate, incluzînd, în cazul bijuteriilor, tehnici de mare rafinament: șlefuire, gravare, filigranare, emailare, incastrarea pietrelor prețioase și semiprețioase, care, la rîndul lor, erau șlefuite, fațetate, gravate. Numărul mare de podoabe și bijuterii descoperite pe aria menționată, ca și în împrejurimi (în 1981, la mănăstirea Aroneanu a fost găsit un tezaur din 180 monede și bijuterii) a fost completat, de *identificarea* — în al doilea nivel arheologic — *a unui atelier specializat în producerea bijuteriilor și a podoabelor vestimentare, ceea ce atestă în chipul cel mai convingător autohtonitatea acestor produse de înaltă măiestrie artistică.*

În zona cercetată, a fost descoperit, de asemenea, un număr relativ mare de monede. Numai în cursul anului 1982, au fost scoase la iveală 152 piese, provenind de la Petru I Mușat, Alexandru cel Bun, Iliaș I, Petru II Mușat — monede existente, așadar, odată cu începuturile orașului medieval. Dar cea mai importantă descoperire de acest gen nu este o monedă, ci un fragment ceramic: o parte dintr-un vas, decorat cu o protomă circulară smălțuită, care a fost depistată într-o locuință clădită în secolul XIV și distrusă de incendiul survenit înainte de anul 1408. Desenul înfățișează *stema Moldovei, înconjurată de legenda MONETA ALEXANDRI, scrisă cu litere latinești.* Este o descoperire de excepțională importanță care ne arată că în oraș funcționa monetăria sau una din monetăriile lui Alexandru cel Bun.

Subiecte mitologice și cavaleri în armuri

Călătorul sirian Paul de Alep a ajuns în țările române în toiul iernii, rămînînd peste măsură de uimit de sănii („sînt căruțe fără roți — scria el —; ele alunecă pe zăpadă cu mare iuțeală") și de sobele din interiorul locuințelor („în fiecare casă este un cuptor care are pe dinafară un fel de horn din lut verde sau roșu, iar la cei bogați din faianță"). Frumusețea și originalitatea sobelor românești ornate cu splendide plăci de teracotă, smălțuite sau nu, a atras admirația și unor călători europeni, mai obișnuiți cu astfel de construcții — cum a fost, de pildă, Anton Maria del Chiaro. Descoperirile arheologice atestă asemenea cahle de teracotă în multe așezări: la Baia, la Suceava[1] ș.a.m.d. Reprezentările de pe ele, florale, faunistice, mitologice, au făcut să se creadă că ar fi produse de import.

Descoperirea, în incinta mănăstirii Sf. Sava, din Iași, a unui cuptor destinat producției de cahle, cuptor datînd din primele decenii ale sec. XV și conținînd multe piese întregi și fragmentare cu reprezentări din cele mai diverse: motive geometrice, scene mitologice și religioase, ornamente florale, animale fantastice, scene de viață cotidiană, construcții ș.a.m.d., atestă faptul că asemenea piese se fabricau în țară. Ele erau larg răspîndite, judecînd după faptul că fragmente de teracotă, asemănătoare celor descoperite în cuptorul de la Sf. Sava, le găsim nu numai în zona palatului metropolitan, ci și în localități situate la mari distanțe de Iași.

„Moda" unor astfel de reprezentări nu era proprie numai sec. XV, căci dintr-o locuință a sec. XIV, anterioară incendiului din 1408, a ieșit la iveală o cahlă înfățișînd pe Sf. Gheorghe ucigînd balaurul; cahla respectivă păstrează și un fragment de inscripție din care au putut fi descifrate literele ȘTE. În sec. XV remarcăm un considerabil progres în realizarea acestor cahle, progres demonstrînd o înaltă știință a dăltuirii în negativ a imaginii (cofrajele în care se turnau cahlele erau din lemn, sculptat în interior, pentru a îngădui apariția imaginii în relief) și o la fel de remarcabilă măiestrie artistică. Multe din aceste produse erau destinate producției în serie. De pildă, în 1975, pe terenul străzii Anastasie Panu a fost găsită o cahlă întreagă care înfățișează un voievod (cu însemnele demnității sale: sabia și ciocanul de luptă); fragmente reprezentînd piese similare au fost găsite și în cuptorul de la Sf. Sava și pe terenul din str. Ștefan cel Mare, cercetat începînd din anul 1982.

Paleta reprezentărilor de pe cahle s-a îmbogățit considerabil în secolele următoare, cînd au apărut plăcile decorative murale din faianță („cinii"). Frumusețea coloristică a acestor plăci ne îndeamnă să ne închipuim cum vor fi arătat acele „case cu cinii" pe care, potrivit lui Miron Costin, le-a înălțat Vasile Lupu în capitala Moldovei.

Importantele descoperiri făcute de cercetătorii ieșeni în perimetrul vetrei istorice a Iașului — aici doar succint prezentate — se înscriu ca noi și elocvente mărturii ale vechimii și originalității civilizației urbanistice dezvoltate de strămoșii noștri. Importanța deosebită a descoperirii a și determinat de altfel înmatricularea ansamblului acestor mărturii de arhitectură medievală ca „rezervație arheologică cu caracter permanent" — urmînd a fi conservate pe loc prin realizarea unei construcții de protecție, cu o arhitectură integrată ansamblului urbanistic actual al centrului orașului.

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1976.

UN PRINCIPE ILUMINIST PE TRONUL ŢĂRILOR ROMÂNE — NICOLAE MAVROCORDAT (II)

Conf. univ. dr. MATEI D. VLAD

Inaugurarea domniilor numite „fanariote" de istoriografia românească s-a făcut în ambele principate extracarpatice, de către aceeaşi persoană — Nicolae vodă Mavrocordat. În numărul trecut al revistei[1] am prezentat cadrul social-politic în care s-a produs acest fenomen şi rolul primei domnii fanariote în domeniul politicii interne. Să urmărim şi alte aspecte ale acestei guvernări.

Simbolul „domnilor Daciei"

Fiind — după aprecierea Ariadnei Camariano-Cioran — „unul dintre cei mai culţi domni fanarioţi pe care i-au avut ţările române, filozof, scriitor şi mare colecţionar de cărţi şi manuscrise", Nicolae Mavrocordat s-a preocupat de dezvoltarea învăţămîntului şi, în genere, a culturii. Axinte Uricariul precizează, în scrierile sale, obiectivele culturale primordiale ale domnitorului: voia „să facă două lucruri bune în ţară... *una, tipografie, ca să tipărească cărţi*; şi a doua, *să facă şcoale ca să înveţe cine ar vrea, fără de plată* [s.n.]". În Moldova, ambele obiective au fost înfăptuite în cursul celei de-a doua domnii: la mănăstirea Sf. Sava din Iaşi a fost întemeiată o tipografie, iar prin hrisovul din aprilie

Nicolae Mavrocordat. Detaliu din fresca de la paraclisul Patriarhiei

1714 a fost reorganizată Academia domnească din Iaşi — instituţie de învăţămînt de mare însemnătate în viaţa culturală a patriei noastre. Academia funcţiona din 1707, din vremea lui Antioh Cantemir. Între îmbunătăţirile aduse acestei şcoli de Nicolae Mavrocordat a fost şi aceea de a adăuga la obiectele de studiu, pe lîngă limba greacă şi slavonă, *limba română*, academia fiind — după părerea lui N. Iorga — „cea dintîi şcoală în limba ţării, şi un fanariot era acela care o întemeia". N. Iorga sublinia, totodată, caracterul gratuit al acestei instituţii de învăţămînt şi faptul că era deschisă oricărui doritor de învăţătură, nu numai fiilor de boieri.

Măsuri similare a adoptat şi în timpul domniilor din Ţara Românească — ceea ce dovedeşte, încă o dată, caracterul unitar al etapei de dezvoltare în care se aflau principatele. În felul acesta Bucureştiul şi Iaşul continuau să fie puternice centre de cultură în această parte a Europei, în care, alături de români, îşi desăvîrşeau instrucţia mulţi greci, bulgari, albanezi, sîrbi, tineri care în teritoriile locuite de ei aflate sub stăpînirea efectivă a Imperiului otoman, nu puteau întemeia asemenea instituţii.

Dezvoltarea învăţămîntului a avut drept consecinţă intensificarea tipăririi cărţilor — atît a celor laice, cît şi a celor religioase. Multe în greceşte (avînd în vedere apartenenţa etnică a voievodului), dar şi în româneşte. Dintre lucrările în limba română cea mai semnificativă este reeditarea, în 1724, la Bucureşti, a *Cărţii româneşti de învăţătură* (vestita *Pravilă împărătească*, apărută întîia oară la Iaşi, în 1646, în timpul domniei lui Vasile Lupu). Dintr-o însemnare făcută pe un manuscris, la 21 noiembrie 1724, aflăm că această lucrare s-a

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1985.

tipărit „cu porunca măriei sale, domnului nostru Io Nicolae Alexandru voevod, domnul Țării Muntenești, *pentru treaba și învățătura a iubit fiiului său, măriei sale, beizadea Constantin* [s.n.]". De altfel, în timpul celor zece domnii ale sale în ambele principate, Constantin Mavrocordat se va dovedi un fervent sprijinitor al promovării limbii române în administrația țării[1].

De o atenție aparte s-a bucurat istoriografia. Fiind stăpînit — cum scrie N. Iorga — *„de așa zisa demnitate a istoriei"* [s.n.] și căutînd „să lege lauda propiei sale domnii de întreg trecutul țării pe care o stăpînia", Nicolae Mavrocordat a inițiat reunirea istoriei „Țării Românești și a Moldovei în același Letopiseț". La îndemnul lui s-a organizat un corp de cronici moldovene și un altul de cronici muntene, iar Radu „logofețelul de divan" a scris „de isnoavă [din nou]" istoria Țării Românești care începe „de la întîiul domn Radu Negru voievod, pînă acuma la domnia de a doua a măriei sale, lui Nicolae Alexandru voevod" — cum se arată într-o însemnare din 31 octombrie 1729 aflată pe un manuscris. Dintr-o altă însemnare, din 1727, aflăm că principele însărcinase pe marele logofăt Nicolae Ruset să alcătuiască un *Miscelaneu* „din istoriile țărilor noastre și a celor străine", carte „pre scurt adunată în București, întru al optulea an din a doao domnie a măriei sale".

Unitatea de neam și limbă a românilor răzbate din majoritatea acestor lucrări, care încă din frontispiciul foii de titlu cuprind stemele reunite ale Moldovei și Țării Românești. Îmbinarea stemelor — cum sublinia Aurelian Sacerdoțeanu — nu era „un simplu accident istoric", ci releva „o atitudine politică deliberată", determinată de năzuința permanentă a poporului nostru spre unitate și independență politică. De altfel, pe una din tipărituri, *(Istoria sfîntă*, din 1716) stemele reunite sînt însoțite de precizarea că simbolul corbului *„împodobește capetele domnilor Daciei"* [s.n.].

Atenția acordată culturii de Nicolae Mavrocordat e cu atît mai firească, cu cît voievodul însuși avea — cum am văzut mai înainte — multiple preocupări cărturărești, fiind „un cuminte scriitor de cărți" (N. Iorga). Lucrarea sa fundamentală, elaborată în timpul captivității din Transilvania (1716-1718), intitulată *Despre datorii* este o carte de morală creștină și filozofică. Apărută în grecește, ea a fost ulterior tradusă, pentru publicul european, în două ediții în limba latină de către sasul Ștefan Bergler. Majoritatea istoricilor români și greci i-au atribuit domnitorului și traducerea, din latinește în grecește, a operei lui Ambrosius Marlianus, *Theatrum politicum*, lucrare tipărită pentru prima oară la Roma, în 1631. Paternitatea traducerii a fost însă pusă la îndoială de Ariadna Camariano-Cioran, care într-un studiu din 1943 precizează că traducătorul cărții ar fi fost Ioan Avramie Cretanul.

Nicolae Mavrocordat a rămas în istoria literaturii noastre și pentru duelul literar pe care l-a susținut cu cărturarul Mitrofan Grigoras. Voievodul — a cărui sobrietate și cumpătare au fost descrise de mulți contemporani — a conceput un eseu, *Cuvînt împotriva tutunului*, condamnînd acest viciu atît pentru efectele sale dăunătoare (Mavrocordat avea cunoștințe de medicină; ne-au rămas de la el prescripții medicale făcute patriarhului Hrisant Notara), cît mai ales sub aspect moral. Mitrofan Grigoras care — deși se afla la o vîrstă înaintată — era vestit în peisajul de epocă al Bucureștilor pentru petrecerile pe care le organiza, i-a răspuns cu un virulent pamflet, *Elogiul tutunului*. Mai tîrziu însă relațiile dintre cei doi oameni de cultură au devenit prietenești, cronicarul numindu-l pe Mavrocordat, în operele sale, „înțeleptul domn".

Apare singulară și greu de explicat, în acest context, atitudinea domnitorului față de o proeminentă personalitate culturală, mitropolitul Antim Ivireanul, asasinat, dacă nu din porunca sa expresă, cel puțin cu aprobarea sa tacită[2]. Desigur, măsura se datora și temperamentului impulsiv al domnitorului, remarcat, de altfel, de contemporani: *„Era om învățat, foarte, bun cărturar* — scrie Ion Neculce — *... Numai mînia ce o avé strica celi bune a lui* [s.n.]".

„Mult priiteșug și dragoste către Constantin Brincoveanu"

Urcarea lui Nicolae Mavrocordat pe tronul principatelor s-a petrecut într-un moment de cumpănă pentru românii, în condițiile unor conflicte violente între imperiile vremii. De altfel, alegerea s-a oprit asupra sa tocmai pentru cunoștințele și calitățile diplomatice ale fostului mare dragoman al Porții. Faptul a fost sesizat și de către contemporani, Ion Neculce referindu-se în *Letopiseful* său la „norocul țării că s-au tîmplat atunce [în 1711] de au venit Neculai-vodă. Iar de-ar fi venit atunci alt domnu, mai prost, ar hi fost pré rău de moldoveni". Într-adevăr, după înfrîngerea rușilor la Stănilești pe Prut și după așa-numita „trădare" a turcilor de către Dimitrie Cantemir, era necesară o politică abilă și înțeleaptă, de natură să păstreze autonomia și ființa statală a Moldovei, amenințată atît de suzeranii otomani cît și de imperiile vecine.

Politica externă a voievodului a urmărit, așadar, evitarea angajării țării în conflictele izbucnite între diferitele mari puteri din zonă și păstrarea relațiilor prietenești cu vecinii.

Pe primul plan s-au aflat *relațiile moldo-muntene*, preocupare manifestată încă din prima sa domnie în Moldova. Și trebuie subliniat faptul că relațiile trainice existente între cele două țări române extracarpatice nu au fost cîtuși de puțin afectate de faptul că la București se afla un domn pămîntean, iar la Iași unul fanariot. Unitatea de interese moldo-muntene se situa deasupra acestui aspect particular al istoriei.

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 11/1981; 4/1969.

La exact o lună după sosirea la Iași, adică la 25 februarie 1710, domnul Țării Românești, Constantin Brîncoveanu, primea „veste dă la margine că vine sol de la Moldova, de la Neculae vodă, *după obiceiu* [s.n.], anume Chiriți Hurmuzachi, vameșul cel mare". Solul era împuternicit să-i prezinte domnului muntean un mesaj de *„mult priiteșug și dragoste... dăspre partea domnu-său"* [s.n.]. La rîndul său, Brîncoveanu „au gătit și măriia sa sol de au trimis la Neculae vodă, la Moldova, pă Gheorghe Castriotul", care a plecat din București în martie 1710.

Relațiile dintre Constantin Brîncoveanu și Nicolae Mavrocordat au rămas la fel de bune și după reînscăunarea ultimului la Iași, în 1711. Nicolae vodă i-a trimis lui Brîncoveanu în „semn dă dragoste un ceasornic", iar Mavrocordat a primit „o păreche de călimări dă argint". Era, după cum se poate observa, un schimb de mesaje însoțit de cadouri simbol, un ceasornic pentru Brîncoveanu, care prețuia timpul și-l integra totdeauna în calculele sale diplomatice și călimări pentru principele cu preocupări cărturărești. De altfel, bunele relații dintre cei doi principi au fost întărite odată mai mult prin perfectarea unei alianțe matrimoniale, prin căsătoria fiicei lui Brîncoveanu, Elena (Ilinca) cu Scarlat Mavrocordat, fratele lui Nicolae vodă. Aspectul cel mai important al colaborării moldo-muntene îl constituiau informările reciproce pe care cei doi domni și le făceau asupra unor aspecte ale politicii otomanilor, prevenindu-se în legătură cu diferite probleme. Cum se precizează într-un izvor contemporan, Nicolae Mavrocordat „nevrînd să vatăme pe Constantin Băsărabă vodă, *scrié la dînsul și de acolo ,iară scrisori pe scrisoare veniia*" [s.n.].

Că era vorba de relații obișnuit practicate între țările române o dovedește și atitudinea lui Nicolae Mavrocordat față de Mihai vodă Racoviță, în vremea în care primul stăpînea în Țara Românească, iar celălalt în Moldova. În această privință, cronicarul Radu Popescu precizează că ‚după ce au luat... domnia Țării Rumânești și Mihai vodă [Racoviță] au mers cu domnia în Moldova [1715-1726], *în tot chipul poșiia domnul ca să aibă prieteșug și dragoste* [s.n.]". Și „ca să fie întărită buna vecinătate între domni și cuscrie au făcut cu dînsul, logodind pre fiul măriei sale cu fiica lui Mihai vodă". Era o logodnă cu caracter precumpănitor politic, ca atîtea altele în evul mediu. Deoarece logodnicul a decedat, pentru garantarea continuității relațiilor politice dintre cele două țări s-a recurs, atunci, la o nouă înrudire matrimonială „ca să nu să strice prieteșugul între domni". Așa „au întărit măriia sa cuscria înnoind logodna cu al doilea fiiu al măriei sale".

Deosebit de strînse au fost relațiile moldo-muntene în ultimii ani de domnie ai lui Nicolae Mavrocordat, cînd pe tronul Moldovei se afla Grigore II Ghica[1]. Acesta era nepotul lui Nicolae vodă și, fiind orfan de tată, fusese crescut în copilărie de Alexandru Mavrocordat Exaporitul.

Pentru respectarea Capitulațiilor

Dacă relațiile moldo-muntene au cunoscut în întreg intervalul 1711-1730 un mers ascendent, Nicolae Mavrocordat a avut, în schimb, de făcut față unor foarte grele probleme politice cu alți vecini ai țării — probleme pe care, cu tactul său dobîndit în slujbele diplomatice, a reușit, în cele mai multe cazuri, să le depășească.

Pe primul plan s-au aflat numeroasele ocupații străine la care au fost supuse unul sau altul dintre principate. În prima domnie a lui Nicolae Mavrocordat în Moldova, oștenii lui Potocki, voievodul Kievului, s-au încartiruit cu sila în partea de nord a țării, îndeosebi în ținutul Cîrligăturii. Văzînd că nu-i mai poate scoate în nici un fel din țară și că otomanii (cu care Potocki era aliat) nu intervin energic, Nicolae vodă a dat dezlegare tîrgoveților și sătenilor ca, în cazul unor excese ale oștenilor poloni, să-i atace cu ciomege pe răufăcători. În a doua domnie din Moldova, țara a avut mai întîi de suportat ocupația turco-tătară, apoi oștenii suedezi, încartiruiți în raiaua Tighina, care își extinseseră aria de aprovizionare (mai mult forțată) pînă spre centrul Moldovei. Nicolae vodă a protestat pe lîngă Poartă, în baza obligațiilor mai vechi ale acesteia ca putere suzerană, obținînd, în cele din urmă, temperarea acțiunilor suedeze. Nici prima domnie din Țara Românească nu a fost scutită de distrugerile ocupațiilor străine. Începîndu-se un nou război austro-turc (1716-1718), țara a fost invadată de cătanele împărătești, care au ocupat și Bucureștii, pe care l-au supus unui jaf cumplit. Însuși domnitorul a fost luat prizonier și dus la Sibiu, unde a stat pe toată perioada ostilităților.

Desigur că în acest context politic deosebit de agitat, preocuparea de căpetenie a domnului a fost menținerea păcii și garantarea integrității teritoriale a țării. În acest sens, în dese rînduri Nicolae Mavrocordat s-a adresat Porții, invocînd „multe socotele asupra acestei trebi, cum că aceasta este împotriva puncturilor păcei ce s-au legat la Karlovița între Împărăție [otomană] și între alte împărății și crăii creștinești... *ca să nu ia din pămîntul Moldovei nici odinioară*" [s.n.] — aluzie la vechile Capitulații[2], pe care domnitorul fanariot „le știa de la răposatul Exaporitul, părintele său". Invocînd aceste argumente, Nicolae Mavrocordat considera că este de datoria Porții „să nu strice... adeverințele [Capitulațiile — *n.n.*] ce au dat acei trecuți împărați raelilor și celor ce li s-au supus și *să nu-i scoată* [pe români — *n.n.*] *din obiceele lor* [s.n.]". În baza vechilor capitulații, domnul a protestat împotriva transformării în raia a cetății Soroca izbutind să împiedice intenția otomanilor. S-a ridicat, de asemenea, împotriva habsburgilor, care construiseră „o pălancă [fortificație] la Dorna, pe Bistrița", amenințînd că „va strica" acea palancă, deoarece era „pe locul te-

---

1. *Magazin istoric*, nr. 2/1984; 3/1975.

rei", determinînd, în cele din urmă, comandamentul militar austriac să „răsipească pălanca şi alte case ce mai făcuse nemţii acolo".

Semnificativ pentru abilitatea pe care domnul o dovedea în rezolvarea diverselor treburi este şi următorul episod petrecut la începutul celei de-a doua domnii din Moldova: Stanislav Leszczynski, fost rege al Poloniei, încerca să stabilească noi alianţe în vederea realegerii sale de către magnaţi. În acest scop, pentru a ajunge la hanul tătar, s-a travestit în colonel suedez, încercînd să pătrundă — neştiut de partidele rivale din Polonia — pînă în Crimeea. Prevenit de această tentativă, Nicolae Mavrocordat l-a arestat, şi, în miez de noapte, l-a transportat de la Bacău la mănăstirea Galata, unde l-a interogat. Abia după trei zile, văzînd că nu izbuteşte să scape, Stanislav şi-a dezvăluit adevărata identitate, destăinuire la care, cu fineţe, domnul i-a replicat că ştia de la început acest lucru, deoarece pe vremuri îl cunoscuse pe tatăl lui Stanislav, Rafael Leszczynski, care fusese în solie la Poartă. După care i-a înlesnit drumul spre hanul Ghirai.

Cu tact diplomatic, Nicolae Mavrocordat s-a ridicat, uneori, chiar şi împotriva abuzurilor săvîrşite de otomani. Din cuprinsul firmanului emis de Ahmed III la 9-18 iunie 1719, aflăm că domnitorul reacţionase energic împotriva abuzurilor comise de unii dregători turci. Sultanul poruncea cadiilor (judecătorilor otomani): „să înapoiaţi şi să predaţi stăpînilor lor toate avuţiile şi proviziile, precum şi celelalte lucruri... care au fost devastate şi prădate" şi să elibereze pe „toţi locuitorii... care au fost luaţi în robie"

Nicolae Mavrocordat a întreţinut relaţii diplomatice şi cu unele state din apusul Europei, în special cu Franţa şi Anglia. În perioada conflictului austro-turc (1716-1718), de pildă, el se afla în raporturi foarte bune cu reprezentanţii Franţei, la Constantinopol. Dacă, prin forţa împrejurărilor, aceste contacte erau restrînse, în schimb, prin oamenii săi, ca şi prin o serie de persoane din cadrul ambasadelor europene de la Poartă — cum a fost, de pildă, un Daniel Fonseca[1] —, Nicolae Mavrocordat se informa asupra tainelor diplomaţiei europene. Un raport diplomatic din 10 mai 1719 ne furnizează informaţia că domnitorul avea agenţii săi în Polonia, Rusia şi Austria. În acest context, el s-a străduit să păstreze un echilibru în raporturile sale cu Turcia şi Austria, fiind nevoit să guverneze — cum spune N. Iorga — „între închisoarea neamţului şi sabia gealatului din Constantinopol".

Nicolae Mavrocordat a murit în scaunul domnesc, la vîrsta de 50 ani, în septembrie 1730, într-un moment cînd ciuma stăpînea, din nou, uliţele Bucureştilor. A fost înmormîntat la mănăstirea Văcăreşti (cea mai de seamă realizare arhitectonică a domniei; o altă construcţie importantă — biserica Stavropoleos). Pe piatra funerară se află stema unită a celor două ţări şi o inscripţie în care este desemnat drept „cîrmuitor odinioară al Moldovei, apoi al Ţării Româneşti". În pofida perioadei frămîntate în care a avut loc, această primă guvernare fanariotă în ţările române, acoperind mai bine de 17 ani, a marcat importante realizări, mai cu seamă sub aspect cultural. Ele se datoresc în bună măsură iniţiativei voievodului, descris chiar şi de marii noştri istorici — care, sesizau aspectele defavorabile ale sistemului fanariot pentru ţările române — ca „o personalitate însămnată, care se deosebeşte mult de sarbedele tipuri ce se strecuraseră în atîtea rînduri în domniile acestor ţări" (A.D. Xenopol).

Un aspect pe care l-au sesizat în primul rînd contemporanii săi, aşa cum rezultă, de altfel, şi dintr-o însemnare aparţinînd unui anonim şi aflată pe un manuscris, din secolul XVIII, în care domnitorul este apreciat ca *„bunul şi preaînţeleptul stăpînitor"*, care *„cu mare laudă au împodobit scaunele Dachiei* [s.n.]".

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1985.

CLIO ZÎMBEŞTE

Cînd viitorul preşedinte Thomas Jefferson (1743-1826) a sosit la Paris ca ambasador al Statelor Unite, s-a prezentat ministrului francez al afacerilor externe. Politicos, acesta l-a întrebat: „Îl înlocuiţi pe dl. Franklin?". „Îi succed", a răspuns Jefferson. „Nimeni nu-l va putea înlocui!"[1]

●

Matematicianul, astronomul şi fizicianul francez Pierre Simon, marchiz de Laplace (1749-1827) îi dedicase împăratului Napoleon I (1804-1814 şi 1815) un exemplar din faimosul său *Tratat de mecanică cerească*. După ce l-a citit, împăratul l-a chemat pe autor şi i-a atras atenţia că, nicăieri în lucrare, nu se pomenea numele lui Dumnezeu.

— Sire, i-a explicat savantul, nu am avut nevoie să recurg şi la o astfel de ipoteză în demonstraţia mea.

●

Amiralul englez Andrew Cuningham (1883-1963), care se ilustrase în bătăliile navale din cursul celui de-al doilea război mondial, se plîngea medicului său că îl doare în gît. „Faceţi o gargară cu apă sărată, Sir", i-a recomandat medicul.

Amiralul s-a supărat:

— Cum, îmi daţi mie o asemenea reţetă, mie, care am fost torpilat de trei ori!

[1] Reluarea rubricii cuprinzînd „zîmbete din cronici", mai vechi sau mai noi, a fost primită cu deosebit interes de cititorii noştri. Pe adresa redacţiei au început să sosească numeroase scrisori, purtînd menţiunea „Pentru Clio zîmbeşte", care conţin, pe lîngă gînduri, sugestii şi propuneri pe marginea acestei rubrici şi selecţii sau prelucrări personale din bogata anecdotică istorică. În acest număr, am ales cîteva din „zîmbetele" trimise de Mach Dezideriu, din Cîmpia Turzii şi de N. Koslinski, din Bucureşti.

În urmă cu cîţiva ani ám avut prilejul de a semnala în paginile acestei reviste[1] importanţa pe care o prezintă pentru istoria ţărilor române din a doua jumătate a secolului XVII arhiva familiei Finch, din rîndul căreia făcea parte şi Heneage lord Winchilsea, ambasador al regelui Carol II Stuart la Poarta otomană între 25 iunie 1660 şi 19 decembrie 1668. Făceam, cu acel prilej, o prezentare generală a conţinutului celor mai importante misive primite sau trimise de amintitul diplomat, pe baza regestelor şi copiilor ce se găseau la „Historical Manuscript Commission" (Comisia manuscriselor istorice) din Londra, documente cercetate cu prilejul unei călătorii de studii efectuate în Marea Britanie în 1974.

1666: Documente inedite din arhive britanice

SCRISORI CU SIGILIILE VOIEVOZILOR ROMÂNI

PAUL CERNOVODEANU

Ambasadorul britanic la Poartă, lordul Winchilsea, a purtat o amplă corespondenţă cu principii români:

Ştefăniţă Lupu...

...Gheorghe Duca...

...Grigore I. Ghica...

...Mihail I Apafi

Statutul de largă autonomie

Ulterior, am avut posibilitatea să examinez la Leicester acest bogat fond arhivistic. Materialele ce interesează istoria ţărilor române sînt clasate în mapele 4 962 (pachetele I-VI) 4 963 (pachetele VII-XI) şi 4 982 (vol. I) care cuprind corespondenţa primită de lordul Winchilsea de la diferitele persoane cu care a intrat în contact în decursul ambasadei sale în Imperiul otoman şi în două registre (Letterbooks), sub nr. 4 984, unde se păstrează în copii textul răspunsurilor diplomatului britanic. În mapele amintite am identificat şi fotografiat scrisorile originale în limbile latină sau italiană, purtînd sigiliile respective în ceară albă ori roşie, adresate lordului Winchilsea de către domnii Moldovei Ştefăniţă Lupu, Eustratie Dabija, Gheorghe Duca şi Iliaş III Alexandru ca şi de principele Transilvaniei Mihail I Apafi, precum şi epistolele de răspuns ale ambasadorului englez, păstrate în copii şi adresate destinatarilor mai sus-pomeniţi, ca şi domnului Ţării Româneşti Grigore I Ghica; în total 42 documente semnalate sau publicate doar fragmentar pînă astăzi.

În afara acestor scrisori, în hîrtiile lordului Winchilsea se păstrează şi alte misive şi rapoarte provenind de la diferite persoane, evidenţiind interesul manifestat de cercurile economice şi diplomatice engleze faţă de ţările române şi relieffnd rolul preponderent pe care acestea îl jucau pe plan politic, economic şi cultural în sud-estul european în cea de-a doua jumătate a sec. XVII.

Din conţinutul lor reiese că în perioada amintită Moldova prezenta un interes sporit pentru englezi datorită traficului cu potasă exercitat de negustorii scoţieni, Ţara Românească constituia un important centru de colectare a ştirilor şi transmiterea corespondenţei oficiale britanice spre Europa centrală, iar

[1] *Magazin istoric*, nr. 9, 11/1975.

Transilvania era considerată ca zonă tampon între ambiţiile expansioniste ale Imperiului otoman şi habsburgic. Nu este deci de mirare că numărul emisarilor englezi în ţările române a sporit în această vreme şi că întreaga corespondenţă a lui Winchilsea cu Secretariatul de Stat de la Londra se referă cu precădere la situaţia din ţările române. La rîndul lor, principii ţărilor române şi-au dat seama de influenţa pe care ambasadorul puternicului regat insular o exercita la Poartă, căutînd ca, prin schimburi de scrisori, daruri şi emisari să obţină apărarea intereselor lor faţă de ingerinţele şi abuzurile dregătorilor otomani. Totodată, relaţiile domnilor români cu reprezentantul unei ţări atît de însemnate, dar atît de îndepărtate, evidenţiază diplomaţia *activă* a ţărilor noastre, care au folosit fiecare prilej pentru a-şi apăra statutul de largă autonomie, a-şi revendica drepturile la schimburi comerciale cu toate ţările şi a-şi întări poziţiile la Poartă.

„Cheile" diplomaţiei

în mîna voievozilor

Mai mult decît semnificativ, pentru prestigiul de care se bucurau în ochii contemporanilor de atunci ţările noastre, este faptul că însuşi patriarhul Nectarie al Ierusalimului (1661-1669)[1], aflat într-o vizită canonică la Bucureşti, se adresa lordului Winchilsea, la 22 septembrie 1664, din oraşul de scaun al Ţării Româneşti, îndemnîndu-l să ţină relaţii cît mai strînse cu domnii „*Valahiei şi Moldovei, care ţin în mîna lor cheile treburilor din acest colţ al împărăţiei şi sînt chezaşii şi apărătorii cei mai de seamă ai sfintei credinţe a bisericii Răsăritului*" (Arhivele din Leicester, *Finch MSS*, mapa 4 962, pachetul IV, document nenumerotat). Răspunzînd acestui îndemn, lordul Winchilsea şi-a numit un reprezentant permanent la curtea domnească din Iaşi în vremea domniei lui Iliaş Alexandru; acest emisar a fost dragomanul Nicolo Draperis, fratele lui Giorgio Draperis, prim dragoman al ambasadei engleze de la Constantinopol, care a transmis trimisului britanic la Poartă mai multe rapoarte (20 iunie, 20 septembrie, 4 noiembrie 1666 etc.) din reşedinţa de scaun a Moldovei în cursul anului 1666 (Arhivele din Leicester, *Finch MSS*, mapa 4 963, pachetul XI, documente nenumerotate). Acest Nicolo Draperis este, aşadar, cel dintîi reprezentant diplomatic englez instalat pe teritoriul ţării noastre, aceasta cu aproape un secol şi jumătate *înainte* de înfiinţarea consulatului britanic în Principate, eveniment petrecut în anul 1803!

Din cuprinsul rapoartelor sale reies strînsele relaţii economice înfiripate de moldoveni cu negustorii englezi în această perioadă, achiziţiile de oi şi vite cu preţul lor de desfacere, tranzacţiile financiare, traficul de mărfuri prin Galaţi şi pe Dunăre ş.a. Aflăm chiar numele unor negustori — necunoscuţi din alte izvoare — ca John Bonithon sau William Lampton, foarte activi în comerţul cu vite, cherestea şi potasă.

În arhiva Winchilsea am identificat, de asemenea, numeroase scrisori ale diferiţilor negustori şi emisari ai ambasadorului englez în ţările române, între 4 mai 1661 şi 4 noiembrie 1666, din rîndul cărora menţionez pe acelea ale negustorilor James Smyth, James Hay din Iaşi, ale dragomanilor Antonio Perone şi Giorgio Draperis, tot din capitala Moldovei, ale colonelului italian Giuseppe Dotti şi reverendului franciscan Felice Pasqualino din Bucureşti, sau a medicului curţii domneşti Giovanni Mascellini ş.a. Însuşi cămărăşul lui Iliaş Alexandru vodă, care ţinea socotelile curţii domneşti din Iaşi, era un grec aflat în slujba lui Winchilsea, anume dascălul Nicolae Vivelos din Sinope. După reîntoarcerea lui Winchilsea din misiunea sa de la Poartă, Vivelos l-a vizitat la reşedinţa sa din Eastwell (Sussex); mai tîrziu, în 1692, cu prilejul căsătoriei fiicei domnului Constantin Brîncoveanu Stanca, cu Radu Iliaş, fiul lui Iliaş Alexandru, Vivelos a ajuns la Bucureşti, unde s-a stabilit în continuare.

Cercetarea sistematică a arhivei Finch din Leicester, atestă incontestabil faptul că ţările române au constituit în secolul XVII nu numai o sursă de aprovizionare cu materii prime şi uneori un debuşeu pentru comercianţii Companiei Levantului, dar şi centre de culegere a unor preţioase informaţii privind realităţile din această parte a lumii, şi, totodată, calea pentru trimiterea corespondenţei oficiale spre Londra, pe drumul Europei centrale şi de nord prin Viena ori Varşovia.

Numărul însemnat de scrisori schimbat de domnii ţărilor române cu ambasadorul englez de la Constantinopol relevă, totodată, prestigiul de care s-au bucurat în această vreme ţările române, precum şi caracterul dinamic al diplomaţiei noastre, foarte activă şi atentă în apărarea privilegiilor dobîndite prin statutul de autonomie al Principatelor faţă de Poartă.

Astfel, departe de a se fi dezvoltat în izolare şi subordonare faţă de otomani, ţările române au jucat un rol aparte în destinele sud-estului european, iar importanţa lor, dobîndită pe plan politic şi economic internaţional, a fost recunoscută cu prisosinţă de factorii de răspundere ai diplomaţiei europene, reflectîndu-se şi în poziţia specială pe care Principatele au ocupat-o în cadrul politicii orientale a marilor puteri.

---

[1] Acest înalt prelat a cunoscut bine ţările noastre pe care le-a vizitat în repetate rînduri între 1662-1667, în majoritatea călătoriilor fiind însoţit de arhidiaconul său, Dositei Notara (succesorul lui, foarte legat de români şi unul dintre cei mai vestiţi patriarhi cărturari ai Ierusalimului), care l-a ajutat pe învăţatul ierarh al Moldovei, pe atunci episcop de Roman, mai tîrziu mitropolit, Dosoftei, să-şi lămurească unele subtilităţi de ordin teologic din *Predoslovia către cetitoriu* a cunoscutei sale *Psaltiri în versuri*, tipărită la Uniev, în Polonia, în 1673.

30 august 1940

ODIOSUL DIKTAT DE LA VIENA (II)

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

În numărul trecut am prezentat principalele elemente ale contextului istoric în care România a devenit ținta pretențiilor revizioniste-expansioniste ale puterilor fasciste. La sfîrșitul lunii august 1940, în urma eșuării tratativelor româno-ungare de la Turnu Severin, Germania nazistă și Italia fascistă, sub pretextul unui arbitraj, au convocat la Viena pe reprezentanții guvernelor din Budapesta și București și, printr-un act de forță și încălcare a celor mai elementare norme de drept, au impus României ceea ce istoria relațiilor internaționale a reținut sub numele de Diktatul de la Viena.

Să urmărim în continuare evoluția evenimentelor în acele ultime zile ale lui august 1944.

Sinistre jocuri de culise

Încurajată de succesele militare ale Axei, în primăvara și vara anului 1940, contînd pe concursul Germaniei hitleriste, Ungaria horthyistă își intensificase pregătirile militare pentru a ocupa Transilvania cu forța armelor. După capitularea Franței și înfrîngerea trupelor britanice pe continent, ea trecuse la mobilizarea generală a forțelor sale armate, 2/3 din acestea fiind concentrate și dizlocate în vederea atacării României. Pentru a atrage România într-un conflict militar, trupele horthyiste s-au dedat la numeroase acte de provocare, aviația ungară încălcînd spațiul aerian românesc.

Prin eșuarea tratativelor de la Turnu Severin se conturase perspectiva izbucnirii unui conflict militar româno-ungar. Mînate de propriile lor interese, atît de clar formulate de ministrul de externe nazist Joachim von Ribbentrop prin cuvintele „Ideea directoare a politicii noastre actuale față de România și Ungaria este de a menține aceste două bucăți de fier incandescente și de a le modela în interesul Germaniei", Germania nazistă și Italia fascistă și-au asumat rolul de așaziși „arbitri" în raporturile dintre cele două state. Astfel, în seara de 27 august 1940 conducătorii diplomației statelor fasciste au invitat pe miniștrii de externe ungar și român să se prezinte la Viena în ziua de 29 august. Trebuie însă precizat că în momentul în care au fost lansate aceste invitații, noua frontieră româno-ungară fusese deja stabilită de către Hitler. Fusese stabilită de asemenea manieră, încît ea intra ca un pumnal în inima României, ajungînd cu vîrful său pînă la cîțiva zeci de kilometri de zona petroliferă a Văii Prahovei, zonă de interes vital pentru mașina de război a Reichului hitlerist.

Punctul de vedere al celor doi „arbitri" fusese stabilit definitiv în cursul unei convorbiri din 28 august dintre Hitler și ministrul de externe italian, Galeazzo Ciano, la care au mai participat Joachim von Ribbentrop, Hans Georg von Mackensen, ambasadorul german la Roma, Dino Alfieri, ambasadorul italian la Berlin și consilierul de legație Hewel. Din stenograma acestei convorbiri iată numai cîteva pasaje, semnificative însă pentru a ilustra brutalitatea, cinismul și perfidia cu care erau hotărîte să acționeze cele două puteri fasciste pentru atingerea scopurilor lor. „Führerul — citim în stenogramă — a început prin a prezenta situația din punct de vedere german. Nu știe dacă amenințările

În imagine: o mare demonstrație a locuitorilor din Sibiu împotriva Diktatului de la Viena.

ungare [la adresa României] sînt serioase. Poate că sînt numai un bluff. Oricum, este necesar să se ia măsuri pentru cazul că ele ar fi serioase. În acest caz, după părerea lui, interesele Germaniei şi Italiei sînt atinse în esenţa lor. În evaluarea situaţiei generale — continuase Hitler — trebuie luaţi în considerare mai mulţi factori: un factor pur material, care are însă o importanţă extraordinară pentru continuarea războiului: aprovizionarea cu petrol, care este extrem de importantă, atît pentru Germania, cît şi pentru Italia... Este limpede că la primul foc de armă vor înceta toate expediţiile de petrol din România către Germania şi Italia. Natural că o Românie în război cu Ungaria nu-şi va mai putea exporta produsele prin Iugoslavia sau pe Dunăre. Aceasta va crea probleme extrem de grave pentru continuarea războiului, în special în ceea ce priveşte armele tehnice necesare într-un război modern. Un al doilea element care va influenţa situaţia tot atît de hotărîtor este problema extinderii războiului... Aceasta va duce la înrăutăţirea considerabilă a situaţiei Germaniei şi Italiei în viitor. Un alt element care trebuie luat în considerare este faptul că, dacă se va ajunge la un conflict armat, Ungaria se va lupta fie singură, fie cu ajutor străin. Dacă Ungaria va rămîne singură, atunci, avînd în vedere gradul ei de pregătire militară şi situaţia ei în alte privinţe, victoria nu este deloc sigură... Rezultă limpede că un conflict în Balcani nu poate fi decît defavorabil Germaniei şi Italiei şi de aceea ambele ţări au tot interesul să facă totul pentru a evita un astfel de conflict. Aceasta este şi părerea generalilor germani, deoarece nici ei nu consideră certă victoria ungară, cum se pare că o socotesc cei de la Budapesta; şi el [Hitler] îşi dă seama de dificultăţile care se vor naşte dacă conflictul dintre România şi Ungaria va degenera într-o conflagraţie generală în Balcani. În acest caz, sondele vor fi nu numai închise pentru cîteva luni, ci definitiv distruse. Pentru acest motiv, după o lungă convorbire cu ministrul de externe al Reichului, l-a rugat pe Duce să-şi trimită ministrul de externe în Germania".

Luînd cuvîntul, Ciano s-a declarat de acord cu cele afirmate de Hitler, arătînd că „izbucnirea unui conflict trebuie evitată cu orice preţ, deoarece efectele sale asupra aprovizionării Italiei, mai cu seamă cu petrol, vor fi extrem de grave... De altfel, el a venit în Germania cu depline puteri din partea Ducelui pentru a stabili cu ministrul de externe al Reichului măsurile necesare pentru reglementarea paşnică a conflictului".

Delegaţii români consemnează (II)

Publicăm, în continuare, consemnările altor momente aşa cum apar ele în însemnările lui M. Manoilescu referitoare la împrejurările în care delegaţia română, sosită în 28 august 1940 la Viena, a fost silită să accepte sentinţa impusă de Germania hitleristă şi Italia fascistă. În preluarea fragmentelor respective s-a respectat originalul, inclusiv sublinierile autorului; întreruperile au fost marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte. Cînd a fost cazul, am dat unele note de subsol; titlul aparţine redacţiei.

Procedeu de gangsteri

M. MANOILESCU

...Pentru a înţelege cît de brutal, de neaşteptat şi de imoral a fost arbitrajul care ni s-a impus nouă, trebuie să adaug evocarea faptelor anterioare care arată nu numai că arbitrajul nu fusese niciodată înfăţişat de noi ca o perspectivă acceptabilă, ci, mai mult decît atît, că el fusese totdeauna respins de către puterile Axei ca o modalitate de soluţionare a conflictului dintre noi şi unguri...

În ziua de 26 august [1940] dimineaţa aflu că Fabricius şi Ghigi sînt chemaţi la Salzburg şi Roma, unde vor trebui să plece a doua zi cu avionul pentru consfătuiri importante în legătură cu tratativele româno-ungare. În acelaşi timp erau chemaţi în aceleaşi locuri miniştrii Germaniei şi Italiei la Budapesta.

Alte informaţii arătau că [ministrul de externe ungar]

„O piesă scrisă dinainte"

În cadrul întrevederii din 28 august, Hitler le-a arătat celor prezenți căile și mijloacele de punere în practică a acelei „idei directoare" a politicii față de România și Ungaria, în urma căreia Germania să-și poată asigura supremația sa economică, politică și militară asupra celor două țări. Deși cunoștea netemeinicia pretențiilor horthyiste, Hitler era hotărît să le sprijine, deoarece considera România printre țările dușmane Axei. „Structura populației în regiunea în litigiu [se referea la toată Transilvania] — considerînd cît mai favorabil poziția Ungariei — este următoarea: la 1 500 000 unguri există 3 000 000 români și 600 000-700 000 germani... Raportul este deci o treime unguri la două treimi români. Revendicările teritoriale ale Ungariei se ridică la 66 000 km pătrați, ceea ce înseamnă că ungurii cer două treimi din regiunea în litigiu, din care însă numai o treime este locuită de unguri... În eventualitatea unui conflict, România nu are nimic de cîștigat și are totul de pierdut. Dacă România începe războiul, este posibil să fie ultimul ei război și să ducă la completa dispariție a statului..."

Practic, arăta Hitler, „trebuie să impresionăm deci România și Ungaria cu urmările grave pe care le-ar avea pentru ele persistența într-o atitudine intransigentă. Trebuie să li se arate limpede că un conflict ar fi în dezavantajul ambelor și că Germania și Italia își vor apăra în orice caz interesele dacă va fi cazul. Este deci oportun pentru ambele țări să accepte un compromis. Ungaria — accentua el — ar trebui să accepte efectiv orice compromis, deoarece nu ar obține nimic prin propriile ei eforturi, ci datorează satisfacerea revendicărilor ei exclusiv fascismului și național-socialismului.

României trebuie să i se arate limpede că un compromis cu Ungaria înseamnă totuși salvarea unui teritoriu național care, la urma urmelor, este încă destul de mare. De altfel, Italia și Germania trebuie să se gîndească dacă nu ar fi indicat să dea o asigurare în legătură cu existența statului român în continuare, deoarece, după reglementarea conflictului, integritatea [teritorială a] acestui stat este efectiv în interesul Italiei și Germaniei".

Csaky [Istvan] chemase în ziua de 26 august pe miniștrii Italiei și Germaniei la Budapesta și le comunicase că este hotărît să dezlănțuie războiul mondial.

Aceste informații, evident m-au alarmat și am căutat să aflu imediat, în măsura în care ne era posibil, ce urma să se petreacă la aceste întîlniri.

...În ziua de 27 august, Legația germană din București îmi transmitea următoarea notă pe care o dau textual: „Vă rog să invitați imediat pe ministrul de externe în numele guvernului Reichului la o convorbire asupra afacerilor ungaro-române, cu guvernul Reichului și guvernul italian, reprezentat prin contele Ciano, pentru joi la amiază (29 august) la Viena. Ar fi recomandabil ca ministrul de externe să primească depline puteri pentru tratative asupra relațiilor româno-ungare. Rămîne la aprecierea guvernului român de a trimite un al doilea delegat, eventual pe președintele Consiliului de Miniștri".

Este extrem de important de subliniat că invitația se face *pentru o convorbire*, și anume numai pentru una cu *guvernul Reichului și guvernul italian*, deci nu și cu ungurii, ceea ce exclude o dată mai mult noțiunea arbitrajului! Mai mult decît atît, deplinele puteri trebuie să privească *numai tratativele*, iar nu eventualele încheieri, ceea ce înseamnă, în corect limbaj diplomatic, că eu trebuie să am mandat *de a discuta ad referendum* diferite puncte, sub rezerva aprobării lor de către guvernul român.

Las pe diplomați și pe istorici să califice cum se cuvine procedeul întrebuințat de germani și de italieni de a ne atrage sub pretexte false la o întîlnire care avea să se transforme într-o cursă. Să inviți pe om în casa ta pentru un scop și după aceea să-i pui revolverul în tîmplă pentru a-i cere nu numai cu totul altceva, *dar a-i pretinde un lucru pe care te-ai jurat sub toate formele timp de două luni de zile și pînă în ajun că nu-l intenționezi nicidecum!*

Poate să califice cineva de naivitate surpriza noastră în fața unui asemenea procedeu de gangsteri, dar oricine va trebui să recunoască că în vremea noastră nu mai este normal atunci cînd pleci la o întîlnire diplomatică să te pui în ipoteza că te așteaptă acolo pumnalul și otrava ca în dramele politice din Quatrocento.

Notez că între timp presa ungurească înnebunise de-a binelea. Un avion unguresc doborît de aviația noastră de vînătoare pe teritoriul român și un altul, după ce zburase pe teritoriul nostru, fusese prăbușit pe pămîntul unguresc. Presa care pînă la 25 august fusese violentă devenise acum trivială...

În această atmosferă și sub astfel de auspicii am plecat în după-amiaza de 28 august la Viena. Am luat cu mine ca expert militar pe generalul Dragalina și alți ofițeri, iar ca expert etnografic și statistic pe d-rul Sabin Mănuilă, directorul Statisticii, cu un întreg stat major și cu tot materialul de hărți și documente.

Bineînțeles că, înainte de plecare, regele, Gigurtu și guvernul erau informați în chip foarte complet. De altfel, conform regulelor, regele și primul ministru primeau cîte o copie de pe fiecare act diplomatic intrat la minister și de pe fiecare telegramă a mea în afară.

Cu toții eram în aceeași credință că la Viena se va face un pas mai departe în ce pri-

Într-o manieră tipică diplomației naziste, Hitler aprecia că este „important să se folosească o tactică foarte prudentă și pentru moment să nu se menționeze garanția decît față de România. Dacă Ungaria află prea devreme despre garanția promisă României, s-ar putea să nu mai accepte nici un compromis, deoarece se presupune că ea este dispusă să accepte o soluție de compromis numai în ideea că, ulterior, va readuce în discuție problema românească".

La întrebarea dictatorului german dacă partea italiană a elaborat, cumva, o propunere de compromis, „contele Ciano a declarat că miniștrii Italiei la București și Budapesta au întocmit niște hărți. Contele Ciano a înaintat apoi Führerului hărțile. După un scurt schimb de păreri asupra procedurii de urmat, s-a hotărît, ca deocamdată, să nu se ducă convorbirile cu nici una din cele două țări pe baza vreunei hărți, ci ca, la un moment dat, să se supună părților o hartă comună germano-italiană, cu o linie de frontieră precisă, care să nu mai constituie un subiect de discuție".

Astfel instruiți, în seara de 28 august, Ribbentrop și Ciano au plecat la Viena. Aici, folosind o gamă întreagă de presiuni și amenințări, au cerut pe un ton ultimativ reprezentantului român să accepte „arbitrajul" guvernelor german și italian, declarînd că, în caz de refuz, România va fi atacată și ștearsă de pe harta Europei. „Totul apare ca o piesă scrisă dinainte, în care nici o vorbă nu se poate schimba — telegrafia Mihail Manoilescu la București. Alternativa pe care mi-au pus-o a fost următoarea: sau primim arbitrajul astăzi [29 august], cel mai tîrziu la miezul nopții, încît mîine să se poată da hotărîrea..., sau, dacă nu primim, vom fi mîine atacați și va fi sfîrșitul României..."[1].

În aceste complexe împrejurări, de o mare gravitate pentru soarta țării, pentru însăși

[1] Pentru o astfel de eventualitate, de altfel, încă din iulie 1940 Hitler pregătise planurile de atacare a României, iar la 28 august ordonase ca 5 divizii de tancuri și 3 divizii motorizate, completate cu parașutiști și trupe aeropurtate, să fie gata să ocupe, la 1 septembrie, zona petroliferă a României, în cazul în care guvernul român ar fi refuzat condițiile impuse de Axă.

vește raporturile cu ungurii și că tratativele cu ei vor intra după intervenția celor doi miniștri de externe ai Axei într-o nouă fază. Eram sigur că mă voi întoarce de la Viena cu o informație completă în ce privește intențiunile Axei și că vom putea reexamina chestiunea într-un nou consiliu de coroană pentru a vedea ce este de făcut. Personal, eu intenționam ca, după ce puterile Axei își vor fi dezvelit jocul, să reexaminez propria mea situație și să-mi scrutez conștiința pentru a stabili dacă în adevăr mai era sau nu util pentru țară să rămîn mai departe în fruntea Ministerului de externe.

...Sosirea la Viena era anunțată pentru ora 1. La gară ne aștepta protocolar ministrul Ribbentrop.

După ce Ribbentrop m-a condus la hotel, sub saluturile în general destul de cordiale ale mulțimii, am rămas de vorbă cu Romalo, sosit atunci de la Berlin, și cu Bossy, venit anume de la Roma.

Informațiile lor nu erau prea complete și ei nu bănuiau nici pe departe ce pas teribil era să trecem peste cîteva ceasuri.

Din sursă puțin sigură mi s-a spus că politica noastră de a fi tratat în mod egal Germania și Italia ar trebui nuanțată de acum înainte, în sensul ca să arătăm — și în formă, nu numai în fond — *prețuire mai mare pentru Germania*. Dar toate acestea nu aveau nici o consistență și nici un fel de garanție de adevăr.

Totuși, preocuparea mea era să pot vorbi cu Ribbentrop *fără Ciano*, înainte de orice conferință oficială. La ora 2 mi s-a stabilit întîlnire cu Ribbentrop. Spre surprinderea mea, în același salon era și Ciano. Ne-am așezat pentru conversație la o masă într-un colț din salonul mare al Hotelului Imperial. Eu stăteam pe canapea, la dreapta pe un fotoliu Ribbentrop, la stînga pe un alt fotoliu Ciano, avînd lîngă el pe Schmidt, care îi traducea lui Ciano convorbirile nemțești.

Conversațiile s-au urmat ca la Turnul Babilonului. Eu vorbeam cu Ribbentrop nemțește, cu Ciano franțuzește și italienește, iar ei doi, între ei vorbeau englezește, fie din obișnuință, fie din naiva închipuire că eu nu îi înțeleg. Interpretul îi traducea lui Ciano în italie-

W. Fabricius (stînga) — ministrul Germaniei naziste la București, care și-a jucat rolul său nefast în impunerea odioasei sentințe de la Viena — în timpul unei întrevederi cu M. Manoilescu

nește ceea ce se spunea de noi în nemțește.

După cîteva banalități de introducere, Ribbentrop mi-a spus că în legătură cu convorbirile româno-ungare trebuie să ajungem la un sfîrșit și la o înțelegere. Înainte de a intra în materie, mi-a arătat că trebuie să-mi comunice un lucru, care i-a produs o impresie enormă atît lui cît și contelui Ciano, și anume atitu-

existența sa, factorii de conducere ai României au dezbătut, în ședințe dramatice, căile pe care trebuia să le urmeze statul român. În ședința Consiliului de coroană din dimineața zilei de 30 august (orele 3-4), la care au luat parte majoritatea consilierilor regali și a membrilor guvernului, precum și unii reprezentanți ai partidelor politice burgheze, s-a adus la cunoștință cererea de arbitraj necondiționat formulată de miniștrii de externe ai Germaniei și Italiei. În timpul dezbaterilor s-au cristalizat două curente: reprezentanții primului curent, în număr de 10, s-au situat pe linia respingerii Diktatului de la Viena și a trecerii la rezistența armată pentru apărarea hotarelor țării. Reprezentanții celui de-al doilea curent, în număr de 21, au apreciat că în condițiile internaționale de la sfîrșitul lunii august 1940, cînd România nu putea avea practic nici o opțiune, nu era recomandabilă rezistența armată și s-au pronunțat pentru ieșirea din impas prin acceptarea cererilor ultimative ale Germaniei și Italiei. Votul multora dintre participanții la consiliu a fost influențat de telegrama primită chiar în acele momente de la delegația română aflată la Viena, în care se arăta că Fabricius declarase că Germania „nu-și ia nici o răspundere dacă în termen de cinci minute nu dăm răspunsul".

Mulți dintre cei care au votat pentru acceptarea „arbitrajului", au pornit de la convingerea că nedreptele hotărîri aveau un caracter temporar și vor cădea odată cu autorii lor. „Am credința că ceea ce se face astăzi — — declara Gh. Tătărescu — este un provizorat. Nu trebuie să ne uităm la ce este provizoriu, ci numai la ce trebuie să rămînă etern".

În cea de a doua ședință a Consiliului de coroană ținută în noaptea de 30 spre 31 august și în cursul căreia Alexandru Romalo, ministrul României la Berlin, reîntors cu avionul de la Viena, a prezentat harta Transilvaniei mutilate, N. Iorga, C.I.C. Brătianu, I. Maniu, Gh. Brătianu, Nicolae Bălan (mitropolit), Alex. Niculescu (arhiepiscopul greco-catolic al Blajului) și alți oameni politici s-au ridicat împotriva Diktatului și au cerut respingerea lui, pronunțîndu-se pentru apărarea granițelor și a independenței patriei.

dinea și acțiunea lui Gafencu de la Moscova[1].

Gafencu a arătat la Moscova că actuala politică a României nu este decît o adaptare trecătoare la împrejurările date, că victoria germană nu este deloc sigură și că, dimpotrivă, victoria Angliei fiind mult mai probabilă, România trebuie să țină seama de toate aceste circumstanțe. În concret, Gafencu a pregătit o acțiune a României alături de Rusia și de Anglia, acțiune care este tot ce poate fi mai contrar politicii preconizate de România de la instaurarea guvernului Gigurtu...

După această dezbatere, care a fost destul de lungă și de vie, Ribbentrop a trecut la chestiunea principală și mi-a propus pur și simplu că, deoarece nu am ajuns la nici o înțelegere cu ungurii, cel mai bun lucru este să facem un arbitraj aci, la Viena, arbitraj pe care de altfel noi l-am cerut (?!) și care ar trebui să se efectueze chiar a doua zi.

Pentru simplificare a propus ca să telefonez imediat din camera de alături pe un fir rezervat special, direct prin Belgrad la București, pentru ca să întreb guvernul nostru și pentru ca să capăt asentimentul pentru arbitraj pînă la *ora 8 seara*. Ribbentrop a adăugat că *nici nu este nevoie ca această comunicare să fie cifrată*, fiindcă asta ar cere prea multă vreme, iar ei doresc să aibă rezultatul pînă la 8 sau 10 seara, ca să poată face toate pregătirile în vederea arbitrajului.

I-am răspuns întîi dezmințind că *noi am fi cerut vreodată arbitrajul;* nici eu, nici primul ministru *în nici o împrejurare* nu am cerut arbitrajul și mai ales nu am putea să acceptăm un arbitraj. Mai mult decît atît, însuși Führerul s-a declarat în fața noastră categoric împotriva unui arbitraj și a preconizat numai o înțelegere *liberă* între cele două părți. De ce acum *se schimbă total aceea ce se hotărîse?* Și care sînt motivele care determinau acum necesitatea unei hotărîri repezi?

...Ribbentrop a ținut să accentueze că Germania nu face nicicum un *bluff*, că toți acei care au crezut vreodată că sub avertismentele Germaniei se ascunde un *bluff* s-au înșelat și că cel mai mult s-au înșelat englezii, care au socotit că germanii nu vor să meargă la război. Nu este metoda noastră de a lucra astfel. Tot ce spunem noi se împlinește; așa răsunau, sinistre, cuvintele lui Ribbentrop...

Prezentarea și selecția textelor:
Gheorghe BUZATU,
Marian ȘTEFAN

[1] Cu prilejul unui dejun la Legația iugoslavă din Moscova, Gafencu se întîlnise cu ambasadorul Angliei, sir Stafford Crips, căruia îi împărtășise „sentimentele lui intime" anglofile. Ministrul iugoslav, prezent la această convorbire, raportase guvernului său despre declarația lui Gafencu. Telegrama trimisă la Belgrad a ajuns însă și-n mîna lui Ciano, iar de la acesta la Ribbentrop.

Documente inedite din arhive germane

„ÎNTRE NOI ŞI BUCUREŞTI — TOTUL ESTE ÎN MÎINILE ROMÂNILOR"

EUGEN BANTEA

Militari germani făcuți prizonieri în luptele de la București, în zilele din august 1944

Arătam într-unul din numerele trecute ale revistei[1] cum comandamentul superior al teatrului de război sud-est (Grupul german de armate „F"), Oberbefehlshaber Südost (menționat în continuare prin sigla O.B.S.O.), care își avea cartierul general la Belgrad, a înregistrat cu profundă îngrijorare răsturnarea situației politico-militare din România, produsă la 23 August 1944. Gruparea strategică a Wehrmachtului din Balcani a consemnat evenimentul nu numai în virtutea faptului că întreaga sa față estică era deschisă spre România, dar și ca urmare a misiunii pe care O.K.W.-ul i-a încredințat-o, de a participa la încercarea de sugrumare a ceea ce Berlinul a denumit „răscoala", „insurecția" (Aufstand) României. Ca atare, consemnările se referă nu numai la istoricele evenimente din ziua amintită, ci — cum vom vedea în continuare — și la cele din zilele ce au urmat.

Jurnalul de război, ca și alte acte din arhivele O.B.S.O. cuprind constatări culese direct din luptele și operațiile ce au început a fi întreprinse contra României, ca și informații primite pe canale de transmisiuni, de la comandamente germane care acționau pe teritoriul țării noastre. În această arhivă se află, de asemenea, rapoarte și interogatorii ale așa-numiților Versprengte — „răzleți", „pierduți de unități" (militarii germani, destul de puțini, care reușiseră să scape din România și să ajungă la trupele germane de ocupație din Iugoslavia).

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1984.

București-Ploiești: două tentative naziste eșuate

Deși cele două zone, București și Valea Prahovei — care au format „nodul" acțiunii inițiate la începutul Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de forțele române, ca și al încercării naziste de a o anihila cu forțe militare — nu intrau în noile competențe operative decurgînd din misiunea ce o încredințase O.K.W.-ul grupării strategice din Balcani, jurnalul acesteia conține semnificative consemnări despre confruntările din această arie decisivă. Iată două însemnări din 25 august:

„Potrivit convorbirii radio de la 25 VIII, ora 2.35, cu comandantul principal al aeronauticii germane din România, situația la București foarte serioasă... Grupul de luptă german stă pe loc la marginea de nord a Bucureștilor. 25 tancuri (tancuri «Tigru»), 20 tancuri de diverse tipuri, 10 autoblindate, cu 4 000 ostași de infanterie bine înzestrați sosit în București în seara de 24 august... ca să întărească garnizoana [română]".

Apoi, la ora 18.30: *„Situația (Gerstenberg) București foarte serioasă"*.

Cele două consemnări indică faptul că, practic, în ziua de 25 august se decisese soarta bătăliei pentru București, ceea ce a urmat în zilele de 26 și 27 august fiind doar încununarea succesului deplin al românilor.

Piesele documentare din arhiva O.B.S.O. mai permit cîteva constatări semnificative. În primul rînd, ele conduc spre concluzia că factorul predominant în cadrul confruntărilor din această zonă l-a constituit elementul ofensiv al acțiunii întreprinse de români. În aceste împrejurări, forțele germane ce au pornit atacul asupra Capitalei dinspre Otopeni-Băneasa au fost puse în situația de a acționa nu atît pentru îndeplinirea ordinului dat de Hitler de a instala un nou guvern român pronazist, ci mai ales pentru salvarea și retragerea din oraș a personalului comandamentelor, oficiilor și grupărilor de trupe proprii, răzlețite și încercuite de români. Așadar, încă din primele momente, forțele românești au urmărit înstăpînirea lor în București și nimicirea ofensivă a uneia din principalele grupări germane din interiorul României.

Înfruntarea dintre cele două părți s-a generalizat treptat, dar primele ciocniri, cum raporta ulterior un ofițer german care fusese surprins de evenimente la București, s-au produs încă în seara de 23 august: *„În același timp* [cu difuzarea proclamației la radio] *au început să se audă împușcături în centrul orașului, ceea ce m-a lăsat perplex"*.

Numeroase relatări ale acelor Versprengte subliniază elementul surprindere pe care l-a realizat acțiunea forțelor insurecționale. Majoritatea mijloacelor de transmisiuni germane au fost întrerupte, fapt sesizat și de O.B.S.O., care n-a mai avut legătură prin fir cu comandamentul din București. Locotenentul-major Diedrich raporta, la rîndu-i, că *„personalul* [german] *se afla în pat și dormea"* în clipa în care s-a produ atacul românilor.

Consemnările privitoare la Valea Prahovei lasă și ele să se întrevadă aceeași notă precumpănitor ofensivă a acțiunii românești. Între ultimele înregistrări în jurnalul O.B.S.O. se află și comunicarea „direcționalului" de la O.K.W. către șeful operațiilor de la marele comandament german balcanic: *„Situația din zona petroliferă nu arată prea bine"*.

Importanța, între altele, a pieselor din arhiva O.B.S.O. constă și în faptul că ele permit o cunoaștere mai largă a desfășurărilor din spațiul acțiunilor declanșate prin revoluția românească. Despre Constanța, de pildă, și o parte a teritoriului dobrogean se pot reține cîteva elemente interesante. Tentativa germană de a pune stăpînire pe oraș și port a eșuat categoric. Ultimele directive transmise în seara de 25 august de la Belgrad și Sofia comandantului superior german naval al Mării Negre, amiralul Brinckmann, nu au mai primit nici un fel de confirmare prin radio. De fapt, în acea zi, la ora 17.45, pe baza comunicării amiralului, jurnalul de război al O.B.S.O. a înregistrat: *„Amiralul Marea Neagră s-a îmbarcat; vrea să combată de pe mare inamicul de la Constanța"*: adevărul este că atunci cînd statul major naval german de la Constanța a părăsit uscatul, aceasta a însemnat practic abandonarea litoralului românesc.

Documentele emise sau recepționate de O.B.S.O. dau unele detalii referitoare la trupele terestre germane din Dobrogea, asupra cărora aveam pînă acum date lacunare. Astfel, rezultă că în spațiul dintre Dunăre și Mare se afla dispus un „grup de luptă" (Kampfgruppe) de circa 10 000 militari, comandat de generalul von Tschammer und Osten, subordonat Grupului de armate „Ucraina de sud"; în același spațiu se aflau diferite alte unități și formațiuni, îndeosebi tehnice și administrative, aparținînd fie grupului de armate comandat de generalul H. Friessner, fie Armatei 6 germane, în timp ce forțele navale aveau filiera de subordonare cu eșaloanele superioare prin intermediul Sofiei și Belgradului. Forțele terestre au fost în mare parte capturate de români, iar generalul comandant al acestora făcut prizonier la Cernavodă.

„Rübezahl" și „Verrat" încetează

Referitor la evenimentele petrecute de-a lungul Dunării, din arhiva O.B.S.O. aflăm că gruparea germană a intenționat și încercat să cucerească principalele porturi românești de pe fluviu — Orșova, Turnu Severin, Calafat, Turnu Măgurele, Giurgiu —, dar forțele armate române au anihilat această tentativă. Jurnalul de război O.B.S.O. consemna, de pildă, în ziua de 27 august că garnizoana germană de la Orșova, după ce a pierdut aproape 50 la sută din efective, *„a fost replietă pe malul sîrbesc"*.

Revoluția română — cum rezultă și din documentele germane amintite — a modi-

ficat în ansamblu mai profund și complex situația și sarcinile strategice ale grupării balcanice a Wehrmachtului. Chiar în noaptea de 23 spre 24 august eșalonul de la Belgrad a primit ordin să expedieze un puternic grup aeropurtat la București pentru a asigura superioritatea părții germane în bătălia pentru București. În decurs de două-trei zile au fost lansate în România subunități echivalînd ca efective cu circa trei batalioane. Acțiunea, în ansamblul ei, a eșuat însă: avioanele (îndeosebi faimoasele „Gigant") au fost doborîte, capturate la sol ori silite să se întoarcă. Unele documente din arhiva O.B.S.O. precizează că unitățile respective erau trupe de șoc specializate în acțiuni de comando și antiguerilă, provenind din faimoasa Divizie „Brandenburg" și din Kampfschule (Școala specială) de la Niș. Ele urmau a fi parașutate sau debarcate în mai multe centre: Otopeni, Ploiești, Mizil, Meri; cînd s-a constatat că accesul în aceste puncte a devenit imposibil, forțele respective au fost deviate spre Reghin, aflat atunci sub ocupație ungară. Una din sursele operative O.B.S.O. indică faptul, necunoscut pînă acum, că împotriva forțelor românești a fost adusă încă o puternică unitate aeropurtată germană: *„În 25 VIII și în dimineața de 26 VIII a debarcat cu un «Gigant» regimentul de parașutiști din Viena, aflat sub comanda unui maior. După aterizare, el a fost nimicit în cea mai mare parte, iar ceea ce mai rămăsese din el a fost zdrobit de bombardamentul american din 26 VIII"*.

Scoaterea acestor trupe din disponibilitățile O.B.S.O. nu a reprezentat singurul efect al revoluției române asupra situației strategice a grupării germane din Balcani. Chiar în noaptea de 23 spre 24 august, ea a hotărît concentrarea tuturor rezervelor sale strategice mobile (reprezentînd 9 mari unități și unități speciale) în spațiul Belgrad-Niș. În prima fază a războiului antihitlerist al României, O.B.S.O. nu a reușit să lanseze toate aceste forțe împotriva armatei române, dar redistribuirea precipitată a efectivelor respective a provocat o gravă tulburare a efortului depus de Wehrmacht în sud-estul european, îndeosebi prin retragerea și regruparea unor trupe de șoc întrebuințate pînă atunci contra luptei mișcării de rezistență a popoarelor balcanice. În urma noilor evenimente din România, O.K.W. a fost constrîns să admită cererea O.B.S.O. de a înceta cele două mari ofensive — „Rübezahl" și „Verrat" —, prima în Muntenegru, împotriva Armatei naționale de eliberare iugoslavă, cea de a doua, pe coasta de nord-vest a Greciei. În acest sens, jurnalul de război al O.B.S.O. insera la 26 august: *„«Rübezahl» pus capăt în seara de 26"* și tot la aceeași dată: *„Ofensiva «Verrat» se anulează în forma de pînă acum"*.

Astfel, dacă din punct de vedere al conjuncturii externe, revoluția română a beneficiat, în porțiunea sud-vestică a teritoriului său de operații active desfășurate împotriva germanilor de forțele patriotice din sud-estul european, la rîndul său, sustrăgînd însemnate disponibilități germane din aria respectivă, a adus o notabilă contribuție la favorizarea luptei de eliberare din Iugoslavia, Grecia și Albania.

Noua schimbare a situației din Balcani a fost clar exprimată de directiva germană din 29 august 1944 cu privire la purtarea războiului în această parte a Europei. Conform acestei directive, sudul Peninsulei Balcanice era abandonat, măsură ce relevă încă o dată rolul acțiunilor României în desfășurarea evenimentelor din această zonă. Dealtfel, încă în ziua de 26 august, în jurnalul O.B.S.O. se făcea această consemnare: *„Zona Balcanilor: declarația de război a României și rapida pătrundere a rușilor pe teritoriul român ne determină să ne așteptăm la o curîndă desprindere a Bulgariei din pactul de alianță cu Germania și, în prealabil, la o declarație de neutralitate"*.

Diverse alte documente din arhiva O.B.S.O. oglindesc amploarea confruntărilor româno-germane în intervalul de la 23 la 31 august. O relatare cu data de 25 august menționează că se dau *„lupte grele în București"*. Atunci cînd la O.K.W. a existat impresia că Misiunea militară germană de la Sofia se arăta optimistă și imprudentă în aprecierea situației din această țară, generalul von Buttlar, ofițerul 1 din Secția operații a O.K.W., comunica: *„Situația din Bulgaria este apreciată ca favorabilă de generalul de corp de armată Schneckenburger, dar așa a făcut ieri și generalul Hansen cu cea din România"*, ceea ce șeful de stat major de la Belgrad a transmis astfel celui interesat: *„Să vă servească ca avertisment exemplul generalului Hansen"* (blocat în sediul Legației germane din București și ulterior prizonier).

În ce privește reacția populației față de trupele Wehrmachtului, un ofițer german care a reușit să ajungă în Iugoslavia relata: *„Populația civilă din sat* [Trestieni, la vest de București] *s-a purtat foarte ostil față de noi. Pe ferestre s-a aruncat cu pietre și bulgări de pămînt în camera unde ne găseam"*.

Ca încheiere să reținem alte două consemnări din actele operative ale O.B.S.O. care, deși laconice, evidențiază dimensiunile continentale ale operațiilor militare începute de România contra Wehrmachtului. La 25 august, ora 19.30, comandamentul suprem german comunica la Belgrad: *„Generalul de armată Jodl* [șeful statului major general din cadrul O.K.W.] *se situează pe punctul de vedere că, acum, pentru comandamentul superior al teatrului de război sud-est sarcina cea mai arzătoare este împingerea de întăriri în România"*. În aceeași zi, la ora 23.00, șeful de stat major al comandamentului aeronauticii germane din spațiul sud-est făcea cunoscut șefului operațiilor de la O.B.S.O.: *„Între noi și București — totul este în mîinile românilor"*.

Sfîrşitul Marii Conflagraţii

CAPITULAREA JAPONIEI

În apropiere de Beijing, un parc va fi inaugurat ca loc memorial al războiului de rezistenţă împotriva agresiunii Japoniei militariste. Aici, în sud-vestul oraşului, la 7 iulie 1937, unităţi militare japoneze au provocat „incidentul de la podul Logouqiao", sau — cum a fost reţinut în analele diplomatice consemnînd preludiul celui de-al doilea război mondial — „incidentul de la podul Marco Polo". Japonia s-a lansat, astfel, în operaţii de război pe scară largă, în urma cărora jumătate din China — de la zonele de coastă şi pînă adînc în interiorul ţării — a fost ocupată.

Teritorii chineze fuseseră acaparate de Japonia anterior, începînd cu Taiwanul şi insulele Penghu (1894). În urma războiului ruso-japonez din 1905, Japonia a preluat poziţii ale Rusiei ţariste în nord-estul Chinei şi, după primul război mondial, interesele coloniale ale Germaniei. Japonia a anexat, de asemenea, Coreea (1910). În 1927, premierul Gilchi Tanaka, în memoriul adresat tronului, a preconizat ocuparea întregii Chine de nord-est, motivînd: „Dacă Japonia urmează să cucerească China, mai întîi trebuie să cucerească Manciuria şi Mongolia şi dacă Japonia urmează să cucerească lumea, trebuie mai întîi să cucerească China". După patru ani, Japonia a provocat „incidentul de la 18 septembrie 1931" şi, luînd ca pretext o explozie la calea ferată, la Mukden, trupele sale (armata din Kwangtung[1]), staţionate din 1905 pentru „protejarea" arterei feroviare, au atacat unităţile chineze, încheind în cîteva luni cucerirea Mancuriei şi proclamînd un stat marionetă: Mancluko (februarie 1932).

La 25 noiembrie 1936, Germania nazistă şi Japonia au semnat Pactul anticomintern, la care a aderat după un an Italia fascistă (6 noiembrie 1937). Osatura acestui bloc agresiv a fost consolidată prin încheierea Pactului tripartit (27 septembrie 1940). Prin pactul semnat la Berlin în prezenţa lui Hitler, Japonia recunoaşte şi respectă „conducerea" de către Germania şi Italia a reorganizării spaţiului european, în schimbul recunoaşterii acelaşi rol Japoniei în marele spaţiu răsăritean asiatic. La începutul verii 1941, Japonia impune autorităţilor de la Vichy poziţia sa

În imagine: la 9 august o a doua bombă atomică a distrus Nagasaki.

[1] Guangdong — conform alfabetului fonetic chinez în vigoare în prezent.

dominantă în coloniile franceze din Indochina, act la care şi-a dat asentimentul Germania.

În urma atacului japonez din 7 decembrie 1941 asupra bazei de la Pearl Harbor[1], a Filipinelor[2] şi a coloniilor engleze Hongkong şi Malaiezia, Statele Unite şi Marea Britanie se declară, a doua zi, în stare de război cu Japonia. La 9 decembrie 1941, China declară oficial război Japoniei şi Germaniei. În primul trimestru al anului 1942, trupele japoneze ocupă capitalele Birmaniei şi Indiilor răsăritene olandeze (Indonezia) şi Singapore. În cursul războiului, punctul maxim al expansiunii japoneze l-a constituit zona de frontieră a Indiei, insulele din vecinătatea Australiei şi mijlocul Oceanului Pacific[3]. La începutul lunii august 1945, forţele militare japoneze erau dislocate astfel: 2 000 000 ostaşi în Japonia, insulele Kurile şi Sahalinul de sud; 1 000 000 în Manciuria şi Coreea (armata din Kwangtung); 700 000-800 000 în alte regiuni ale Chinei şi aproape 1 000 000 în Asia de sud-est. Dar, supusă războiului de uzură în China şi în Asia de sud-est, precum şi datorită bombardamentelor aeriene americane, scufundării celei mai mari părţi a flotei sale comerciale şi tăierii liniilor de aprovizionare cu materii prime, Japonia era, în bună măsură, sufocată şi începuse tatonări secrete în vederea terminării războiului, printre adepţii acestei orientări numărîndu-se chiar împăratul, în pofida opoziţiei comandanţilor armatei. În unele cercuri conducătoare japoneze, existau iluzii că U.R.S.S., cu care Japonia semnase, la 13 aprilie 1941, un tratat de neutralitate, pe care guvernul sovietic l-a denunţat în aprilie 1945, nu va intra totuşi în război, că ar putea fi chiar folosite bunele ei oficii.

Problema angajării U.R.S.S. în războiul împotriva Japoniei a constituit una dintre preocupările Statelor Unite, în dorinţa de a scurta durata ostilităţilor în Extremul Orient şi a economisirii de vieţi americane în cazul luptelor din arhipelagul nipon. Încă în toamna 1942, generalul P.J. Hurley, trimis personal al preşedintelui F.D. Roosevelt, raporta la Washington în urma primirii sale de către şeful guvernului sovietic: „După înfrîngerea Germaniei, el [I.V. Stalin] va ajuta America în războiul împotriva Japoniei". În octombrie 1943, Stalin l-a confirmat aceasta secretarului Departamentului de Stat, C. Hull, care se afla la Moscova cu prilejul Conferinţei miniştrilor de externe ai S.U.A., U.R.S.S. şi Marii Britanii[4]. În timpul Conferinţei de la Ialta (februarie 1945), Roosevelt şi Stalin au definitivat personal acordul secret privind intrarea U.R.S.S. în războiul împotriva Japoniei la „două sau trei luni după capitularea Germaniei şi încheierea războiului în Europa", precum şi condiţiile de care depindea acest act[5]. Chiar în prima zi a Conferinţei de la Potsdam (17 iulie 1945), Stalin l-a asigurat pe preşedintele Truman că U.R.S.S. îşi va respecta angajamentul de a intra în război împotriva Japoniei[6]. Tot în cursul Conferinţei de la Potsdam, şefii Statului Major Combinat (anglo-american) şi şeful Marelui Stat Major Sovietic au discutat, la 24 iulie, „coordonarea strategiei în Extremul Orient". După două zile, reprezentanţii militari sovietici şi americani au delimitat „zonele de operaţii pentru respectivele forţe aeriene şi navale".

Memoriile publicate de Magazin istoric surprind, prin relatările cîtorva participanţi de prim plan la evenimentele de acum 40 ani, ultimul act al marii conflagraţii a secolului XX: capitularea Japoniei.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 2-12/1983.
[2] Anexate de Statele Unite în 1898, în urma războiului cu Spania; *Magazin istoric*, nr. 5-6/1969.
[3-4] *Magazin istoric*, nr. 7-12/1984; 2-8/1985.

[4] Acordul definitivat la 8 februarie a fost semnat la 11 februarie 1945 de Stalin, Roosevelt şi Churchill. Acordul a fost publicat la 11 februarie 1946.
[5] Într-o scrisoare trimisă în aceeaşi seară şi al cărei text a fost dezvăluit pentru prima oară în 1983, Truman consemna: „Am obţinut ceea ce doream. Stalin va intra în război... Pot spune, acum, că războiul se va termina cu un an mai devreme".

Pe aerodromul piloţilor sinucigaşi

DOUGLAS MAC ARTHUR *(1880-1964), general american, comandant-şef al forţelor aliate din Pacific.*

Fragmente din lucrarea Reminiscences *(Amintiri), apărută în 1964:*

La 26 iulie, ultimatumul de la Potsdam a fost adus la cunoştinţa Japoniei: ori capitulează, ori va fi distrusă. Deoarece Japonia nu a acceptat cu promptitudine termenii ultimatumului, prima bombă atomică a fost lansată asupra Hiroshimei[1]. Existenţa acestui tip de armă nu mi-a fost dezvăluită decît în ajunul operaţiei[2]. La 8 august, cînd lumea era încă zguduită de anunţul făcut de preşedintele Truman, U.R.S.S. a declarat război Japoniei. Ruşii au atacat armata japoneză din Manciuria şi mi-au trimis o misiune militară condusă de generalul Cuzma Derevianko, un om remarcabil, numit, mai tîrziu, însărcinat cu afacerile guvernului său la Tokio.

La 9 august, o a doua bombă a distrus Nagasaki[3]. Cele două bombe, cea de la Hiroshima, ca şi cea de la Nagasaki, au fost lansate de grupul aerian 509, ce-şi avea baza la Tinian şi depindea de generalul Arnold. Alegerea

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 5/1971, 8/1975; 9/1975; 1/1983.

orașului Nagasaki, ca cel de-al doilea obiectiv, a rezultat din condițiile meteorologice nefavorabile. După ce s-a rotit timp de 50 minute deasupra orașului industrial Kokura, care era complet acoperit de fum și care constituia primul obiectiv, bombardierul a zburat pînă la Nagasaki, ținta de rezervă. Astfel, Kokura a fost salvată și 100 000 locuitori din Nagasaki au murit în cîteva secunde din cauza unor nori!

La 10 august, japonezii au ajuns la capătul răbdării. După multe discuții interne, guvernul japonez a însărcinat Elveția să accepte termenii ultimatumului, cu o singură rezervă: „acceptîndu-se ca această declarație (de la Potsdam) să nu conțină nici o exigență care ar putea să aducă prejudicii prerogativelor Maiestății Sale, în calitatea sa de suveran".

La 11 august, S.U.A. acționînd în numele Națiunilor Unite au răspuns:

„Din momentul capitulării, autoritatea împăratului și cea a guvernului japonez vor fi supuse hotărîrilor comandantului suprem al forțelor aliate.

Împăratul va fi solicitat să autorizeze și să garanteze semnătura guvernului japonez și a Cartierului japonez imperial pe condițiile capitulării, necesare pentru înfăptuirea termenilor Declarației de la Potsdam.

Forma definitivă de guvernămînt în Japonia va fi stabilită, în conformitate cu Declarația de la Potsdam, prin voința liber exprimată a poporului japonez.

Forțele armate ale Aliaților vor rămîne în Japonia atîta vreme cît va fi necesar pentru îndeplinirea dispozițiilor conținute în Declarația de la Potsdam".

În timp ce guvernul [japonez] examina fără grabă acest răspuns, aviația de sub ordinele mele continua bombardamentele. La 13 august, Japonia, neîntreprinzînd nici un demers, Escadra 3 a viceamiralului W. Halsey a trimis 1 000 avioane asupra Tokioului. În acest timp, aparatele lui Kenney continuau opera lor distructivă.

În cursul ultimelor cincisprezece zile de război, avioanele grupelor 5 și 7 au executat 6 372 misiuni! Kenney dădea astfel o ultimă mînă de ajutor efortului depus de oamenii lui în cursul campaniei. În șapte luni și jumătate, ei scufundaseră un tonaj maritim de 2 846 932 tone și distruseseră 1 375 avioane inamice.

La 15 august, notificarea capitulării japoneze a fost primită în S.U.A. Președintele Truman a anunțat întregii lumi sfîrșitul conflictului. Împăratul Japoniei a adus la cunoștința poporului său termenii capitulării, într-un remarcabil și dramatic discurs radiodifuzat.

În aceeași zi, am fost numit comandant-suprem al forțelor aliate din Pacific.

Deși nu participasem la negocierile care au precedat capitularea, imediat ce guvernul japonez a acceptat condițiile, mi-a revenit misiunea de a pregăti cadrul oficial al desfășurării acesteia.

Am înștiințat guvernul imperial prin radio că trebuia să trimită la Manila o delegație, căreia să-i transmit instrucțiunile mele în privința ceremoniei capitulării. Am dispus, de asemenea, ca elicele tutu-

Generalul Mac Arthur sosind pe aeroportul Atsugi

ror avioanelor japoneze de pe aerodromul Atsugi, în apropiere de Yokohama, să fie demontate, să se asigure transportul delegației aliate între Atsugi și Yokohama, și să se rețină, pentru noi, cel mai confortabil hotel din oraș. Hotărîsem să-mi instalez cartierul provizoriu la Yokohama, ceremonia oficială urmînd să aibă loc la bordul cuirasatului Missouri.

Japonezii nu au ridicat obiecții decît în privința unui singur punct. S-au împotrivit alegerii aerodromului Atsugi pentru sosirea noastră, invocînd motivul că acesta ar prezenta prea multe primejdii. Era terenul de antrenament al piloților Kamikadze[1] și mulți dintre ei locuiau în împrejurimi. Un mare număr dintre acești aviatori sinucigași refuzaseră să se predea. Delegația japoneză era îngrozită la ideea aterizării mele într-o zonă în care domnea o atmosferă de violență.

Statul meu major era și mai pornit împotriva proiectului meu pe care îl aprecia ca pre-

[1] *Magazin istoric*, nr. 9/1973.

zentînd riscuri ridicole. Ofiţerii îmi atrăseseră atenţia că numai în cîmpia Kanto, din jurul oraşului Tokio, se găseau 22 divizii japoneze, adică 300 000 combatanţi antrenaţi, fără a mai vorbi de numeroasele trupe înarmate repartizate pe întreg teritoriul marilor insule. După ei, era o nebunie curată ca într-un asemenea loc să aterizeze comandantul-şef însoţit doar de cîţiva dintre ofiţerii lui de stat major deci, practic, fără escortă. Dar nu degeaba activasem atîţia ani în Orient, dovedind populaţiei că îi eram prieten şi că îi acordam încredere.

Mici detaşamente americane au fost trimise dinainte la Atsugi şi, în dimineaţa de 30 august 1945, generalul Eichelberger a sosit pentru a supraveghea operaţiile de aterizare.

A doua zi, la ora 14.00, „Bataan", avionul meu special, a survolat uriaşa statuie a lui Buddha din Kamakura, a trecut de-a lungul minunatului Fuji-Yama şi a coborît uşor pe pista de la Atsugi[1]. Generalul Whitney, care mă însoţea ca secretar, şi-a notat primele impresii:

„Ne roteam deasupra terenului, aproape de vîrfurile copacilor, şi, privind aerodromul şi cîmpia Kanto, dimprejur, am putut să văd mari amplasamente ale artileriei antiaeriene. Cu greu reuşeam să-mi alung din minte faptele recente comise de japonezi. Începuseră războiul fără nici un fel de declaraţie prealabilă; aproape peste tot, ostaşii japonezi preferaseră să fie omorîţi decît să înceteze lupta; nu respectaseră nici una din legile războiului; nu încetaseră să pună, oriunde puteau, capcane ucigaşe.

De la asemenea distanţă, era imposibil ca tunurile antiaeriene să nu ne nimerească; oare Moartea, acest monstru nesătul, după ce îl tratase cu dispreţ de atîtea ori pe front pe Mac Arthur, avea să se arunce asupra lui tocmai acum, la sfîrşitul războiului? Îmi reţineam răsuflarea. Cred că lumea întreagă încetase să respire. Dar, ca de obicei, el a avut dreptate. Cunoştea Orientul, cunoştea şi acorda încredere acelei trăsături cavalereşti a caracterului naţional, pe care japonezii o numesc «Bushido».

Avionul s-a oprit la capătul pistei şi Mac Arthur a pus piciorul pe pămînt. A stat o secundă sau două privind în jurul lui. Pe cerul de un albastru intens se vedeau, ici-colo, mici nori albi. Soarele înfierbîntase pista făcînd să onduleze valuri de căldură deasupra cimentului. Se aflau acolo cîteva avioane americane şi o mică trupă aliată care părea teribil de puţin numeroasă. Cîţiva ofiţeri ne aşteptau.

Ceva mai departe, un şir de vehicule, printre cele mai ruinate pe care le-am văzut vreodată. Erau cele mai bune pe care le putuseră găsi japonezii ca să ne conducă la Yokohama. Mac Arthur s-a urcat într-un Lincoln american, vechi de cine ştie cîţi ani, ceilalţi ofiţeri în nişte rable hîrbuite. O maşină de pompieri a demarat în explozia unui foc de artificiu care ne-a făcut să tresărim şi a trecut în capul coloanei. Şi atunci am văzut primele trupe înarmate de pe pămîntul Japoniei.

Erau aliniate de-a lungul drumului, cu spatele întors către Mac Arthur, în semn de respect. Prezentau armele în faţa comandantului suprem, la fel cum aveau obiceiul s-o facă în prezenţa împăratului lor. Erau acolo două divizii, treizeci de mii de oameni înarmaţi pînă-n dinţi. Trebuie să mărturisesc că priveam aceste trupe formidabile cu un ochi bănuitor"[2].

Aproape imediat după debarcarea Aliaţilor în Japonia, prizonierii au început să iasă din lagărele japoneze şi, printre primii eliberaţi, s-au aflat generalii Wainwright şi Percival. Fuseseră deţinuţi în Manciuria şi trimişi cu avionul la Manila. Am dat imediat ordin să fie aduşi în Japonia pentru ceremonia capitulării. Tocmai mă aşezasem la masă pentru cină, cînd, aghiotantul meu m-a informat de sosirea lor. M-am ridicat să-i întîmpin, dar mai înainte de a ajunge la uşă, aceasta s-a dat în lături şi m-am găsit în faţa lui Wainwright. Era buimăcit şi îmbătrînit. Uniforma îi atîrna pe un trup numai piele şi oase. Mergea greu, sprijinindu-se într-un baston. Ochii îi erau înfundaţi în orbite şi încercănaţi de pete negre. Avea pielea zbîrcită, iar părul îi era alb ca zăpada. Cînd l-am îmbrăţişat a făcut un efort curajos să surîdă, dar cînd a încercat să vorbească nu a reuşit să articuleze nici un sunet.

De trei ani, era pe pragul disperării. Se credea căzut în dizgraţie pentru capitularea de la Corregidor[3]. Era convins că nu i se va mai încredinţa niciodată un comandament. „Dar, Jim — i-am spus profund tulburat — bătrînul tău corp de armată te aşteaptă". Emoţia care i s-a citit pe obrazul tras mă obsedează şi azi.

---

[1] Conform spuselor lui W.W. Aldrich, fostul ambasador al Statelor Unite la Londra, în aceeaşi seară, cînd la Washington, Churchill a afirmat că el consideră aterizarea lui Mac Arthur, însoţit doar de o mică escortă, în mijlocul a milioane de soldaţi japonezi încă nedezarmaţi, drept isprava personală cea mai îndrăzneaţă înfăptuită de un comandant militar în timpul războiului — n.a.

[2] În intervalul de două săptămîni dintre cuvîntarea radiodifuzată a împăratului Hirohito şi sosirea generalului D. Mac Arthur, autorităţile japoneze au luat măsuri în vederea aplicării hotărîrii suveranului. Prinţul Takamatsu şi prinţul Kuni, fratele şi, respectiv, cumnatul împăratului au vizitat toate bazele militare din Japonia pentru a asigura încetarea oricărei activităţi de război.

[3] Fortăreaţă construită în primii ani ai stăpînirii spaniole, în secolul XVII, pe o insulă care controlează accesul în golful Manila. Cîteva ore după atacul de la Pearl Harbor, aviaţia japoneză a distrus aproape în totalitate avioanele americane aflate la baza Clark Field, din vecinătatea capitalei Filipinelor. Raidul a fost urmat de invazia trupelor japoneze în Filipine. Generalul Mac Arthur, care din 1935, cînd Statele Unite au acordat Filipinelor autonomia internă, revenise la Manila, dispunea de 50 000 soldaţi, dintre care numai 6 000 americani. În faza iniţială a operaţiilor, dată fiind superioritatea numerică a forţelor japoneze (200 000 soldaţi), Mac Arthur a considerat că pînă va primi întăriri va putea rezista la Corregidor şi în peninsula Bataan, din nordul Golfului Manila. La 22 februarie 1942, lui Mac Arthur i s-a ordonat să plece din Filipine pentru a organiza, din Australia, desfăşurarea operaţiilor din zona Pacificului. Transferînd comanda în Filipine generalului Wainwright, Mac Arthur i-a spus: „mă voi reîntoarce". Bataan a capitulat la 9 aprilie, iar Corregidor la 6 mai. Încă în martie 1942, operaţiile americane în Pacific au fost împărţite între amiralul Nimitz şi generalul Mac Arthur, ultimul avînd în sfera comandamentului său Australia, Filipinele, insulele Solomon şi cea mai mare parte a teritoriului actualei Indonezii. La începutul lunii octombrie 1944, Mac Arthur a declanşat atacul asupra arhipelagului filipinez.

90 luni de război împotriva militariştilor niponi

LI ZONGREN (1890-1969), comandant de vază[1] al armatei naţionale chineze în timpul războiului de rezistenţă antijaponez al poporului chinez (1937-1945).

Fragmente din vol. II al Memoriilor lui Li Zongren, apărut la Nanning, în 1980:

În după-amiaza zilei de 10 august 1945, pe neaşteptate, ziarele au apărut în ediţii speciale: Japonia declarase capitularea necondiţionată. Întreaga ţară era în fierbere; războiul de rezistenţă faţă de agresiunea japoneză luase sfîrşit, fiind încununat de victorie. Bucuria populaţiei era fără margini[2]. Pocnetele artificiilor deveniseră asurzitoare. În oraşe, se organizau demonstraţii, în unităţile militare soseau delegaţii care adresau felicitări. Nu era luptător care să nu nutrească visul frumos al întoarcerii victorioase în satul natal. Personal mi-era greu să mă bucur, ceea ce îi intriga pe cei care îmi treceau pragul casei. De fapt, starea mea de spirit nu era greu de înţeles: un conducător de oşti ca mine, care purta pe umeri o mare răspundere şi comanda milioane de ostaşi, privind în urmă, dar scrutînd şi viitorul, chiar şi în vacarmul petardelor care celebrau victoria, nu putea să nu se lase copleşit de sentimente complexe. Anticii aveau o vorbă: „Izbînda generalului înseamnă zeci de mii de oase care putrezesc". În cei aproape opt ani de război de rezistenţă, cîteva zeci de milioane de oameni — militari şi civili — fuseseră ucişi, , suferiserăm pierderi grele[3]. Puteam să-i uităm pe concetăţenii noştri care, din pricina războiului, rămăseseră fără cămine şi fără cei dragi, pe camarazii de arme care-şi jertfiseră vieţile pe cîmpurile de bătălie pentru supravieţuirea naţiunii, pe văduvele şi orfanii lor de care, de acum încolo, trebuia să avem grijă... Gîndindu-mă la toate acestea puteam oare să nu fiu îndurerat?

În continuare, generalul Li Zongren analizează cauzele care au făcut inevitabilă înfrîngerea Japoniei. Înainte de toate — consideră el — cercurile militariste japoneze au comis o greşeală fundamentală încercînd să cucerească China, încercare pe care chiar unele „personalităţi luminate din

Li Zongren între Zhou Enlai (X) şi Zhu De

[1] Conform notei biografice din *Selected Works of Zhou Enlai* (Operele alese ale lui Zhou Enlai), apărute la Beijing (Peking), în 1980, „Li Zongren a fost, un timp, şeful comandanţilor militari din Guangxi, în cadrul Guomindangului. În aprilie 1948, a devenit vicepreşedintele guvernului Guomindang, iar în ianuarie 1949, preşedinte. După căderea regimului Guomindang, a plecat în Statele Unite, întorcîndu-se, în iulie 1965, la Beijing. A decedat de moarte naturală în 1969" (vol. I, p. 471).

[2] Poporul chinez a purtat povara unui război nedeclarat încă din 18 septembrie 1931. Pretextînd un „incident" pe linia de cale ferată din apropierea oraşului Shenyang (Mukden), militariştii japonezi au pus stăpînire pe cele trei provincii din China de nord-est, organizînd aici statul marionetă Manzhouguo (Manciuko) şi controlînd provinciile învecinate din China de nord. Întreaga naţiune chineză s-a ridicat la luptă. În regiunea ocupată, sute de mii de voluntari, unităţi ale armatei naţionale şi detaşamente de partizani organizate de Partidul Comunist Chinez au luptat cu arma în mînă împotriva agresorilor niponi, sprijinite fiind de acţiunile antijaponeze (greve, demonstraţii, boicotarea mărfurilor japoneze etc.) ale populaţiei din întreaga Chină. Apoi, după „incidentul" provocat la 7 iulie 1937 la podul Lugouqiao (Marco Polo), din apropierea oraşului Beijing, Japonia a impus Chinei un război general. Pentru naţiunea chineză a început războiul de rezistenţă antijaponez — primul front de luptă al popoarelor din Asia împotriva puterii nipone agresoare. Forţele sociale şi politice din China s-au angajat într-un efort comun pentru apărarea patriei, pentru eliberarea naţională. Cele două mari partide: Partidul Naţional (Guomindang), care deţinea puterea politică în ţară, şi Partidul Comunist Chinez, care deţinea puterea în cîteva mari regiuni ale ţării şi dispunea de propria sa armată, şi-au conjugat acţiunile într-un front unit antijaponez.

[3] După estimările actuale, 15 milioane fii şi fiice ale poporului chinez şi-au pierdut vieţile în anii războiului de rezistenţă (cf. revistei *Shijie Lishi*, nr. 5/1984, p. 51).

Japonia o comparau cu înghiţirea unei bombe cu explozie întîrziată". În viziunea premierului nipon Tanaka Giichi — opinează autorul memoriilor — „cotropirea Chinei constituia doar o treaptă spre dominaţia lumii", or, o astfel de concepţie neglija realităţile din China: forţa poporului chinez angajat în lupta pentru independenţa şi libertatea patriei, tradiţiile unei istorii şi civilizaţii milenare şi imensitatea teritoriului chinez care, practic, nu putea fi ocupat. „Pătrunderea în China a diviziilor japoneze, una după alta, se asemăna cu picurarea uleiului de soia în apă; cînd s-a terminat de picurat conţinutul sticlei, se constată că acesta s-a dispersat în masa de apă. Japonezii, la fel ca în metafora de mai sus, au introdus treptat în China continentală 60-70 divizii, ceea ce nu a însemnat altceva decît înfundarea lor într-o mlaştină, unde le aştepta moartea...[1]. Armata noastră — continuă Li Zongren — a dat dovadă de calităţi care merită a fi menţionate. 1) Ostaşii noştri, îndîrjiţi, s-au angajat într-o luptă pe viaţă şi pe moarte împotriva cotropitorilor, pentru apărarea patriei. De aceea, în timpul războiului de rezistenţă, forţa morală a combatanţilor a fost, într-adevăr, excepţională. Un proverb chinez spune «Celui ce luptă pe viaţă şi pe moarte, mii de oameni nu-i pot face faţă». Ceea ce s-a adeverit, mai ales în cazul ţării noastre, unde întregul popor a dus o asemenea luptă împotriva duşmanului[2]. 2) Faţă de invadatorul străin, pătruns în adîncul teritoriului chinez, clima, relieful şi populaţia erau de partea noastră. În încleştarea cu inamicul, poporul ne sărea în ajutor ori de cîte ori aveam nevoie. Ca urmare, deşi înzestrarea armatei noastre era slabă, în satele unde drumurile erau desfundate foloseam, spre a imobiliza duşmanul, tactica războiului de partizani; în schimb, vehiculele motorizate ale inamicului, deveneau de nefolosit, de îndată ce părăseau căile de comunicaţii.

Dar cele mai mari calităţi ale armatei chineze au fost dîrzenia şi puterea de rezistenţă, calităţi care i-au permis să continue lupta în condiţii oricît de grele".

[1] În timpul războiului de rezistenţă antijaponez în China au fost dislocate trupe japoneze după cum urmează: în 1937 — 21 divizii; în 1938 — 32; în 1939 — 34; în 1940 — 39, iar în 1941 — 40 (de patru ori mai multe decît efectivul forţelor terestre japoneze angajate pe frontul din Pacific la începutul operaţiilor militare). Între 1942 şi mai 1945, în China au fost imobilizate în permanenţă între 27 şi 29 divizii japoneze, aproximativ 70 % din forţele terestre nipone.

[2] Pentru înfrîngerea cotropitorilor şi-au unit eforturile toate forţele naţionale. Pe linia frontului au fost angajate unităţile armatei naţionale, care în cei opt ani ai războiului, au avut 22 confruntări decisive şi 1 117 bătălii mari cu armatele nipone, cauzîndu-le grele pierderi. Forţele armate de sub comanda partidului comunist (Armata 8, Noua Armată 4 şi detaşamentele de gherilă din sudul Chinei) au angajat 50 % din forţele terestre ale Japoniei aflate în China, au dat 125 000 bătălii cu inamicul nimicind 1,7 milioane soldaţi şi ofiţeri japonezi şi ai armatei fantoşă. Conform statisticilor actuale în cursul războiului, în China au fost scoşi din luptă peste 1,3 milioane ostaşi japonezi.

Un secret ferecat sub şapte lacăte

KIRILL AFANASIEVICI MEREŢKOV *(1897-1968), mareşal al Uniunii Sovietice, comandantul Frontului Extremul Orient, Erou al Uniunii Sovietice.*

Fragmente din lucrarea Na slujbe narodu *(În slujba poporului), apărută în 1983 (ediţia a III-a):*

Practic, prima zi în care am început să lucrez „pentru Orient" poate fi considerată 28 martie [1945]. În ziua aceea am zburat cu un „Douglas" de la Moscova la Iaroslavl, unde, timp de două zile, împreună cu şeful de stat major A.N. Krutikov, cu locţiitorul meu pentru servicii, I.K. Nikolaev, şi cu şefii de arme am muncit intens la planul de deplasare a comandamentului frontului. La 31 martie, a sosit de la Moscova un tren special. Ne-am îmbarcat şi am pornit. Imediat, aşa cum se întîmplă întotdeauna, printre ofiţeri au început să circule felurite versiuni cu privire la destinaţia spre care ne îndreptam. Aghiotantul meu mă informa din două în două ore despre presupunerile care circulau: Bulgaria, Cehoslovacia, Germania. Nimeni nu se gîndea la Extremul Orient. Versiunile au încetat de la sine numai după ce trenul nostru, ieşind pe linia de cale ferată Gorki, a trecut prin Kirov şi s-a îndreptat spre Siberia. Deşi nu comunicasem încă, oficial, destinaţia precisă, se pare că fiecare înţelesese încotro mergem, dar, bineînţeles, nimeni nu a îndrăznit să mă întrebe. Pe drum mi-am împrospătat cunoştinţele despre teatrul de operaţii militare din Extremul Orient.

La Habarovsk, în vagonul meu s-a urcat M.A. Purkaev, comandantul Frontului din Extremul Orient, care m-a informat despre situaţie. Îmbrăcat civil, i-am vizitat statul major şi am convenit asupra modului în care vom ţine legătura în viitor. La 13 aprilie, am sosit la Voroşilov-Ussuriisk, unde ne-a întîmpinat

fostul comandant al grupării de trupe din Primorie, generalul-locotenent F.A. Parusinov, și persoanele care-l însoțeau.

Luna iulie am destinat-o elaborării directivelor operative pentru toate armatele grupării de trupe. După aceea am desfășurat din nou aplicații în situații cît mai apropiate de cele ale luptei.

S-au executat controale ale pregătirii armatelor pentru îndeplinirea misiunii de luptă. Am stabilit legătura permanentă cu statul major al comandantului suprem sovietic al trupelor din Extremul Orient; aflat în orașul Cita, iar ulterior, am adus la cunoștința comandantului suprem [al acestor trupe], mareșalul Uniunii Sovietice A.M. Vasilevski, starea lucrurilor de la noi. De această dată, tabloul era altul, cu totul altul decît cel pe care îl văzuse el în aprilie.

A trebuit să acordăm o atenție specială problemelor materiale. Țara noastră, care dăduse totul pentru front, nu putea asigura cele necesare atît unităților operative cît și celor din spatele frontului. De aceea baza materială a celor din Extremul Orient era slabă. Cu toate acestea, cînd în Primorie a început din plin pregătirea marilor unități tactice pentru acțiuni de luptă, acestea au primit echipament nou și li s-a îmbunătățit hrana. Desigur, acest lucru s-a observat imediat. Nu a rămas neobservată nici tehnica nouă primită de trupe.

S-ar fi zis că nu era posibil să desfășurăm în mare taină o armată de un milion și jumătate de oameni, de-a lungul unei granițe atît de mari. Și totuși, așa cum cititorul va vedea mai departe, am reușit să-i luăm prin surprindere pe japonezi aproape peste tot: în general, ei se gîndeau la proximele operații și se pregăteau pentru ele, dar data exactă a începerii luptelor rămăsese pentru ei ferecată sub șapte lacăte.

Un rol important în acest sens l-a jucat dezinformarea

Mareșali sovietici, comandanți ai unităților angrenate în Extremul Orient (de la stînga la dreapta): A.M. Vasilevski, R.I. Malinovski, K.A. Meretkov

inamicului. Cînd am plecat împreună cu colegii mei din Frontul 1 Extrem Orient spre răsărit, s-au luat toate măsurile ca din trenul nostru expres, căruia i s-a dat aspectul unei garnituri obișnuite, să nu transpire în afară nici o informație secretă: nu aveam voie să expediem scrisori; în gări, încă înaintea sosirii trenului, se agățau tăblițe pe care scria „Nu mai sînt bilete". Ofițerilor de stat major le-am comunicat că mergem pînă la Novosibirsk. Cînd am ajuns la Novosibirsk, le-am spus că mergem la Krasnoiarsk, apoi la Irkutsk. Ajunși la Irkutsk, am adus în discuție ca punct terminus Habarovsk și abia la Habarovsk le-am spus că ultima gară va fi Voroșilov-Ussuriisk. Cînd locotenent-colonelul Suslov a telegrafiat soției, la Iaroslavl, din Omsk, unde staționa trenul nostru, și i-a comunicat unde se află, s-a întrunit imediat o adunare de partid, în care am dezbătut cazul lui. Apoi, bineînțeles, am interceptat și oprit telegramele către familii. Asemenea situații nu s-au mai repetat. Eu purtam haine civile. Împreună cu militarii activi și colaboratorii Direcției operații a frontului, ne dădeam drept militari cu grade mult mai mici decît cele reale; la nevoie arboram gradele adevărate, apoi ne puneam din nou îmbrăcămintea civilă. Și asta nu numai în timpul deplasării cu trenul.

Noua mea identitate era: general-locotenent Maksimov. Ștîkov, membru al Consiliului Militar, se numea Șorin; Krutikov, șeful statului major, devenise Kiseliev, iar Pavlov, redactorul ziarului de front, purta acum numele Petrov. Ceea ce, nu o dată, a

generat situații nostime. Mi s-a întîmplat să mă întîlnesc cu cîte un coleg din timpul celuilalt serviciu al meu în Extremul Orient, dinainte de război. Imediat voia să-mi dea raportul. Iar eu îl respingeam la fel de repede; apoi scoteam din buzunar un document special, unde aveam alt grad și alt nume și i-l puneam sub nas.

Sau, un alt exemplu. Ne aflam la una dintre unități, după ce verificasem pregătirea de luptă a trupelor. Eram la cină. Comandantul detașamentului nu avea nici cea mai mică bănuială. Dar soția lui și cele cîteva femei care ne serveau, se uitau tot timpul pe furiș la noi. Probabil că vreuna dintre ele mă reținuse din prima mea misiune în .Extremul Orient. Soția comandantului s-a apropiat la un moment dat de el și i-a șoptit ceva. După cină, acesta i-a spus aghiotantului meu: „Nevastă-mea rîde de mine, îmi garantează că n-am stat la masă cu generalul Maksimov, ci cu mareșalul Meretkov". A trebuit să-i explic comandantului că ar fi caraghios să se simtă jignit, mai ales că, într-adevăr, așa stăteau lucrurile. Secretul trebuia însă ținut pînă la momentul oportun.

Și încă două cazuri. La 14 aprilie, după o consfătuire la care am convocat statul major al Grupului de armate Primorie și la care m-am prezentat pentru prima oară ca Maksimov, unul dintre ofițeri s-a apropiat de mine și m-a întrebat: „Nu cumva ați auzit, e vorba să vină pe la noi mareșalul Meretkov?" „Nu, i-am răspuns, n-am auzit nimic în sensul ăsta și nici nu l-am văzut în viața mea".

Iar cînd m-am întîlnit la Habarovsk cu M.A. Purkaev, un vechi tovarăș al meu, caremi știa prea bine adevărata identitate, acesta, uitîndu-se la epoleții mei de general-locotenent, m-a întrebat compătimitor: „Kirill Afanasievici, dar ce s-a întîmplat?" Am zîmbit, i-am răspuns că totul e posibil pe lumea asta și i-am arătat dovada; purtînd semnătura comandantului suprem, I.V. Stalin. Din act reieșea că în fața lui Purkaev stătea Maksimov. Bineînțeles, generalul și-a dat seama despre ce era vorba și de-atunci nu m-a mai întrebat nimic.

Cîteva cuvinte despre începutul acestei istorii, cînd, înainte să plec în Primorie, am discutat cu I.V. Stalin, de la care am primit ultimele instrucțiuni. El m-a sfătuit ca, în scopul deghizării, o vreme să mă dau drept general de armată. Eu am preferat să devin general-locotenent, spunîndu-i, în glumă, că un asemenea grad n-am avut și aș vrea să văd cum este. Pseudonimul Maksimov mi-a fost ales pentru că în Primorie exista într-adevăr un general Maksimov, care comanda una dintre armate. Ne-am făcut calculul că japonezii nu vor fi șocați de deplasările lui din loc în loc, de dispozițiile lui și nici nu vor reacționa prea prompt la informațiile căpătate de la agenții lor, de a căror existență nu se .mai îndoia nimeni. Într-adevăr, mai tîrziu, în timpul interogatoriilor, generalii prizonieri niponi s-au interesat dacă generalul Maksimov, despre care auziseră, comandase trupele Frontului 1 Extrem Orient.

La sfîrșitul lunii iulie, comandanții au primit ordin de ofensivă. În prima săptămînă a lui august, a avut loc operația de concentrare a trupelor. La 5 august, grupa de armate Primorie a fost transformată în Frontul 1 Extrem Orient. La 7 august, statul major al frontului și-a fixat un nou punct de comandă. Lui Naitake Sato, al optulea ambasador nipon la Moscova, i-a fost înmînată declarația guvernului sovietic[1].

[1] În după-amiaza zilei de 8 august 1945, ambasadorul japonez a fost introdus în cabinetul lui V.M. Molotov, care. a dat citire unei scurte declarații a guvernului U.R.S.S. prin care se alătura *Declarației de la Potsdam* și se încheia cu următoarea frază: „Guvernul sovietic declară că începînd de mîine, respectiv din ziua de 9 august, Uniunea Sovietică se consideră în stare de război cu Japonia". După două ore, dat fiind decalajul orar, în Extremul Orient începuse ziua de 9 august; armata sovietică a început operațiile militare împotriva armatei japoneze din Kwanglung.

Dacă cercurile guvernante ale Japoniei ar fi manifestat înțelepciunea necesară de a răspunde printr-un acord la propunerea de capitulare, cuprinsă în Declarația de la Potsdam, din 26 iulie[2], totul ar fi decurs altfel. Dar, după cum se știe, înțelepciunea nu le prisosea acestor cercuri. La 8 august, a urmat declarația guvernului sovietic de întărire a declarației amintite, iar dimineața devreme, la 9 august 1945, a început nimicirea armatei japoneze.

[2] Textul unui ultimatum adresat Japoniei, care a devenit ulterior cunoscut drept *Declarația de la Potsdam*, a fost elaborat de Statele Unite și a fost emis la 26 iulie și în numele Marii Britanii — cu care au avut loc consultări, și al Chinei — al cărui guvern a fost încunoștințat de conținut, conform unor surse disponibile, nu înainte de 18 iulie. Japoniei i se cerea să capituleze, alternativa fiind devastarea și distrugerea țării. Încă în faza discuțiilor asupra proiectului, la Washington s-a decis să nu se dea nici un avertisment concret că va fi folosită bomba atomică. Dar, din proiectul inițial al *Declarației*, la începutul lunii iulie, s-a omis, ceea ce ar fi facilitat acceptarea ei, mențiunea că împăratul va continua să exercite o serie de prerogative, deși din contactele secrete americane, din descifrarea traficului diplomatic japonez și din demersurile japoneze pe lîngă U.R.S.S. de a facilita un aranjament, se știa că aceasta e problemachele. În legătură cu *Declarația de la Potsdam*, premierul Suzuki a spus, la 28 iulie, după cum rezumă opinia prevalantă atunci în Statele Unite istoricul american L. Morton, că „Japonia va ignora, ceea ce a fost interpretat de Aliați ca o respingere" (Command Decisions, Office of the Chief of the Military History, Washington, 1969, p. 513). De fapt, de cuvîntului japonez respectiv, e drept cu nuanțe bogate, i s-a dat la Washington interpretarea de respingere, rămîne încă un mister.

În Conferința de presă din 28 iulie, premierul Suzuki, referindu-se la *Declarația de la Potsdam*, afirmase: „noi, pur și simplu, o vom *mokusatsu*". Societatea japoneză de cercetări asupra războiului din Pacific, într-un amplu studiu apărut în 1965 asupra preliminariilor capitulării, constată: „*moku* înseamnă «a păstra tăcerea», iar *satsu* — «a ucide». *Dictionarul Kenkyushu* definește astfel cuvîntul care rezultă: «A nu lua în seamă; a răspunde (la ceva) cu o tăcere disprețuitoare; a ignora (păstrînd tăcerea)». Totodată, această expresie înseamnă «a se menține într-o înțeleaptă și demnă expectativă», și, fără îndoială, acesta este sensul pe care i-l atribuia Suzuki" (*Ziua cea mai lungă a Japoniei*, Ed. politică, București, 1974, p. 26).

La bordul cuirasatului „Missouri"

TOSHIKAZU KASE, diplomat; secretarul ministrului de externe japonez M. Shigemitsu, pe care l-a însoţit la semnarea actului capitulării.

Fragmente din textul oficial redactat pentru împăratul Hirohito, extras din lucrarea lui T. Kase intitulată Journey to the Missouri *(Călătorie spre Missouri), apărută în 1950:*

Pentru luna septembrie, ziua era deosebit de răcoroasă[1]. Cerul era cenuşiu şi sumbru, norii pluteau la mică înălţime. Plecasem din Tokio în jurul orei cinci dimineaţa. Eram nouă, trei din fiecare minister: externe, armată şi marină, în afara celor doi delegaţi principali. Shigemitsu, ministrul afacerilor externe, care reprezenta guvernul, şi generalul Umezu, şeful Statului major al armatei, reprezentînd Comandamentul suprem. Automobilele noastre au parcurs în viteză şoseaua desfundată ce ducea spre Yokohama. De-a lungul drumului, kilometru după kilometru, n-am văzut decît ruine şi distrugeri, acolo unde altădată erau oraşe şi numeroase uzine de muniţii. Pe drum era puţină lume şi, foarte probabil, nimeni nu ne recunoscuse. Călătoria noastră fusese ţinută în mare secret, de teama unor reacţii violente, neaşteptate. Astăzi poate părea stupid, dar atunci măsurile extreme de precauţie erau atît de necesare, încît pînă şi numele delegaţilor nu au fost comunicate presei decît în ultimul moment.

Alegerea delegaţilor nu fusese uşoară. Nimeni nu se propusese voluntar pentru o misiune considerată de noi ca odioasă. Primul ministru, prinţul Higashikuni, era unchiul împăratului şi, din acest motiv, nu părea indicat pentru acest rol. Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, prinţul Konoye, adevăratul şef al guvernului, ar fi fost cel mai nimerit, dar el s-a scuzat şi a refuzat. În cele din urmă, obligaţia de trimis al guvernului i-a revenit lui Shigemitsu, ministrul afacerilor externe. El mi-a mărturisit că primind de la împărat ordinul de a semna, ca delegat principal, actul de capitulare s-a simţit profund onorat de încredere.

Nu la fel stăteau lucrurile în cazul generalului Umezu, care nu a acceptat decît în silă rolul de delegat secund. Se opusese pînă în ultimul moment încetării ostilităţilor, deoarece era un militar făcut să comande, nu să negocieze. Cînd a fost propus pentru misiune, se spune că devenise palid de furie şi declarase că dacă va fi desemnat îşi va face imediat „hara-kiri", în semn de protest. A fost nevoie de insistenţa personală a împăratului, pentru a-l hotărî să-şi îndeplinească îndatoririle.

Pînă la Yokohama am făcut mai puţin de o oră. În aceeaşi zi, primele unităţi ale avangardei Armatei 8 americane au debarcat în port. Toate străzile erau păzite de santinele cu baioneta la armă. Ne-am urcat pe bordul unui distrugător, „Lansdown", o navă care avea vechi state de serviciu în Pacific. La ieşirea din port, am văzut, una după alta, siluete cenuşii, mari şi mici: ancorate într-o desfăşurare maiestuoasă, acolo se găseau toate navele flotei aliate.

După aproximativ o oră, distrugătorul nostru s-a oprit în faţa cuirasatului „Missouri", ancorat la cca. 18 mile de ţărm. Cu cele 45 000 tone ale sale, eclipsa restul escadrei. Foarte sus flutura steagul înstelat. Apropiindu-ne în şalupă, pentru a acosta, am distins, aliniaţi într-un rînd compact de-a lungul balustradelor, marinari îmbrăcaţi într-un alb imaculat. Am început să urcăm scara, cu Shigemitsu în frunte, şchiopătînd din cauza piciorului de lemn pe care îl purta de cînd fusese mutilat de o bombă, cu cincisprezece ani în urmă, la Shanghai[2]. Ajunşi pe puntea superioară[3], i-am zărit în spatele unei mese pe reprezentanţii Aliaţilor. Mulţimea numeroasă, de ziarişti şi simpli spectatori — cocoţaţi pretutindeni, pe greementele [parîmele, saulele şi velele], pe cabluri, în poziţii acrobatice, cu aparatele în mînă — dădea un aer de sărbătoare acestei ceremonii. Sosit pe punte, am avut impresia că sînt supus supliciului ţintuirii la stîlpul infamiei. Niciodată n-aş fi crezut că privirile îţi pot face atît de rău.

Am aşteptat cîteva minute în picioare, sub ochii asistenţei, asemenea unor şcolari spăşiţi care îşi aşteaptă dascălul temut. Încercam să păstrez o aparenţă de sînge rece şi demnitate în înfrîngere, dar îmi era greu. Fiecare minut dura o eternitate. Mi-am ridicat privirea şi am zărit, pe un perete despărţitor, un număr mare de steaguri miniaturale cu „soarele răsărind". Mi-am dat seama imediat că fiecare dintre ele corespundea unui avion distrus sau unui submarin scufundat. În timp ce încercam să le număr, mi-am înăbuşit cu greu un hohot de plîns. Ochii mi s-au umplut de lacrimi.

La un moment dat, Mac Arthur[4] a ieşit în linişte din

---

[1] Harold Stassen, cunoscut om politic american şi, pe atunci, comandor în flota S.U.A., îşi aminteşte, dimpotrivă că puntea cuirasatului pe care a avut loc ceremonia „era încinsă de soare ca o plită de bucătărie".

[2] Shigemitsu era îmbrăcat în redingotă şi purta joben. Generalul Umezu avea pe uniforma de mare ţinută, cu trese de aur, însemnele tuturor decoraţiilor primite.

[3] Era ora 9 dimineaţa.

[4] Generalul era în ţinută de campanie, cu obişnuitul guler al bluzei răsfrînt şi fără decoraţii sau barete, deşi, probabil, nici un alt ofiţer american nu primise mai multe distincţii.

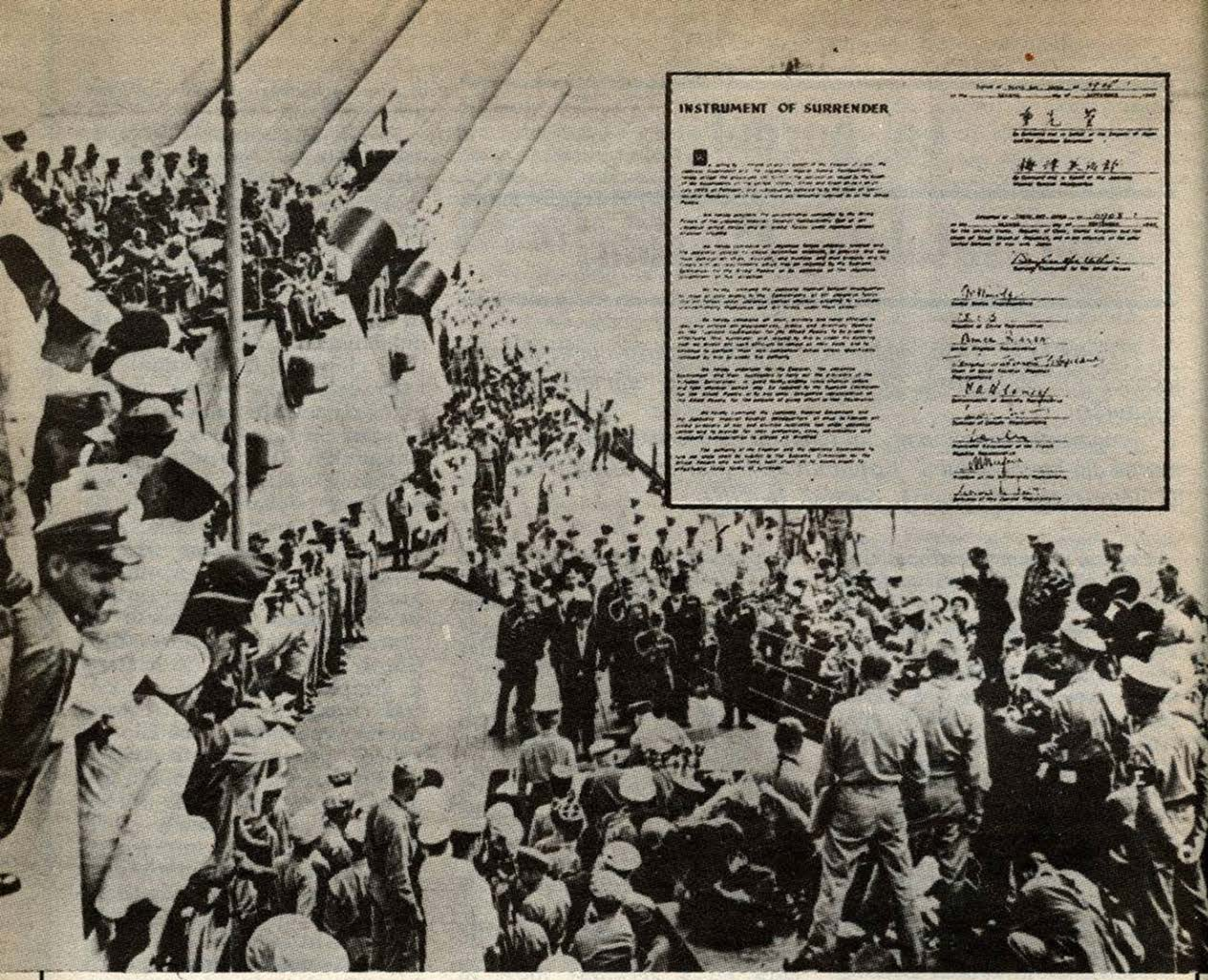

Ceremonia (în medalion documentul) capitulării Japoniei a durat 18 minute la bordul cuirasatului U.S.S. Missouri

pîntecele navei[1] și s-a apropiat de microfon:

„Ne-am reunit aici, ca reprezentanți ai principalelor puteri combatante — a spus el — pentru a încheia un acord solemn care să permită restabilirea păcii. Nu ne-am propus să repunem în discuție fondul dezbaterii și ideologiile noastre; ele au fost reglementate pe cîmpul de bătălie. Și nici nu trebuie să ne întîlnim, noi cei care reprezentăm majoritatea popoarelor pămîntului, într-un spirit de neîncredere, de rea voință sau de ură. Învingători sau învinși, depinde de noi să ne ridicăm la acea înaltă demnitate de gîndire care ne va permite să ducem la bun sfîrșit îndatoririle sfinte care ne revin, angajîndu-ne în mod oficial, în numele popoarelor noastre să executăm cu credință obligațiile ce sîntem gata să le acceptăm.

Speranța mea cea mai mare, aceeași cu a întregii omeniri este ca din abisul de sînge și cadavre al trecutului să se nască o lume mai bună.

Termenii și condițiile în care trebuie să fie consimțită și acceptată capitularea Forțelor imperiale japoneze sînt înscrise în documentul care se găsește în fața dumneavoastră. Ca șef suprem al forțelor aliate, afirm solemn intenția, conformă cu tradițiile națiunilor pe care le reprezint, de a exercita funcțiunile, a căror răspundere o port, cu dreptate și toleranță, adoptînd totodată toate măsurile necesare ca termenii capitulării să fie aplicați integral, cu promptitudine și întocmai".

Discursul nu a durat decît cîteva minute. După aceea, comandantul suprem i-a invitat pe delegații japonezi să semneze actul capitulării. Cînd toți reprezentanții Aliaților și-au pus semnătura, Mac Arthur a spus cu o voce înceată: „Să ne rugăm ca pacea să fie acum restabilită în întreaga lume și ca Dumnezeu să o facă să dureze pentru totdeauna. Ceremonia s-a încheiat". Chiar în acel moment, norii s-au risipit și soarele a apărut pe cer strălucitor. S-a auzit un uruit surd, apoi un zgomot asurzitor, și o imensă flotă aeriană a trecut pe deasupra noastră. Era parada a 400 aparate B-29 și 1 500 aparate de pe port-avioane. O defilare impresionantă...

[1] Generalul a venit din cabina amiralului-comandant. Mac Arthur era flancat de amiralii C. Nimitz și W. Halsey.

EPILOG

Cînd ceremonia de la bordul cuirasatului U.S.S. Missouri, care a durat optsprezece minute, inclusiv semnarea actului capitulării[1], s-a încheiat, reprezentanţilor învingătorilor le-a fost remis un set de documente în coperţi de piele, iar învinsului un altul îmbrăcat în pînză de velă. Astfel, în a 2 191-a zi de la agresiunea Germaniei naziste împotriva Poloniei, al doilea război mondial a luat sfîrşit în mod oficial[2]. Început în vuietul avioanelor în picaj şi al blindatelor cu zvastică, ce risipeau şarjele cavaleriei poloneze, marea conflagraţie s-a încheiat în cealaltă emisferă, în umbra uriaşilor nori în formă de ciupercă ai exploziilor atomice de la Hiroshima şi Nagasaki. Cînd la 1 august 1945, la cartierul său general din Manila, generalului Douglas Mac Arthur i s-a adus la cunoştinţă că o bombă atomică va fi folosită împotriva Japoniei, şi a fost informat de urmările posibile ale unei astfel de arme, prima sa reacţie s-a rezumat în cuvintele: „Ei bine, aceasta schimbă [mijloacele pentru] ducerea războiului". Dar Mac Arthur nu avea în vedere războiul *de atunci*, ci ce se va întîmpla în viitor. El rămînea ataşat planului aprobat la sfîrşitul primăverii de preşedintele Truman privind începerea invaziei în arhipelagul japonez la 1 noiembrie 1945. Mac Arthur considera că a te baza numai pe bomba atomică, era o formulă de succes încă nedovedită şi a deplîns hotărîrea adoptată, regretînd că nu mai este timp pentru a face un demers de a nu se recurge la noua armă. Au trebuit să treacă peste trei decenii, pentru a se afla public, dintr-o relatare a generalului O. Bradley, că încă în luna iulie 1945, generalul D.D. Eisenhower, comandantul suprem al trupelor anglo-americane din Europa „aproape singur printre militarii de rang înalt, s-a opus folosirii bombei. El considera că Japonia era gata înfrîntă, că aruncarea bombei nu era necesară şi că trebuie să prevenim şocarea opiniei publice lansînd o astfel de armă asupra unor oameni care, chiar în acel moment, căutau să capituleze cu o minimă pierdere a feţei".

Linia oficială americană, care se menţine şi în prezent, a postulat că folosirea bombei era justificată de considerente militare — scurtarea conflictului şi economisirea de vieţi. Această teză, pe care s-au brodat şi exagerările că bomba a fost factorul decisiv al capitulării Japoniei, implicînd că era vorba doar de o armă ca oricare alta, dar mult mai puternică, a fost contestată de la bun început chiar în Statele Unite. *Raportul asupra războiului din Pacific* bazat „pe o cercetare amănunţită a tuturor faptelor şi sprijinindu-se pe mărturia conducătorilor japonezi rămaşi în viaţă", întocmit de Comisia de anchetă americană imediat după încetarea ostilităţilor, a ajuns la concluzia că Japonia ar fi capitulat oricum pînă la sfîrşitul anului 1945, chiar dacă nu s-ar fi produs nici o invazie a arhipelagului şi nu s-ar fi lansat nici o bombă atomică. Amiralul C. Nimitz aprecia ca factor decisiv totala superioritate a flotei americane, care izolase metropola japoneză şi lovea fără a mai întîmpina opoziţie, iar generalul H.H. Arnold, comandantul aviaţiei, considera hotărîtoare bombardamentele aeriene clasice[3]. Generalul-maior C.L. Chennault, care comanda forţele aeriene staţionate în China, considera că intrarea U.R.S.S. în războiul din Extremul Orient n-a lăsat Japoniei decît alternativa de a capitula, „chiar

---

[1] Primii au semnat ministrul de externe M. Shigheniţsu şi generalul Y. Umezu. După generalul D. Mac Arthur, în calitate de comandant suprem al puterilor aliate în războiul împotriva Japoniei, au semnat reprezentanţii militari ai Statelor Unite, Marii Britanii, Australiei, Chinei, Uniunii Sovietice, Olandei, Noii Zeelande, Franţei şi Canadei. Toţi erau în ţinută de campanie, amiralul britanic B. Fraser fiind chiar în obişnuita uniformă uşoară albă — bluză cu mînecă scurtă şi pantalon pînă la genunchi. Armatele japoneze aflate în Asia capitulaseră în faţa comandantului şef aliat din fiecare regiune. Cele din Manciuria, Coreea, de la nord de paralela 38, Kurile şi Sahalin au capitulat în faţa comandamentului sovietic.

[2] Restaurarea suveranităţii japoneze a survenit de la 28 aprilie 1952, deci şi încetarea oficială a regimului de ocupaţie american. Încă în 1946, o nouă Constituţie de a cărei elaborare generalul D. Mac Arthur s-a preocupat în mod special, a fost promulgată pentru Japonia. Puterile împăratului au fost limitate la cele ale unui monarh constituţional. Articolul 9 al Constituţiei stabilea că „poporul japonez renunţă pentru totdeauna la război ca un drept suveran al naţiunii şi la ameninţarea sau folosirea forţei ca mijloc de rezolvare a disputelor teritoriale. În vederea îndeplinirii scopului paragrafului precedent, toate forţele terestre, navale şi aeriene, ca şi alt potenţial de război, nu vor mai fi menţinute niciodată. Dreptul la beligeranţă al statului nu va fi recunoscut". Constituţia continuă să fie în vigoare. La 15 mai 1972, Okinawa şi alte insule din arhipelagul Ryukyu, precum şi insulele Dalto, au fost retrocedate Japoniei, S.U.A. menţinîndu-şi complexul de baze din Okinawa.

[3] La 10 martie 1945, aviaţia strategică americană a început ultima serie a bombardamentelor masive asupra capitalei japoneze. Chiar de la primul raid au fost folosite bombe care, provocînd o bruscă creştere a temperaturii, dădeau naştere la violente furtuni ale curenţilor de aer, numărul victimelor fiind evaluat la 125 000. La începutul lunii august 1945, Comandamentul aviaţiei strategice apreciia că bombardamentele americane paralizaseră viaţa în cele 60 oraşe principale japoneze, iar generalul C. Le May pretindea că bombardierele sale aduseseră Japonia înapoi la epoca de piatră. Mareşalul britanic B.L. Montgomery, într-o lucrare tratînd istoria războiului de-a lungul vremurilor, atrăgea atenţia că „bombardamentele aeriene realizaseră asemenea distrugeri încît n-ar mai fi rămas obiective pentru bombele atomice, dacă nu s-ar fi dat ordin ca patru oraşe, printre care Hiroshima şi Nagasaki, să nu fie supuse la bombardamente [convenţionale]. Lansarea acestor bombe [atomice] a constituit o greşeală politică de primă mărime şi aceasta arată pînă la ce punct a scăzut nivelul moral în conducerea războiului modern. A fost, probabil, primul act al războiului rece".

dacă nici o bombă atomică n-ar fi fost lansată" Evaluînd toate pozițiile, istoricul american L. Morton, aprecia că acești factori, inclusiv bomba atomică, au acționat ca „agenți catalizatori" în a obliga Japonia să ia decizia de a capitula[1]. Reputatul economist J.K. Galbraith, conducătorul grupului de analiști americani care, din noiembrie 1945, a evaluat efortul de mobilizare japonez și efectele bombardamentelor asupra acestuia, scria însă într-unul din volumele sale de memorii: „Un factor cu mult mai puternic decît bombardamentele [convenționale] la forțarea capitulării a fost că după înfrîngerea Germaniei și după intrarea Rusiei în război o țară mică, Japonia, se vedea confruntată singură cu puterea militară efectivă a restului lumii. Bombele atomice nu au fost decisive. De mult timp s-a menținut ca justificare că ele au făcut inutilă o invazie a arhipelagului japonez și astfel au salvat mii, posibil sute de mii, de oameni de ambele părți. În puține probleme dovezile în sens contrar sînt atît de puternice. Bombele au fost lansate după decizia guvernului japonez de a capitula. La întîlnirea principalilor membri ai Consiliului suprem de conducere a războiului, desfășurată în prezența împăratului la 20 iunie 1945, cu șase săptămîni înainte de devastarea Hiroshimei s-a căzut de acord ca să se pună capăt războiului"[2]. Totuși, controversa asupra rolului bombelor atomice nu se va stinge, probabil, niciodată. Cel puțin atîta timp cît nu se vor cunoaște toate piesele dosarului deciziei politice în legătură cu lansarea lor.

La patru decenii de la apariția bombei atomice, urmarea cursei înarmărilor nucleare face ca viața întregii planete să fie amenințată de o totală anihilare. Această situație nouă în întreaga istorie dă o deplină justificare demersului constant al României socialiste pentru unirea tuturor eforturilor, deasupra oricăror considerente, în vederea eliminării pericolului unei catastrofe nucleare, în urma căreia nu vor mai exista nici învingători nici învinși, pentru o lume a păcii și colaborării egale între națiuni. În acest sens, cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu „poporul român militează cu toată hotărîrea pentru înlăturarea pericolului unui război termonuclear, prin realizarea dezarmării atomice, lichidarea stocurilor de arme nucleare existente, interzicerea folosirii și producerii acestora în așa fel încît nici o așezare omenească să nu mai cunoască tragedia de la Hiroshima și Nagasaki".

Introducere și epilog
Eugen PREDA
Selecția, prezentarea științifică
și traducerea fragmentelor
Ana BUDURA, Florentina DOLGHIN,
Ana Maria ȘERBĂNESCU

---

[1] La 10 august 1945, guvernul japonez a adresat guvernelor U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Chinei următoarea declarație: „Guvernul japonez este gata să accepte condițiile Declarației din 26 iulie a.c., la care a aderat și guvernul sovietic. Guvernul japonez înțelege că această Declarație nu conține condiții care să știrbească prerogativele Împăratului în calitatea sa de cîrmuitor suveran al Japoniei. Guvernul japonez roagă să se dea o confirmare precisă în această privință". A doua zi, 11 august, Departamentul de Stat al S.U.A. a transmis prin intermediul Elveției răspunsul celor patru guverne în care, în primul rînd, se afirma: „Din momentul capitulării, puterea Împăratului și a guvernului japonez, în ce privește conducerea statului va fi subordonată comandantului suprem al puterilor aliate, care va lua măsurile pe care le va considera necesare pentru realizarea condițiilor de capitulare". Din document deci fără a se da asigurarea cerută, rezulta clar că dinastia va fi menținută. La 15 august, ora 12, a urmat transmiterea radiofonică a discursului, cu înregistrarea proclamației Împăratului privind acceptarea capitulării Japoniei.

[2] Un raport claborat de primăriile din Hiroshima și Nagasaki în 1976 stabilea că în urma bombardamentelor din 6 și 9 august, numărul deceselor a fost pînă la sfîrșitul anului 1945, de 130 000-150 000 și, respectiv, 60 000-80 000. Acclași raport arăta că la Hiroshima 310 000-320 000 persoane au fost expuse diferitelor efecte ale exploziilor atomice, iar la Nagasaki 270 000-280 000. În anii care au urmat din această ultimă categoric au continuat să moară zeci de mii de oameni contaminați de radiații. În urma exploziei de la Hiroshima au murit și 20 aviatori americani prizonieri, pe care documentele oficiale ale Pentagonului i-au trecut ca „dispăruți în acțiune".

PLANSELE NOASTRE

① Mărturii reprezentative pentru vechimea și nivelul de urbanistică al Iașului feudal a); b); c); d); — cahle de teracotă de o mare diversitate de forme și reprezentări și e) placă din marmură albă, reprezentînd un cap de leu, aflată la bazinul de captare a apei potabile, ce era adusă la palatul metropolitan pe o conductă de la un izvor aflat la cîteva sute de metri depărtare...

②③④ ...și imagini din Iașul de la sfîrșitul veacului trecut și începutul secolului nostru: a) vedere generală; b) ruinele fostului palat domnesc; c) trăsuri pe strada Cuza Vodă; d) vedere generală (luată din alt unghi); e) hotelul Traian; f) gara din Iași. Cititorii recunosc, desigur, cîteva imagini ale unor vechi construcții existente și azi, încadrate în peisajul noilor și modernelor ctitorii ale orașului (**„Documentele" în piatră ale Iașului**, p. 2)

a

b

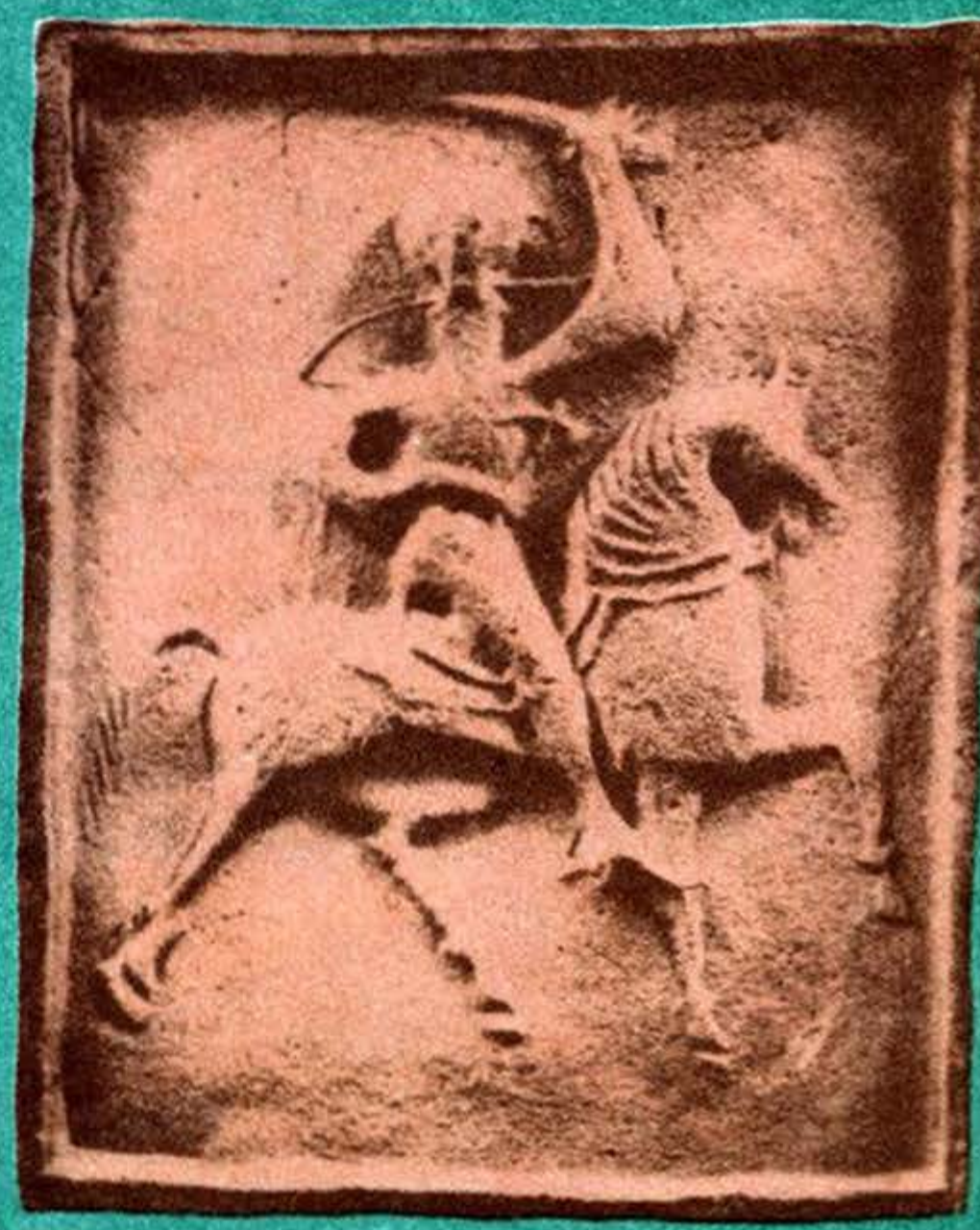

c

e

f

a

b

c

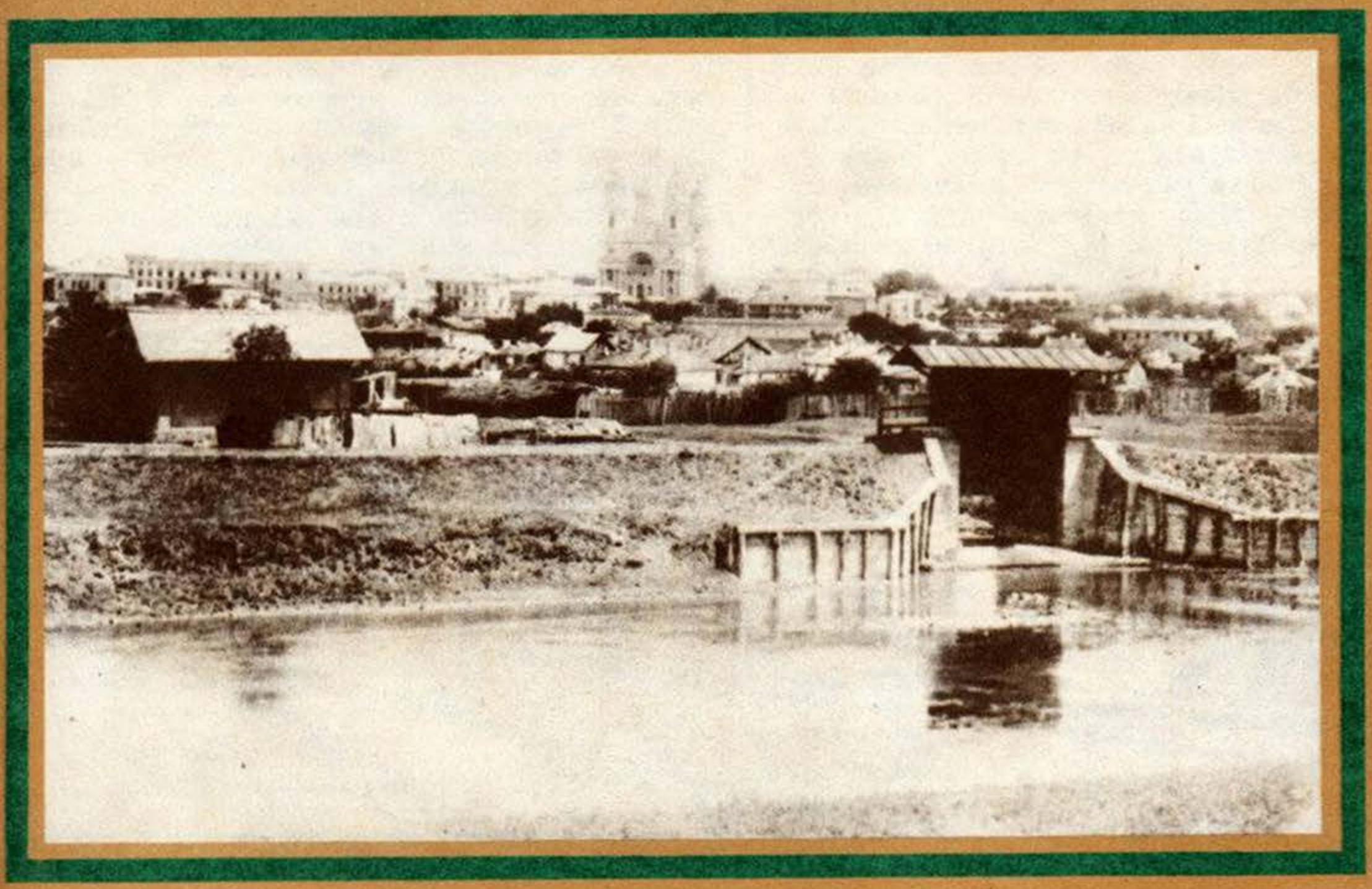

d

e

f

PE URMELE STRĂMOŞILOR (III)

ION POPESCU-PUŢURI

Numeroase izvoare istorice antice, printre care scrierile lui Herodot şi Strabon, ne-au făcut cunoscute diverse manifestări legate de caracterul sacru al regalităţii traco-dacogetice. Astfel, cultul lui Zalmoxis, cu evident caracter iniţiatic, era strîns legat, potrivit informaţiilor furnizate de aceşti istorici ai antichităţii, de regalitate.

Sîntem în măsură astăzi să ilustrăm practicarea unor astfel de ritualuri atît la regii geto-dacilor europeni, cît şi la cei care, în roirea lor din spaţiul carpato-dunăreano-pontic, au ajuns pînă în inima Asiei. Şi la unii şi la alţii, regii erau consideraţi ca avînd origine divină.

Eminentul om de ştiinţă francez Antoine Jean Saint Martin, în scrierea sa fundamentală Istoria arsacizilor, ca şi numismatul şi muzeograful Adrien de Longpérier, în lucrarea Mémoires sur la chronologie et l'iconographie des rois Parthes Arsacides, ilustrează tocmai acest atribut — originea divină — care dădea purtătorilor ei forţă, încredere şi un deosebit prestigiu.

Ilustrativă în această direcţie este investitura de divinitate ce i s-a făcut primului strămoş al familiei domnitoare a arsacizilor — Arsaces I. Datorită calităţilor sale de excepţie — după cum remarca orientalistul francez Saint Martin — Arsaces, ajutat de fratele său Tiridate, a organizat în secolul III î.e.n. o răscoală împotriva dominaţiei Seleucizilor, dinastie grecească care a stăpînit între 312 şi 64 î.e.n. teritorii mai mult sau mai puţin întinse din Asia. Revolta parţilor a fost încununată de succes, avînd drept rezultat fondarea la 250 î.e.n. a Imperiului arsacid al cărui rege al regilor (basileis basileon) a devenit Arsaces I.

La înscăunarea lui pe tron, conform tradiţiei vechi a strămoşilor săi daci, într-un autentic ceremonial, zeiţa Victoriei îi conferă, în prezenţa zeiţei dreptăţii, însemnul originii divine: coroana de zeificare.

După Arsaces I, toţi cei 31 împăraţi arsacizi[1] care au făcut acte mari de bravură sînt înfăţişaţi pe monedele emise (prezentate de Longpérier în lucrarea menţionată mai sus) ca primind această învestitură, ceea ce denotă caracterul sacru al regalităţii la parţi.

Semnificativ pentru identitatea spiritualităţii strămoşilor noştri geto-daci, indiferent unde s-ar fi găsit ei, este şi mormîntul princiar descoperit recent de arheologii bulgari la Sveştari în sudul Dunării, ca datînd tot din secolul III î.e.n.[2] Partea principală din decoraţia mormîntului de la Sveştari redă o scenă cu valoare simbolică, semnificînd ridicarea de către zeiţa Victoria a prinţului îngropat în acest mormînt la rangul unui personaj divin (Heros). Zeiţa Victoria este însoţită şi de zeiţa dreptăţii, care întăreşte meritele deosebite ale conducătorului zeificat.

Motivele, decoraţiile şi iconografia reprezentată în mormîntul getic de la Sveştari ca şi pe monedele emise de regii arsacizi deschid o fereastră către cunoaşterea acestei spiritualităţi specifice strămoşilor noştri geto-daci, legate de instituţiile dinastice, oriunde s-ar fi găsit ei.[3]

---

[1] 31 suverani arsacizi şi-au luat titlul de regi ai regilor atribuindu-şi originea divină şi autoritatea supremă.

[2] *Magazin istoric*, nr. 3/1985.

[3] Continuăm prezentarea indicelui de nume şi locuri la opera lui A. J. Saint Martin; precizăm că cifrele romane indică volumul iar cele arabe pagina la care se află informaţiile respective.

ASIATICE (popoarele): emigrările lor în Europa şi în Africa, II, 301-303.

ASII, trib scit, II, 68, 76.

ASINES sau ASINEE, şef, împreună cu fratele său Anilée, al revoltei evreilor împotriva lui Artaban III, vol. I, 121; II, 172; puterea lui, II, 173; moare otrăvit, II, 173.

ASPA, oraş în Partia, I, 2.

ASPIONES, satrapie a Bactrianei, cucerită de Mithridate I, vol. I, 385.

ASPRENAS, tribun al poporului, determină Senatul să-i încredinţeze lui Dolabella guvernarea Siriei, II, 120.

ASTIBARA sau ARTIBARA, rege al mezilor, I, 28.

ATHENEUS, general al lui Antiochus Sidetes, revoltă popoarele prin jafurile sale; moartea lui, II, 30.

ATRA, oraş supus suzeranităţii Arsacizilor, I, 177.

ATROPATENE, provincie în Media, numită de armeni *Aderbadagan;* a făcut parte multă vreme din regatul Armeniei, I, 56; scriitorii greci o desemnează sub numele de Media, I, 158, 352; poziţia ei geografică, I, 352, 353; nu a fost cucerită de Alexandru I, 353; a format un regat separat sub suzeranitatea Arsacizilor, I, 177, 354; II, 108; Orodes o cedează lui Mithridate III, vol. II, 108; este cucerită de Phraate IV de la Artavasde, II, 144.

ATROPATES, guvernator al Mediei superioare, este confirmat în această dregătorie de Alexandru cel Mare, I, 353, 354; predă cuccritorului maeedonean pe uzurpatorul Baryaxes, I, 354, fondator al unei dinastii care a domnit multă vreme, *ibid.*

ATTALUS, rege al Pergamului, atacă imperiul Seleucizilor, I, 301; susţine pe Alexandru Bala împotriva lui Demetrius Soter, I, 347.

ATTE, numele creştin al lui Barsouma, primul episcop al Edessei, I, 119; este ucis de Anani, I, 133.

AUGUSTUS OCTAVIANUS, refuză să intervină în războaiele civile ale parţilor, II, 144, trimite pe Iotape tatălui ei Artavasde, regele mezilor, care se aliase cu ei, II, 145; nu consimte să predea pe fraţii lui Artaxes, regele Armeniei; motivele, II, 145;

refuză să predea pe Tiridate regelui parților, II, 145, 146, 147; dă lui Phraate pe fiul său, în schimbul drapelelor luate de la Crassus și Antonius, II, 147; bucuria cauzată la Roma de această restituire, II, 149; August trimite în Orient pe Iulius Caesar (Germanicus), II, 154 îi ordonă să restabilească pe Artavasde în regatul Mediei, II, 155; impune drept rege al parților pe Vonones I, vol. II, 162, 164.

AUTOCRATOR, titlu luat de Arsacizi după exemplul uzurpatorului Tryphon, I, 436.

AVARI, numele unui trib al Lesghilor din Caucaz, ce pare a descinde din hunii Subirieni și Tetrexiți, I, 13, 14; analogie între limba avarilor și cea finică sau samoiedă, I, 13 și 14.

BABILON, confundat de Orosius cu Seleucia, I, 345.

BACASIS stabilit guvernator al Atropatenei de către Mithridate I, vol. I, 355, 356.

BACTRIA, vezi Balkh.

BACTRIANIA, provincie locuită de sciți, I, 41; chinezii o numesc Ta-hia sau Da-hia, I, 41; II, 76, 77, 271; granițele ei nu au fost niciodată determinate exact, I, 41; etimologia numelui de Bactriania, I, 42; fondarea regatului grec al Bactrianiei, I, 38 și 39; vezi notele editorului, II, 310-315, 354-356; regii acestei țări, greci de origine, erau invidioși pe puterea Arsacizilor, I, 188, 309, 310; epoca celei mai mari înfloriri a Imperiului parților, I, 380; și a decăderii sale, I, 381; cauzele prăbușirii acestuia, I, 382; Mithridate I supune o parte din Bactriania, I, 384; II, 72, 74; bactrienii dau ajutoare lui Demetrius Nicator, I, 404, 406; II, 70, 74; ei recad sub jugul parților, I, 415; II, 74; reiau armele, II, 71, 74, 76; sciții îi supun, II, 68, 69, 71, 74, 75; în ce epocă, II, 75-77; Bactriania este recucerită de parți, II, 71; în ce epocă, II, 72, 73, 276, 277; regatul fondat acolo de Arsacizi supraviețuiește distrugerii regatului Persiei, II, 287; puterea lui este slăbită de hunii Epbtaliți, II, 287; bactrienii se supun acestora din urmă, II, 305.

BAHL sau BALH, nume dat orașului Balkh de către armeni, I, 42; Movses Khorenați îl numește *casa originară* a prinților parți, I, 43; este supus de Mithridate I, vol. I, 385; vezi notele editorului, II, 315 și 316.

BAHRAM CIUBIN, din familia Arsacizilor din Persia, pretinde coroana lui Chosroes Parwiz, II, 187; este strămoșul dinastiei Samanizilor, II, 287.

BAKROU, fiul lui Faradascht, rege al Edessei, I, 107; acest nume, identic cu numele persan *Pakour*, nu este același cu numele arab Bekir sau Baker, I, 107. BAKROU, fiul precedentului, urmează tatălui său pe tronul Edessei: este forțat să împartă puterea cu Maanou, I, 107; durata domniei sale, *ibid.*; este asasinat de Abgare Fika, *ibid.*

BALASCH, PALASCH sau BLASE, vezi VAGHARSCH.

BALHAV, nume purtat de cele trei ramuri colaterale ale căror șefi au fost cei doi frați și sora regelui arsacid din Persia Ardasches, I, 46, 47.

BALHAVOUNI sau BALHAVIG, nume dat Arsacizilor stabiliți în Armenia, I, 42; II, 270, 291; originea acestui nume, I, 42-47; II, 270; spre ce epocă urcă în timp, I, 43; în Armenia, familia Balhavig se împărțea în patru ramuri, I, 44; II, 292; până când se conservă numele de Balhavig, I, 44; II, 292.

BALKH, oraș foarte vechi, reședință a regilor Persiei, același cu Bactria, I, 42; vezi BAHL.

BARDAN, unul din fiii lui Artaban III, rege al parților, este desemnat de tatăl său să-i urmeze la domnie; dar seniorii parți îl exilează și dau coroana fratelui său Gotarzes, II, 191; este rechemat și alungă pe Gotarzes, *ibid.*; caracterul lui, *ibid.*; silește pe Gotarzes să fugă în Hyrcania, *ibid.*; asediază Seleucia; Gotarzes îl obligă a ridice asediul și să se refugieze în Bactriania, unde obține ajutoare, *ibid.*; acord încheiat între cei doi frați, *ibid.*; supune Seleucia și readuce pe rebelii puternici, II, 192; angajează pe Izate să se lupte cu romanii, I, 146, II, 192; învinge pe Gotarzes și ajunge cu cuceririle până la Gindes, II, 192; pe malurile căruia ridică trofee, I, 191; II, 193; cruzimea lui revoltă poporul, care îl ucide la vînătoare, II, 193; renumele lui, *ibid.*; data morții și a principalelor evenimente din timpul domniei sale, II, 194; durata acestei domnii, II, 195 și urm. BARDAN se revoltă împotriva tatălui său, Vologese I, vol. II, 207.

Imagine de pe o monedă parță înfățișîndu-l pe Artaban IV în postură de divinitate — „rege al regilor"

BARSIK'H, nume dat de Arsacizi perșilor, I, 3.

BARSOUMA au *Khoharare*, primul episcop al Edessei și martir, I, 119.

BARTHIERK'H, nume dat de armeni Arsacizilor din Persia, I, 3.

BARTOLOMEU (sf.) este martirizat la Arevpanos, I, 138.

BARYAXES uzurpă titlul de rege, este predat lui Alexandru, I, 354.

BARZAPHARN, același cu Parzap'hran, însoțește pe Pacorus în expediția din Siria, I, 36; II, 122.

BAZARANDJAN, suverani speciali ai Persidei, sub supremația Arsacizilor, II, 285.

BAWERD, vezi ABIOURD.

BEKIR, vezi BAKROU.

BERENICE, sora lui Ptolemeu Evergetul și soția repudiată a lui Antiochus Zeul, este ucisă de Laodice, I, 295.

BEROZ, vezi Perose.

BESSUS, rezistă în fața lui Alexandru cu ajutorul triburilor dahae, II, 269.

BIBULUS, guvernator al Siriei, nu poate alunga prin forță armelor pe parții din provincia sa; reușește prin viclenie, II, 117, 118.

BLASE, vezi BALASCH; vezi notele editorului, II, 335.

BOLAGASE, acest nume se citește pe medalii, I, 253. Vezi Vologese I.

BOONE, fiul lui Phraate IV, dat ca ostatec romanilor, II, 150.

CAELLIUS POLLIO, guvernator roman al fortăreței Carrhene, obligă pe regele Armeniei Mithridate să trateze cu Rhadamiste, II, 205.

CAIUS CAESAR (GERMANICUS) este trimis în Orient de August, II, 154, atacă pe arabi, II, 154; trece în Egipt și revine în Siria, II, 155; August îi ordonă să repună pe tronul Armeniei pe Artavasde, *ibid.*; încheie pacea cu Phraate IV, vol. II, 156, 157; merge împotriva lui Tigran și supune Armenia fără luptă, II, 157; îi pune pe tron pe Ariobarzane, asediază Addus în Artagera, este rănit prin trădare și moare, II, 157, 158; eroare a lui Longuerue și Vailliant cu privire la expediția lui împotriva parților; II, 158, 160.

CALLIMANDROS, favorizează fuga lui Demetrius Nicator, II, 4; departe de a-i pedepsi, Phraate II îi recompensează pentru fidelitatea lui, II, 4.

CALLIMACHUS, grec de origine, este numit guvernator al Nisibiei, pe care o apără împotriva lui Lucullus, I, 97; guvernator în Amisus, pentru Mithridate, el incendiază acest oraș ca să nu cadă în mîinile romanilor, *ibid.*

CALLINICUS, fiul lui Antiochus IV, rege în Commagene, se refugiază la Vologese și obține permisiunea de a locui la Roma, I, 165.

CALLIRHOE sau ALEXANDRU DIN CALLIRHOE, vezi EDESSA.

CARMANIA este cucerită de Mithridate I, vol. I, 364.

CARRHENE se unește cu Mithridate în fruntea unui corp de armată și îl ajută să ocupe Ninive și Arbeles, II, 199; vitejia lui nu-i poate asigura victoria, *ibid.*; este fără îndoială, același, cu *Garen* sau *Karen* al lui Movses Khorenați, II, 200.

CASPICA (Marea), I, 18.

CASSIUS, apără Siria împotriva parților, după înfrîngerea lui Crassus, II, 116, 117; salvează Antiochia, II, 117; Senatul îi încredințează guvernarea Siriei, II, 120; asediază pe Dolabella în Laodice, *ibid.* CASSIUS (CAIUS) guvernatorul Siriei, conduce pe Meherdate, din ordinul lui Claudius, până la malurile Eufratului; sfatul înțelept pe care i l-a dat și care nu este urmat, II, 198, 199.

CAUCAZ (Munții). Regii Persiei fortifică defileurile pentru a-și apăra statele împotriva invaziilor sciților, I, 16; Caucazul a fost teatrul unor lupte sîngeroase între perși și turanieni, *ibid.*

CECILIUS BASSUS, partizan al lui Pompei, cheamă pe parți în Siria II, 119.

CESENNIUS PAETUS este ales de Nero pentru a comanda trupele destinate să lupte cu parții, II, 215; faptele sale se mărginesc la cucerirea cîtorva castele în Armenia, *ibid.*; asediat în tabăra lui de parți, este constrîns să încheie o capitulare rușinoasă, II, 215; preface Commagene în provincie romană, I, 165.

CEZAR, se pregătește să se lupte cu parții pentru a răzbuna moartea tînărului Crassus, II, 119.

CHALDEENII, se bucurau la Babilon, sub dominația Arsacizilor, de oarecare independență, I, 177.

CHARACENE era supusă suzeranității Arsacizilor, I, 177. Ea forma împreună cu Mesena un regat stăpînit de prinții arabi, II, 80.

CHARAX, oraș fondat de Alexandru, a purtat diferite nume, I, 431, II, 81; epoca supunerii lui parților, I, 434; era capitala regatului Mesenei și al Characenei, II, 81; vezi notele editorului, II, 360.

CHOSROES (Khosrov) I, rege al Armeniei, la armele pentru a se lupta împotriva uzurpatorului tronului parților, Ardeschir, fiul lui Babek, I, 52; II, 285; după unele succese infructuoase, se întoarce în țara lui, unde continuă lupta cu succes și moare asasinat prin trădare, I, 53; II, 286; fiul său este dus la Roma, II, 286. CHOSROES II, rege al Armeniei, triumfă asupra lui Senesan, rege al massageților, I, 21-25.

CHOSROU PARWIZ, rege al Persiei; Bahram Ciubin, prinț arsacid îi dispută tronul, II, 287.

CICERO, ferește Cilicia de incursiunile parților, II, 117.

CINNAMUS, ales rege de parți, renunță la pretențiile sale la tron și face act de supunere lui Artaban III, vol. II, 189, 190.

CLAUDIUS, repune pe Mithridate pe tronul Armeniei, II, 192; consimte ca Meherdate să devină rege al parților și este condus de către Caius Cassius până la malurile Eufratului II, 198.

CLEOPATRA, soția lui Demetrius II, se căsătorește cu Antiochus Sidetes, I, 409; II, 8; motivele acestei hotărîri, I, 409; data probabilă a evenimentului, I, 410; îndeamnă pe Antiochus să declare război parților; motivele ei, II, 13; se împacă cu primul său soț, II, 52. CLEOPATRA, soția lui Ptolemeu Physcon, alungă pe acest prinț și cheamă, pentru a o apăra, pe ginerele ei, Demetrius II, Nicator, II, 52 și 53; Ptolemeu Physcon întrînd în Egipt, ea se refugiază în Siria, II, 53. CLEOPATRA, regina Egiptului, trimite regelui mezilor capul regelui Armeniei, dușmanul ei; în ce scop, II, 145.

COMMAGENE este prefăcută în provincie romană, I, 165.

CONSTANTIN PORPHYROGENETUL se pretindea coborîtor din Arsacizi, II, 291.

CORBULON este însărcinat de Nero să ducă război împotriva parților, II, 207; invită pe Antiochus, rege al Commagenei și pe Pharasmane, regele iberienilor, să pătrundă în Armenia, II, 208; el însuși înaintează în interiorul acestui regat; asediază Araxate pe care îl cucerește și îi dă foc, II, 209; respinge pe Mardes și devine stăpîn la Tigranocerte, II, 210; data acestei expediții, II, 210 forțează pe Tiridate să se retragă, II, 210, 216; numit guvernator al Siriei, trimite ajutoare lui Tigran, II, 211, 212; cere lui Vologese I explicații asupra încălcării păcii, II, 213; încheie un tratat secret cu acest prinț și îi cedează Armenia, II, 213, 214; trece Eufratul și se stabilește pe malul drept al acestuia, II, 215; chemat în ajutorul lui Paetus, el sosește prea tîrziu și intră în Siria, II, 215 și 216; încheie un nou tratat cu Vologese, pe care Nero refuză să-l ratifice, II, 216, 217; intră în Armenia, dar poartă războiul fără energie, II, 217. Îndeamnă pe Vologese să încheie pace, II, 217, 218.

CORMA, fluviu pe malurile căruia Mithridate a fost înfrînt de Gotarzes, II, 199.

CRASSUS, atacă pe parți fără motiv legitim, II, 110; devastează Mesopotamia, învinge pe generalul part Sillice, este primit cu amabilitate de locuitori, devastează Zenodotia, își decernează titlul de imperator, și trece din nou Eufratul, II, 111; intră în Mesopotamia, unde este primit de regele Armeniei, Artavasde, I, 82, 83; refuză să urmeze sfatul acestui prinț, II, 114; este trădat de Abgare, prinț al Edessei, II, 114, 115, și înfrînt la Carrhes, I, 83; II, 115, data înfrîngerii și morții sale, II, 116.

CRETICUS SILANUS, guvernator al Siriei, primește cu onoruri pe Vologese fugar, II, 168, 169.

CTESIPHON, reședință a regilor parți, I, 30; este cunoscută de armeni sub numele de *Dispon* și de persani sub cel de *Tisfoun* sau *Theusfoun*, I, 30; de unde îi vine numele de *Madaïm*, I, 31; de cine a fost fondată, I, 30; II, 197, 198.

DAE sau DAHAE, vezi DAHI.

DACII par a avea aceeași origine cu dahii, I, 9, 10, 20; din toate timpurile au fost confundați cu geții, I, 28; II, 269; se aliază cu parții împotriva romanilor, II, 271.

DADJIG, formă armeană a numelui de Tadkîj; vezi acest din urmă nume.

DAETI ROUD, nume sub care este desemnat probabil Cyrus-ul sau Tarekul; semnificația lui, I, 18.

DAGHESTAN, etimologia acestui nume, I, 18 și 19.

DAHI, DAE sau DAHAE, popor scitic de la malurile mării Caspice, I, 4-8, 17-25; II, 269, 270; posesiunile lor se întindeau foarte departe în interiorul Asiei, I, 7, 19, 21; au luptat împotriva lui Alexandru ca aliați ai perșilor, I, 8; II, 269; aparțineau unui popor cu același nume care locuiau deasupra Palus-Maeotidei, I, 9; aveau aceiași origine ca și geții sau goții, I, 28; erau un trib al poporului dacilor, I, 9, 10; se vorbește adesea despre ei în cărțile zende și pehlvis, I, 17 și 18; II, 269; în Europa, dominația lor se întindea probabil până la Dunăre, I, 9, 10, 19 și 20; II, 269; între daci și dahi existau asemănări de limbă și obiceiuri, I, 20; în timpuri îndepărtate ajunseseră cu armele până în Persia, I, 20, 310; II, 269; dintre ei își trăgeau obîrșia Arsacizii, I, 20; II, 268; o parte s-au opus Arsacizilor, alții au rămas independenți, I, 20, 21; dahii s-au așezat în mare număr în Partia, I, 27; au impus numele lor Bactrianiei, I, 41; au fost adevărații fondatori ai Imperiului parților, I, 298; ajută pe Tiridate să cucerească Parthyene, I, 310; II, 263; cu ajutorul lor Gotarzes se urcă din nou pe tron, II, 191; dahii care locuiau la nord de Caucaz erau guvernați de prinți arsacizi, I, 21.

DAHISTAN, este vechea Parthyene, II, 270.

DAIK'H, nume dat de Armeni țării muntoase din împrejurimile Trebizondei, locuită de dahi, I, 19; II, 270.

DA-KIA. Vezi TA-HIA.

DARA, situația ei, I, 302; motivele care au determinat pe Tiridate, fondatorul ei, să o numească astfel; a fost confundată cu Dara în Mesopotamia, I, 303; este probabil tîrgul numit de Justin Thara, I, 304.

DAREH sau DARIUS, rege al parților, după Movses Khorenați, dă azil lui Ardasches, fiul lui Sanadroug, I, 153; refuză să-l predea lui Erovant, I, 154; istoricii greci sau latini nu menționează nici un prinț cu acest nume, I, 253; pare a fi același cu Vologese I, vol. I, 253.

DARITAE, alterare probabilă a numelui de *Dahi*, I, 8.

DARIUS, fiul lui Hystaspes, atacă pe turanieni în Europa, I, 16; motivele acestei expediții, I, 16. DARIUS CODOMAN, învins de Arbeles, se retrage în Media; este asasinat în țara parților, I, 303.

DARIUS, fiul lui Artaban III, ostatec la romani, II, 188.

DECIDIUS SAXA, locțiitor al lui Antoniu, este învins și ucis de Labienus, II, 121.

DELLIUS, autor al unei istorii a campaniei lui Antoniu împotriva parților, II, 141; el îndeamnă pe regele Armeniei, Artavasde, să se alăture lui Antoniu, II, 142.

DEMETRIUS I, supranumit *Soter* fiul lui Seleucos IV, scapă de la Roma, unde era ținut ca ostatec, I, 338, 341; ucide pe Antiochus V și pe tutorele său Lysias, I, 342; data acestui eveniment, I, 342; supune pe rebelul Timarcus, I, 342; de unde îi vine supranumele de Soter, I, 342, 345; duce război împotriva evreilor și alungă pe Ariarate din Capadocbia, I, 349; părăsește funcția guvernamentală pentru a se deda plăcerilor, I, 349, 350; învingător al lui Alexandru Bala, este în cele din urmă învins și ucis, I, 338, 346 și 347; data morții sale, I, 350, 394.

DEMETRIUS II, supranumit *Nicator*, pleacă din Creta și debarcă în Siria pentru a pretinde coroana lui Alexandru Bala, I, 394; rămîne stăpîn al imperiului, I, 395; supușii săi sînt nemulțumiți din pricina preferinței lui pentru străini, I, 395; susține un război fără succese împotriva rebelului Tryphon, I, 395, 396; pentru a recîștiga simpatia popoarelor sale, întreprinde o expediție în Asia de Sus, I, 396; data acestei expediții, I, 396, 397; eroarea lui Visconti, I, 397, 402; situația Orientului în epoca în care a avut loc această expediție, I, 402 și urm., sosirea lui Demetrius este întîmpinată cu bucurie de grecii din Asia de sus, care îi dau ajutoare, I, 402, 404; locul acestui război, I, 405; prințul seleucid este învins și făcut prizonier, după ce la început obținuse succese strălucite, I, 405-407; II, 275; cînd a avut loc această nefericită expediție, I, 412, 413; Mithridate I îi dă în căsătorie pe fiica lui, Rodogune, și promite să-l repună în stăpînirile sale, I, 408, 412; din captivitate, Demetrius încearcă să fugă de două ori la rînd, dar fără succes, II, 3, 5; motivul secret al grijii purtate de parți, II, 5, 6; data celor două tentative de evadare ale regelui Sirici, II, 6, 7; în ciuda captivității sale, își păstrează în Siria un puternic partid, II, 10, 11; Phraate II îi redă libertatea pentru a-l opune lui Antiochus Sidetes, II, 26; Demetrius scapă de cavalerii parți care îl urmăreau și se întoarce în posesiunile sale, II, 51; data acestui eveniment, I, 51, 52; se împacă cu soția lui, Cleopatra, II, 51; devine odios prin cruzimea lui, *ibid.*; pornește în ajutorul soacrei sale Cleopatra, care îl alungase din Egipt pe Ptolemeu Physcon, soțul ei, II, 52, 53; revolta Siriei, II, 53; data acestor evenimente, II, 54-57; vezi notele editorului, II, 358, 359, 360, 361. DEMETRIUS III, duce război împotriva lui Alexandru, regele evreilor, II, 86; atacat de fratele său Philippus, îl asediază în Bérée, II, 86; este învins și trimis prizonier la regele parților, Mithridate II, vol. II, 86; moare, II, 87; DEMETRIUS, guvernatorul insulei Cipru, ucide pe Labienus, II, 127.

DEMONAX, guvernator al Armeniei pentru Arsacizi, este alungat de Mithridate, II, 192.

DILEM, nume al părții meridionale a Hyrcanici, I, 356, 357.

Dicţionar istoric

Continuitate şi unitate istorică românească

ŢARA BÎRSEI

RADU POPA

„Districtul în care se află Braşovul — scria pe la jumătatea veacului XVII cărturarul german David Frölich — se numeşte Bîrsa sau Ţara Bîrsei şi este la marginea Transilvaniei... [Ţara Bîrsei] este foarte atrăgătoare şi este astfel împărţită, că aproape ar putea fi numită o a doua Transilvanie". Conrad Iacob Hiltebrandt, însoţitorul solului Suediei în anul 1658, o asemuia cu „o grădină frumos rînduită şi bine păstrată, căci ţărişoara aceasta produce inul şi cerealele cele mai frumoase, încît nu pe nedrept este numită *Horreum cerens* sau grînarul, împreună cu Ţara Românească vecină".

De la bun început trebuie deci precizat că oamenii au sesizat entitatea şi unitatea fizico-geografică a acestei zone, de natură să sugereze o „ţară", precum şi legăturile ei organice cu celelalte teritorii locuite de români, cu alte cuvinte străvechiul ei caracter românesc. Căci la data cînd erau consemnate aceste informaţii Ţara Bîrsei constituia o realitate, recunoscută ca atare de secole. Cea dintîi menţiune documentară a ei datează din 1211. La începutul verii acestui an, regele Ungariei, Andrei II, dăruia, printr-o celebră diplomă, cavalerilor teutoni „ţara numită Bîrsa aflată în Transilvania [în părţile] dinspre cumani" *(terram Borzam nomine ultra silvas versus Cumanos)*. Hotărnicia făcută cu acel prilej urma linia Oltului de la Hălmeag la Ungra, Micloşoara şi pînă la vărsarea Tărlungului în Olt, urca pe Tărlung, trecea pe la izvoarele Timişului şi ale Bîrsei şi se întorcea pe creasta munţilor pînă la valea Şercaiei, în dreptul Hălmeagului. O simplă privire pe hartă evidenţiază, aşadar, că această „terra Borza" includea — pe lîngă cea mai mare parte a depresiunii Bîrsei — şi partea răsăriteană a Ţării Făgăraşului, dintre munţii Perşani şi Oltul Mijlociu. Completări succesive ale daniei din 1211 au asigurat intrarea în domeniul cavalerilor teutoni şi a părţilor răsăritene ale Ţării Bîrsei, din jurul Întorsurii Buzăului, iar evoluţiile ulterioare au statornicit hotarul comitatului Bîrsei de la 1288 şi mai apoi al districtului Braşovului de la 1331 pe creasta munţilor Perşani.

În hotărnicia făcută din porunca lui Andrei II sînt pomenite „cetăţile regale" de pe linia Oltului cu prisăcile (întăriturile) lor, reflectînd dîrza rezistenţă opusă de localnici regalităţii maghiare şi care erau, atunci limitele stăpînirii acesteia. O cercetare arheologică relativ recentă la Ungra, pe malul de nord al Oltului, a pus în evidenţă resturile cetăţii regale de la 1211 şi a permis precizarea că păzitorii graniţelor regatului, probabil secui, s-au instalat acolo către sfîrşitul sec. XII.

Pornind de la aceste cele mai vechi ştiri scrise despre Ţara Bîrsei, revine arheologiei sarcina de a lumina antecedentele istorice ale acestui teritoriu. Mai întîi, cîteva precizări geografice care explică rolul istoric al zonei. Ţara Bîrsei reprezintă o depresiune din sud-estul Transilvaniei, mărginită de curbura Carpaţilor, munţii Perşani, cursul Oltului Superior şi al afluentului său, Rîul Negru. Cu o altitudine medie de 5-600 m în zona depresionară, ea acoperă, împreună cu munţii care ţin de ea, o suprafaţă de peste 2 000 km². Numeroase pasuri de vale sau de culme — element esenţial pentru condiţionările de geografie istorică ale Ţării Bîrsei — leagă depresiunea de nord-estul Ţării Româneşti şi de sudul Moldovei: Bran, Predeal, Predeluş, Bratocea, Boncuţa, Buzău şi Oituz. Aceste drumuri i-au asigurat rolul de regiune de legătură dintre provinciile istorice româneşti.

Urmînd unei prezenţe romane consistent ilustrată, printre altele, de castrul de la Rîşnov recent cercetat şi de cel de la Hoghiz, Ţara Bîrsei a cunoscut în secolele III-IV e.n. o temeinică locuire daco-romană, definită mai nou în literatura de specialitate drept „cultura Sf. Gheorghe" după numele localităţii cu descoperiri arheologice relevante. O caracteristică a acestei culturi o constituie conservarea mai pregnantă a fondului dacic, în comparaţie cu mărturiile materiale contemporane din vestul transilvan — ceea ce arată că locuirea dacică a fost, aici, deosebit de intensă. Descoperirile de la Hărman, Rotbav, Cristian, Braşov, reflectă prezenţa unor colectivităţi sedentare de agri-

cultori şi crescători de vite. Nici pentru etapele istorice următoare nu lipsesc descoperirile: materiale de felul celor găsite la Sînpetru, Rotbav, Hărman şi în cartierele Blumăna şi Pietrele lui Solomon din Braşov, datînd din secolele VIII-X şi aparţinînd fazei timpurii a culturii materiale medievale româneşti, atestă prezenţa şi evoluţia în Ţara Bîrsei a obştilor săteşti româneşti la sfîrşitul mileniului anterior.

O cetate de pămînt din secolul XII depistată şi cercetată pe dealul Lempeş de lîngă Hărman, ca şi semnalarea urmelor unei aşezări fortificate pe Dealul Negru de lîngă Codlea, datînd probabil tot din acest secol, reprezintă indicii ale unei organizări politico-militare a satelor din Ţara Bîrsei în faza anterioară apariţiei aici a cavalerilor teutoni. Este probabil ca tot în secolul XII să se fi aşezat aici şi unele grupuri de pecenegi, care s-au asimilat apoi mediului românesc, deoarece Ţara Bîrsei se găseşte la extremitatea răsăriteană a acelei „păduri a românilor şi pecenegilor" *(silva Blucorum et Bissenorum)* pomenite documentar la începutul sec. XIII.

La 1211, cînd cavalerii cruciaţi — „cristoşii", după cum le-au spus românii — au ocupat Ţara Bîrsei, regiunea nu era pustie, deoarece chiar diploma regală de danie menţionează veniturile pe care beneficiarii ei urmau să le aibă de la satele din noul lor domeniu. Pentru a aşeza evenimentul istoric al aşa-zisei „colonizări" teutone în coordonatele sale reale, nu este lipsit de importanţă să precizăm că cruciaţii care au luat în stăpînire Ţara Bîrsei n-au putut fi mai mulţi decît cîteva zeci de cavaleri, care, împreună cu suita lor, puteau reprezenta, cel mult, cîteva sute de oameni.

După mărturia documentelor, în cei 14 ani cît au stat în Ţara Bîrsei, cavalerii teutoni au ridicat aici cinci cetăţi de piatră. Localizarea şi identificarea acestor fortificaţii a dat naştere la îndelungate discuţii şi controverse, fără ca pînă acum să fi fost aduse dovezi sigure pentru măcar una singură dintre ele. Este mai mult decît probabil că la Feldioara, al cărei nume german de „Cetatea Sf. Maria" (Marienburg) evocă patroana ordinului, să fi fost cetatea principală a cavalerilor, dar vestigiile ei urmează a fi identificate în viitor, deoarece fortificaţia ce există acum acolo este ulterioară, din secolele XV-XVI. Alte cetăţi teutone pot fi identificate, cu probabilitate, în ruinele de deasupra Codlei şi mai ales în cele de la Tabla Buţii, unde, la altitudinea de 1 300 m, se află o fortificaţie medievală a cărei origine trebuie cercetată — fortificaţie situată la cea mai mare altitudine din întreaga ţară. Pe aici, peste trecătoarea de culme numită şi „Pasul tătarilor" şi care coboară în părţile prahovene pe valea Drajnei, au pătruns cavalerii teutoni la sud de Carpaţi, încercînd să alcătuiască pînă spre Dunăre o stăpînire proprie, desprinsă de legăturile vasalice faţă de coroana maghiară, stăpînire pe care au pus-o sub protecţia Scaunului papal. Încercarea lor a eşuat, fiind unul din motivele care au determinat alungarea teutonilor de de către rege în anul 1225. În urma lor, în Ţara Bîrsei au rămas cîteva noi aşezări de colonişti de origine germană, chemaţi sau aduşi de cavaleri; totodată unele din satele localnicilor au fost nevoite să se retragă sau au fost împinse deliberat în terenurile de sub munte, la marginea Ţării Bîrsei şi în zonele de deal şi de pădure.

Aceste sate româneşti bîrsănene apar în documente încă din secolul XIII pe măsura includerii lor în rînduielile administrative ale domeniului regal, a aservirii lor şi a daniilor făcute de rege unor dregători şi nobili. Primele pomenite sînt Budila şi Tohanul, ceea ce nu înseamnă că ele ar fi şi cele mai vechi, ci doar că aceste sate au intrat mai devreme în circuitul patrimonial-juridic controlat de regat. În partea apuseană a Ţării Bîrsei, în zona Bran — Zărneşti — Poiana Mărului, ca şi în partea opusă a depresiunii, în zona satelor săcelene, se vor fi păstrat de-a lungul secolelor XIII-XIV destule aspecte ale mai vechilor instituţii româneşti din Ţara Bîrsei. Un centru spiritual al satelor româneşti bîrsănene s-a stabilit cîndva, pe parcursul secolului XIV, în Şcheii Braşovului, centru menit în veacurile următoare unui rol de excepţie sub aspectul conservării şi promovării unităţii spirituale româneşti.

Pare posibil că, încă înainte de mijlocul secolului XII, centrul administrativ al Ţării Bîrsei să se fi mutat de la Feldioara la Braşov. Această din urmă aşezare este atestată documentar pentru prima oară la 1234 „in... Corona" (Kronstadt) exista o mănăstire premonstratensă. În 1288 exista un comitat al Braşovului, iar în 1331, Ţara Bîrsei era desemnată documentar ca districtul Braşov.

Documente ceva mai tîrzii atestă şi existenţa unei feudalităţi române din Ţara Bîrsei, pe măsură ce această feudalitate se integra noilor rînduieli şi reuşea să intre în rîndurile nobilimii privilegiate a regatului. Alte familii româneşti şi-au păstrat statutul cnezial mai vechi, situaţie ce nu le-a ferit însă de decăderea treptată în rîndurile ţărănimii aservite. Astfel, un Radul cneazul este pomenit la începutul secolului XVI la Dumbrăviţa Bîrsei, unde cercetări arheologice recente au permis coborîrea în trecut a aşezării cu mai bine de două secole în raport cu menţiunile documentare, oferind pentru prima oară o privire cuprinzătoare asupra culturii materiale româneşti bîrsănene din primele secole ale mileniului nostru.

Cu toate distrugerile provocate de invazia tătarilor din 1285 şi mai apoi de campaniile turceşti (care au afectat pentru prima oară Ţara Bîrsei în 1395), dezvoltarea socială şi economică a Braşovului, principalul centru al zonei — dezvoltare determinată în bună măsură de activitatea productivă a satelor româneşti bîrsănene, dar şi de legăturile comerciale cu Ţara Românească şi Moldova — a asigurat oraşului un rol de excepţie în evul mediu românesc. Este şi motivul pentru care întreaga Ţară a Bîrsei se cuvine aşezată în centrul atenţiei cercetărilor viitoare.

1820: SIMON BOLIVAR — VIZIUNE ROMÂNEASCĂ DE EPOCĂ

ŞTEFAN DELUREANU

O încercare de reconstrucţie a imaginii pe care generaţia română contemporană lui Simon Bolivar[1] şi cea imediat succesivă Libertadorului au avut-o despre procesul de independenţă al Americii Latine dispune de suficiente elemente, graţie legăturilor pe care istoria le stabileşte peste distanţele geografice şi, mai ales, marii deschideri a românilor faţă de afirmarea libertăţii pretutindeni, largii accesibilităţi a informaţiei europene şi extraeuropene în spaţiul lor de cultură. Referindu-se la Europa, fondatorii Sfintei Alianţe vor remarca, alarmaţi, analogia fermentului revoluţionar care agită Bucureştii, Napoli, Madridul şi Lisabona, atunci cînd, taxîndu-i pe Tudor Vladimirescu de carbonar[2], îl clasează în aceeaşi categorie cu revoluţionarul spaniol Rafael del Riego. Dunărea şi Carpaţii comunicau ideal cu Orinoco şi Anzii sau, altfel spus, extrema latinitate orientală a Europei cu extrema latinitate a emisferei americane.

Aşa cum Bolivar îşi inaugura epopeea, solemn, prin jurămîntul de la Roma, de eliberare a Americii, act în care recunoştea inspiraţia din exemplul Republicii romane, renaşterea naţională românească şi-a identificat factorul psihologic fundamental în tradiţia latinităţii. În anul 1819, în care, la 15 februarie, Bolivar rostea, în faţa Congresului de la Angostura, discursul devenit document de referinţă al ideologiei sale politice şi constituţionale, la Bucureşti, printr-o cuvîntare ţinută la 29 mai, cărturarul iluminist Gheorghe Lazăr chema pe descendenţii lui Traian la restaurarea patriei ultragiate.

Uzurpatorii puterii de guvernare erau, în ţările române, turco-fanarioţii. Cei dependenţi de voinţa sultanului i se păreau lui Bolivar, într-o analiză comparativă, de invidiat în raport cu amerindienii sub dominaţie hispanică, pentru că în Imperiul otoman legea era aplicată de viziri şi paşale, de aceeaşi origine cu potentatul suprem. Dacă Libertadorul ar fi aprofundat condiţia românilor în regimul otoman-fanariot, în raport cu poziţia americană în sistemul spaniol, ar fi ajuns la o identitate de situaţie, deoarece primii erau şi ei privaţi de dreptul la o conducere politică autonomă, exercitată prin elemente naţionale. Paralela a dus-o pînă la capăt Gheorghe Lazăr[3], în discursul din 30 iulie 1822, la restabilirea domniilor pămîntene, moment în care, la Guayaquil, Libertadorul saluta un alt ilustru făuritor al independenţei sud-americane, pe José de San Martin[4]: le bon sauvage, americanul aborigen, este, în transpunere, românul oprimat, omul naturii, supus diminuţiei morale; spaniolul este fanariotul, uzurpatorul din afară, cărula naţiunea, domnul autentic al solului nu trebuie să-i permită să facă în ţara străbună ceea ce urmaşii descoperitorului Americii au făcut în emisfera lui Columb.

Fraternitatea cu „lumea cea nouă"

În discursul lui Lazăr, fiii infernului — spaniolii — le răpiseră americanilor casa părintească, exilaseră din ea fericirea, tiranizîndu-i pe stăpînii legitimi, deveniţi sclavi. Sclavia îi determinase pe aceştia să revendice străvechile forme de existenţă proprii, ca adaptate prezentului şi viitorului lor. Analog se revelase destinul patriei românilor. Pîinea şi libertăţile casei lor, oferite unor creaturi rapace, asemenea celora contra cărora se angajase în luptă emblematicul erou american, erau acum batjocorite de defăimători. Adresîndu-se junimii ca purtătoare de viitor, în faţa unui principe legitimist, Lazăr invita patrioţii să restaureze pierduta condiţie a ţării, abolind uzurparea ingrată şi insolentă.

Fără a genera alte paralele între societatea românească sub turcocraţie şi cea latino-americană sub spanioli, analogia circula în epocă, atestînd cunoaşterea curentă a termenului de comparaţie.

Anii precedenţi lui 1827, cînd Bolivar depune jurămîntul prezidenţial, sînt aceia în care un grup de bursieri români studiază la Pisa. Într-un studiu asupra formelor guvernării, unul din ei, Simion Marcovici, operează distincţia între sistemele fondate pe utilitatea generală şi acelea care o ignorează precum tirania. Tirania împreună cu anarhia constituiau pentru Bolivar, ca şi

---

1-4 *Magazin istoric*, nr. 5/1971; 8/1983; 9/1973; 1/1974.

ALBINA ROMÂNEASCĂ

GAZETĂ POLITICĂ ȘI LITERARĂ

pentru Heliade, pericolele majore care amenință libertatea.

Generația română de la 1848 asumă America, nediferențiat, ca tărîm al libertății. Identificarea e expresă la Heliade, liberalii radicali văd în ea aliatul firesc al revoluției. În aspirația lor la republica universală, speră ca ea să se nască în primul rînd din unirea continentului de republici americane cu cele europene. În manifestul de adeziune semnat de Dumitru C. Brătianu prin care Comitetul național român răspunde, în 1851, apelului Comitetului central democratic european, prezidat de Mazzini[1] la Londra, referirea la comunitatea de idei și solidaritatea de acțiune cu popoarele fraterne din „lumea cea nouă" reprezintă vocea ginții latine. Bălcescu va transfera problematica naționalităților, a oricărei, a tuturor și de oriunde, pe terenul principiului. Drepturile ei nu se pot prescrie. Indiferent unde se exercită, cu ce etape, cucerirea nu anulează identitatea cuceritilor, nota lor distinctă în simfonia umanității. Ei cedează momentan și provizoriu forței invadatoare, fără să o accepte însă.

Prima operă de decolonizare era americană și cronicarul Naum Rîmniceanu (1764-c. 1838) întreprindea un act de reverență copiind prevederile Tratatului de la Versailles (1783), care consacra libertatea fostelor colonii britanice. Prin faptele unor eroi ca George Washington[2] sau Simon Bolivar, istoria lua act că eliberatorul nu era în mod necesar un monarh, că precum continentul cel nou își fixase singur un loc și o măsură proprii, cel vechi putea face la fel. Sfidînd dogma imobilității, proclamată de coaliția tiranilor, națiuni oprimate își înălțau fruntea în arenă. Eficacitatea forțelor reacționare va fi sensibil redusă și datorită consecventei bătălii latino-americane. Mitul hispano-american va alimenta speranțe neamericane, inclusiv pe cele ale latinității orientale, strategie morală în care un triumf serbat într-o emisferă revigorează dorul de libertate în cealaltă. Doctrina legitimismului pierde teren, directoratul european al puterilor eșuează în tentativa de a instaura monarhii bourbonice în America. Cucerirea și recunoașterea independenței ibero-americane vor opera ca un preludiu în orientul Europei. Parte integrantă a acestuia, țările române revin în centrul atenției.

Secretarul lui Metternich către Alecu Suțu

Fermentul hispano-american acționează ca unul de neliniște pentru domnii țărilor române sensibili, la începutul secolului XIX, la sugestiile

Gheorghe Asachi întemeietorul Albinei românești (frontispiciu sus), gazetă care încă din primul an al apariției sale (1829) a informat publicul românesc despre epopeea Libertadorului Simon Bolivar

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 11/1972; 7/1971.

habsburgice transmise prin corespondentul lor de la Viena, cavalerul Friedrich von Gentz[1]. În schimbul de scrisori inițiat încă din 1813 cu Ioan Caragea de către von Gentz, secretarul lui Metternich, America Latină are o pondere particulară. În decembrie 1816, un pasaj dintr-o scrisoare se referă la atitudinea Braziliei față de coloniile spaniole limitrofe. Gentz explică domnului de la București originea disputei, recunoscînd, totodată, imposibilitatea de a stabili exact ce se petrece atît de departe. El condamnă alarma inutilă dată de regele spaniol Ferdinand VII pentru pierderea unor „deșerturi" americane și „furia neputincioasă a spaniolilor care, nefiind în stare să le subjuge, se mulțumesc să devasteze cele mai frumoase țări din lume", remarcînd, în același timp, „disperarea americanilor". Tema principală a corespondenței lui Gentz cu ultimul domn fanariot din Țara Românească, Alecu Suțu a fost America meridională. Acolo, cel mai redutabil inamic al Spaniei era José Artigas, patriotul uruguayan care îi alungase pe spanioli din Montevideo, personaj ce părea „să fie un om de geniu și de caracter", comandant de mare fermitate, a cărui pasiune pentru independență, dominantă, i-ar fi putut face pe combatanții săi să reziste ani de zile între estuarul La Plata și Anzi. Republicanii din Venezuela îi apar corespondentului austriac bravi, dar aroganți. „Rodomontadele" (lăudăroșeniile) lor nu-l conving.

Fondată pe o informație rămasă mult în urmă este imaginea pe care von Gentz o oferă românilor, prin intermediul lui Suțu, asupra unor eroi ca Bolivar și generalul venezuelean Antonio José de Sucré, la 17 septembrie 1819, dată la care Libertadorul conducea campania de eliberare a Noii Grenade, după ce armata sa străbătuse „preste necălătoriții încă munți Cordelieri" — cum va scrie *Albina românească*, la 7 iulie 1829 — și obținuse victoria decisivă de la Boyacá, la 7 august, intrînd ulterior în Bogotá. O lună mai tîrziu, același corespondent califica drept delirantă atitudinea obstinată a unei Spanii donquijotești, în depeșele succesive ale corespondentului vienez va prevala interesul pentru revoluția spaniolă. După aprecierea, justă, a lui von Gentz, noile guverne americane nu se vor supune nici regelui, nici cortesurilor; în teritoriile în care autoritatea metropolei mai subzistă, monarhiștii vor abandona treptat o cauză disperată, aderînd la ideea unei puteri executive nehispanice și a unei adunări naționale.

Într-un pamflet bucureștean al vremii revoluțiile erau interpretate ca un act de deșteptare, argument invocat în raporturile cu puterea locală, ce părea că nu cultivă lectura ziarelor, pentru că „altfel ar ști ce se petrece acum în Spania, la Napoli și *în alte țări* și că privilegiile popoarelor cresc pretutindeni".

Pentru Grigore IV Ghica[2], tema nispano-americană era de interes major. Puterile Europei constituiau, cum scria, „o familie inseparabilă", de aceea era necesar ca el să aibă „o idee" despre ceea ce se petrecea cu „coloniile spaniole". Domnul observa că interesul comercial al Marii Britanii, care determinase recunoașterea *de facto* a independenței unor state americane, Argentina, Mexicul, inclusiv Columbia lui Bolivar, putea să genereze o declarație similară față de o țară din zona europeană în care se afla principatul său. Reflecția îi părea normală, fiindcă, așa cum remarca, n-ar fi fost prima dată cînd „America ar fi dat un impuls de acest gen Europei". La două luni de la această scrisoare, în aprilie 1825, el era convins că Londra avea să manifeste o atitudine identică față de autonomia Greciei, deși, cu puțin înainte, caracterizase drept un *salto mortale* gestul ei față de emisfera americană.

Întiia știre politico-militară în gazeta lui Asachi

De la apariția primelor gazete românești neefemere, în 1829, constatăm o aprofundare a reacției publice față de bătălia latino-americană pentru independență. *Curierul românesc* și mai ales *Albina românească* au reflectat cu generozitate sentimentul public românesc față de universul latino-american. În ziarul lui Asachi[3], *Albina românească*, întîia știre politico-militară din primul an al publicării este, una apărută la rubrica rezervată Americii, cu care foaia s-a născut, și se referă la încheierea păcii între Columbia și Peru, după victoria generalului Sucré contra spaniolului La Mar, de la Tarqui. Numărul din 7 iulie 1829 publică o notă biografică despre Simon Bolivar, în care se elogiază campania pentru eliberarea Noii Grenade și celebrul congres de la Angostura. Redacția mai consemnează inițiativa ilustrului Sucré de a înălța o columnă comemorativă pe locul luptei de la Tarqui. Rezervînd rubrica americană părții septentrionale a continentului, *Albina* o va intitula pe cea consacrată americanilor meridionali „America spaniolă". O secțiune aparte va fi rezervată Braziliei. La 11 august 1829, sîntem informați că pacea cu Columbia n-a fost ratificată de Congresul peruvian. La 3 noiembrie, tot din *Albina românească* aflăm despe capitularea pe solul mexican a corpului expeditionar spaniol, în fața generalului Santa Anna.

Cu 1 ianuarie 1830, prin poezia lui Asachi *Anul nou al moldavo-românilor*, America

(Continuare în p. 43)

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 3/1967; 7-8/1978; 12/1980.

VICTORIA

Un nou concurs Magazin istoric. Organizat, după cum am precizat şi în numerele anterioare, la sugestiile şi propunerile unui mare număr de cititori, mulţi dintre ei participanţi la concursurile revistei încă de la prima ediţie, din 1971.

Acest al 21-lea concurs Magazin istoric, intitulat Victoria, este dedicat măreţei victorii a popoarelor asupra fascismului, de la care s-au împlinit în acest an patru decenii, contribuţiei armatei şi poporului român la victoria Naţiunilor Unite, eroismului şi abnegaţiei cu care fiii ţării au participat la grelele bătălii de pe frontul antihitlerist.

Concursul Victoria este alcătuit din patru serii de cîte 10 întrebări care vor fi publicate în numerele 9, 10, 11 şi 12/1985 ale revistei, cu taloanele respective. Dînd urmare dorinţelor exprimate de cititorii noştri, întrebările sînt alcătuite după o formulă care s-a bucurat deseori de aprecierea participanţilor, oferind posibilitatea alegerii răspunsului din trei variante, din care doar una singură este cea corectă. Deci, fiecare întrebare conţine trei posibile răspunsuri a, b, c, participanţii urmînd să desemneze printr-una din aceste litere răspunsul pe care-l consideră exact.

Răspunsurile vor fi trecute pe o singură faţă a unei singure coli de hîrtie, în patru coloane, numerotate I, II, III, IV, în ordinea de la 1 la 10, corespunzătoare fiecărei întrebări din cele patru serii. Ca în modelul de mai jos:

I	II	III	IV
1—b	1—b	1—c	1—a
2—a	2—c	2—a	2—b
3—c	3—a	3—b	3—c etc.

Modelul este pur orientativ şi nu reprezintă, cîtuşi de puţin, răspunsuri exacte la primele întrebări din cele patru serii.

Deci, scrisoarea de participare la concurs va cuprinde patru coloane (corespunzînd celor patru serii de întrebări) cu cîte zece răspunsuri (corespunzînd celor 10 întrebări din fiecare serie). Concurenţii sînt rugaţi să menţioneze, cu majuscule, datele personale: nume, prenume, **adresă, profesie, loc de muncă. Scrisorii de participare îi vor fi anexate şi cele patru taloane care vor apare în nr. 9, 10, 11 şi 12/1985 ale revistei.**

Bibliografia concursului o constituie articolele publicate de Magazin istoric în anii 1975-1985. Cifra din paranteză de la fiecare întrebare reprezintă anul apariţiei articolului pe baza căruia a fost redactată întrebarea respectivă.

Răspunsurile la întrebări, împreună cu taloanele, vor fi trimise într-un singur plic pe adresa Revista Magazin istoric, căsuţa poştală 1—702, Bucureşti, str. Intrarea Ministerului nr. 2, cod 70 100 pînă cel mai tîrziu 30 ianuarie 1986 (data ştampilei poştale). Plicurile vor purta menţiunea Pentru concurs.

Dacă numărul scrisorilor cu răspunsuri exacte depăşeşte pe cel al premiilor, cîştigătorii vor fi desemnaţi ca şi pînă acum, prin tragere la sorţi. Numele celor care ataşează două sau mai multe serii de taloane vor fi prezente, firesc, de două sau mai multe ori în urnă.

Concursul este dotat cu următoarele premii:

PREMIUL 1	— 1 radiocasetofon RC 520 AUTOMATIC
PREMIUL 2	— 1 aparat radio BUCIUM
PREMIUL 3	— 1 aparat radio ROYAL
PREMIUL 4	— 1 aparat foto ORIZONT
PREMIUL 5	— 1 aparat radio SUPERSON
PREMIILE 6-7	— 2 aparate radio SOLO 500
PREMIILE 8-9	— 2 aparate radio COSMOS 5
PREMIILE 10-11	— 2 aparate foto VILIA
PREMIILE 12-15	— 4 aparate radio MILCOV 7
PREMIILE 16-20	— 5 aparate radio DERBY
PREMIILE 21-30	— 10 aparate foto SMENA 8 M
PREMIILE 31-40	— 10 stilouri HERO
PREMIILE 41-55	— 15 serviete
PREMIILE 56-70	— 15 seturi diapozitive istorice
PREMIILE 71-90	— 20 albume foto
PREMIILE 91-135	— 45 abonamente pe 1 an la MAGAZIN ISTORIC
PREMIILE 136-200	— 65 abonamente pe 6 luni la MAGAZIN ISTORIC

Încheind aici prezentarea concursului Magazin istoric ediţia 1985, urăm participanţilor mult succes.

Prima serie de întrebări

1. *„Poporul român* — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — *sărbătoreşte Ziua Victoriei cu mîndria patriotică de a-şi fi adus contribuţia activă la lupta împotriva fascismului, atît în anii premergători războiului, cît şi prin participarea cu întregul său potenţial material şi uman la marile bătălii pentru zdrobirea maşinii de război a Germaniei. În ultimele 8 luni ale războiului în Europa, România a luptat cu toate forţele sale împotriva hitlerismului, fiind un participant activ la înfrîngerea fascismului, la obţinerea victoriei istorice din mai 1945".*

În imagine, populaţia unui mare oraş al ţării

VICTORIA concursul magazin istoric ediţia 1985

exprimîndu-şi bucuria cu prilejul victoriei împotriva fascismului.

Denumirea oraşului. (1985)
a) Bucureşti
b) Cluj
c) Iaşi

2. În ziua de 24 august 1944, la cîteva ore după anunţarea întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste, începînd de la ora 4 dimineaţa, forţele patriotice din Bucureşti au dezlănţuit atacul general împotriva efectivelor germane. În pofida armamentului superior al inamicului, a numărului mare de trupe germane, precum şi a bombardamentului sălbatic la care a fost supusă Capitala, Bătălia Bucureştiului s-a încheiat cu o strălucită izbîndă a forţelor revoluţionare.

Ultimele rezistenţe inamice de pe raza Capitalei au fost lichidate la... (1984)
a) 27 august seara
b) 26 august dimineaţa
c) 30 august

3. „Neaşteptat, ca un fulger din senin, în orele tîrzii din seara zilei de miercuri a venit de la Bucureşti vestea care comunica lumii schimbarea politicii româneşti, o schimbare care leagă România de Naţiunile Unite şi o transformă în duşmanul celui de-al treilea Reich. Această veste a sosit pe neaşteptate, dar nu a uimit, cel puţin pe aceia care cunosc situaţia din această parte a Europei".

Aceste evaluări istorice au apărut în: (1976)
a) St. Galler Tagblatt
b) L' Osservatore Romano
c) National Zeitung

4. „Cheie a nordului", Leningradul a dat o veritabilă pildă de eroism în timpul celor 900 zile ale blocadei hitleriste pînă cînd trupele sovietice, rupînd puternicul sistem de fortificaţii al inamicului, au sfărîmat-o complet.

La ce dată? (1977)
a) 27 ianuarie 1944
b) 15 februarie 1944
c) 13 decembrie 1944

5. Ianuarie 1945. Într-unul din cartierele unui mare oraş ungar eliberat de trupele române, ostaşii noştri, ca în atîtea alte localităţi pe care le-au dezrobit de sub duşman, împart hrană populatiei.

Numele oraşului. (1980)
a) Debreţin
b) Budapesta
c) Miskolc

6. Referindu-se la comportarea ostaşilor români pe cîmpurile de luptă împotriva duşmanului hitlerist, mareşalul R.I. Malinovski, fost comandant al Frontului 2 ucrainean, arăta într-un articol publicat în 1959 că diviziile româneşti „au stîrnit admiraţia noastră prin elanul lor de luptă".

În ce publicaţie a apărut articolul respectiv? (1975)
a) Pravda
b) Voina i rabocii klass
c) Voenno istoriceski jurnal

7. Într-un discurs rostit în Camera Comunelor, Winston Churchill, adresîndu-se poporului englez, ameninţat de barbaria nazistă spunea: „N-am nimic altceva de oferit decît, sînge, trudă, lacrimi şi sudoare. Trecem prin cea mai primeidioasă dintre încercări. Avem în faţa noastră luni — fără de număr şi fără de capăt — de lupte şi suferinţe..."

La ce dată au fost rostite aceste cuvinte? (1978)
a) 19 iunie 1940
b) 13 mai 1940
c) 5 iulie 1940

8. Operaţia Overlord, debarcarea aliată în Normandia, a fost camuflată printr-o serie de operaţii de „intoxicare" a inamicului, printre care şi aceea care trebuia să-i facă pe

talon de participare
talon de participare
talon de participare
talon de participare
talon de participare
talon de participare

germani să creadă că invazia va începe cu un atac asupra sudului Norvegiei, lansat din porturile scoţiene, în iulie 1944.

Care era numele de cod al acestei operaţii de intoxicare? (1984)
a) Bodyguard
b) Neptun
c) Fortitude

9. În primăvara anului 1945, trupele sovietice au desfăşurat o ofensivă de mari proporţii, intrată în istoriografia militară sovietică sub denumirea de „Operaţia din Prusia Orientală". În cadrul ei, între 6 şi 9 aprilie 1945, unităţi sovietice au executat o mare operaţie ofensivă, comandată de mareşalul Vasilevski, luînd cu asalt oraşul fortăreaţă Königsberg, important punct strategic apărat de 130 000 hitlerişti.

Unităţile cărula dintre Fronturile armatei sovietice au participat la această operaţie? (1984)
a) Frontul 2 Ucrainean
b) Frontul 3 Bielorus
c) Frontul 3 Ucrainean

10. Ostaşi români şi sovietici sărbătorind victoria

Pe frontul din... (1980)
a) Cehoslovacia
b) Austria
c) Ungaria

1820: SIMON BOLIVAR— VIZIUNE ROMÂNEASCĂ DE EPOCĂ

(Urmare din p. 40)

Latină pătrunde în lirica românească. Nici un erou american al independenţei n-a reverberat însă mai intens în conştiinţa românească a epocii ca Simon Bolivar. În mai multe numere consecutive rezervate în mai, anul următor, Americii hispanice, *Albina românească* ilustra noblețea dramaticei încercări a lui Bolivar de a-şi salva opera, anii furtunoşi de măreţie şi tensiune care duseseră la independenţă, la fondarea a trei republici libere, la încetarea multor conflicte civile, la organizarea a patru Constituante, ce consemnau restituirea întregii puteri poporului. Se publica apoi replica lui Bolivar, fericit pentru acordul de pace realizat cu o naţiune soră, Peru. Ultima cronică înfăţişa legea fundamentală rezultată din dezbaterile Constituantei.

Aceeaşi cronică informa pe români, familiarizaţi cu destinul său, despre o nouă adversitate: Bolivar se afla la Caracas, cînd o mişcare separatistă proclamase Venezuela stat independent. O ştire îl readucea în prim plan la 28 decembrie 1830, cînd eroul părăsise definitiv scena lumii. Ştirea era din septembrie, moment în care, odată cu declanşarea unei noi revolte, reluase guvernarea republicii, iar partizanii săi cuceriseră Bogotá. Provenea de la Cartagena, unde ilustrul patriot era profund afectat de asasinarea nobilului precursor al dreptului internaţional umanitar Sucré. La 5 martie 1831, *Albina* publica ştirea morţii sale. Murise la 5 (17) decembrie 1830, aproape de Santa Marta, la 47 ani. Fondatorul republicii Marea Columbie, acuzat de egoism şi aspiraţii dictatoriale, se retrăsese din politică. Reaprinzîndu-se conflictele civile, patrioţii îl rechemaseră să salveze patria. Restaurase ordinea, abandonînd din nou puterea. Tulburările, agitaţia continuă îl deprimaseră enorm, viaţa i se încheia după mari suferinţe morale, scurt timp după ce le adresase columbienilor ultima proclamaţie, datată 10 decembrie 1830. *Albina* nu reproducea conţinutul lapidarului document considerat testamentul său politic, dar reda finalul: urarea sa extremă era pentru fericirea patriei. La 17 mai 1831, i se aducea un prim elogiu postum lui Bolivar, a cărui absenţă de pe „teatrul întîmplărilor din America" provocase o efervescenţă neîntreruptă „în acea parte a lumii".

În 1843, foaia lui Asachi rememora un trecut de glorie, informînd despre „pregătirile ce s-au rînduit a se face pentru cerimonia aducerei cenuşei lui Bolivar de la Santa Marta din Grenada la Caracas în Veneţuela, ce este locul naşterii sale".

Apărute în ajunul unei excepţionale fervori revoluţionare pe continent, primele ziare româneşti au rezervat coloane întregi avîntului mişcărilor naţionale din Franţa, Belgia şi Italia, Grecia, Serbia şi Polonia şi, chiar în circumstanţele în care erau redactate, sub ocupaţie şi regim de cenzură, ele au exprimat judecăţi neechivoce, angajante despre evenimentele revoluţionare latino-americane. Relevantă este în acest sens admiraţia nelimitată pentru un erou simbol al libertăţii şi independenţei poporului, ca Bolivar.

HITIŢII ŞI CIVILIZAŢIA LOR

Dr. GABRIEL ILIESCU

Cercetări arheologice efectuate în podişul Anatoliei în veacul trecut şi, îndeosebi cele de la începutul acestui secol — acestea din urmă conduse de către savantul german Hugo Winkler — au relevat una din cele mai enigmatice şi interesante civilizaţii ale antichităţii. Între numeroasele vestigii scoase la iveală de săpături se află şi multe plăcuţe de argilă, acoperite cu semne cuneiforme, a căror descifrare a dezvăluit imagini poetice de o deosebită frumuseţe. „Slăvit să fii zeu al Soarelui din ceruri, tu vezi în adîncul inimii tuturor oamenilor, dar în inima ta nu vede nimeni" sau „Zeu al Soarelui din ceruri, păstor al oamenilor, *răsari din mare şi le urci în sus pe cer* [s.n.]".

Autorul acestui poem închinat Soarelui, scris cu mai bine de jumătate de mileniu înainte ca Homer să fi alcătuit epopeile sale *Iliada* şi *Odiseea*, se numea Kella şi era hitit.

În mileniul II î.e.n., cînd a fost scris poemul de mai sus, hitiţii locuiau în Asia Mică, în podişul Anatoliei. De aceea, afirmaţia poetului privind soarele care „răsărea" din mare a stîrnit multe comentarii, deoarece, prin poziţia lor geografică, hitiţii puteau, cel mult, să vadă soarele... apunînd în mare. Imaginea reprezenta fie o licenţă poetică, fie reluarea unei incantaţii mai vechi, dintr-o vreme în care pentru acest popor soarele va fi părut într-adevăr că răsare din mare. Însemna, aşadar, că în timpuri mai vechi hitiţii locuiseră în altă parte, situată la apus de o mare întindere de apă, de unde ar fi migrat?

Nu era, firesc, singurul indiciu privind o migraţie în masă a acestui popor spre noile pămînturi din Anatolia. O mare mişcare de populaţie care venea de undeva dinspre apus (deci din părţile de sud-est ale Europei) era sugerată de numeroase alte elemente. Mai întîi, limba. Descifrarea tăbliţelor de argilă cuprinzînd texte hitite a arătat specialiştilor că hitiţii, deşi foloseau cuneiformele (specifice popoarelor semite din Mesopotamia), erau indo-europeni; mai mult, limba lor prezenta multe afinităţi cu cea tracă — aşa cum au observat savanţi de prestigiu ca bulgarul Vladimir Georgiev şi profesorul german S. Bugge. Originea indo-europeană era sugerată şi de înfăţişarea fizică: picturile egiptene ni-i prezintă pe hitiţi ca avînd părul castaniu, contrastînd cu acela al adversarilor lor egipteni.

Sculptură hitită înfăţişînd un oştean înarmat. Elemente caracteristice: coiful, sabia curbată şi toporul

Majoritatea cercetătorilor consideră, aşadar că hitiţii au migrat în Asia Mică, proces istoric petrecut în mileniul III î.e.n., din teritoriile pe care le ocupau în sud-estul continentului european. Opiniile diferă doar în ceea ce priveşte căile pe care le-ar fi parcurs în această mişcare: în vreme ce unii savanţi — cehul Bedrich Hrosny, ori cercetătorii germani Sommer şi Margarete Riemschneider — opinează pentru o cale ce ar fi trecut prin nordul Mării Negre şi ar fi traversat Munţii Caucaz, alţi cercetători consideră ca plauzibil un drum ce ar fi străbătut Peninsula Balcanică şi a traversat strîmtorile Bosfor şi Dardanele; în sfîrşit, alţi specialişti — sovieticul V.V. Struve, cehul V. Zamarovsky — sînt de părere că nu putem răspunde, deocamdată, precis care dintre cele două ipoteze este corectă.

Socotim, ca şi profesorul Ariton Vraciu, care s-a ocupat

de această problemă, că existența elementelor tracice în limba hitită constituie un argument al trecerii acestui popor prin Peninsula Balcanică în drumul său spre Asia Mică. Stabilindu-se în Anatolia, hitiții au adus o serie de toponime a căror asemănare cu toponime întîlnite în teritoriul locuit de traci — inclusiv de ramura lor nordică: geto-dacii — prezintă un deosebit interes. De pildă: denumirea zeului Soare la hitiți este *Sarma*, rădăcina *sar* fiind întîlnită în numeroase toponime getice și tracice — *Sar*mizegetusa, *Sar*gedava, *Sar*dica și *Sar*des (capitala regatului lidian din Asia Mică). De asemenea, numele Mureșului — așa cum apare el în *Geographia* lui Ptolemeu, Maris — este foarte asemănător cu numele unei ape hitite *Marașanta*, care a dat ulterior și numele unui stat hitit *Maraș*. Nu e lipsit de interes să amintim, în această privință, faptul că, în limba română, multe hidronime se pronunță cu „ș" final: Mureș, Someș, Criș, Argeș, Timiș și nu cu „s", așa cum au fost transmise de scrierile antice. Este posibil ca această pronunție să fie o particularitate a limbii vorbite de daci, care nu-și găsea corespondent în latină; numele hitite cuprind și ele, deseori, „ș" final: Maraș, Hattușil, Hattușaș etc.

Argumentele lingvistice nu sînt singurele care sugerează o asemănare între traco-geți și hitiți. Astfel, zeul hitit al războiului — așa cum apare sculptat pe un relief în piatră la poarta regelui din Hattușaș — este înarmat cu o secure-topor de luptă ce seamănă mult cu cele descoperite la Ferigile[1], în zona Subcarpaților Meridionali; sabia scurtă curbată, pe care aceeași zeitate o poartă la cingătoare este aproape identică cu „sica" dacică. Coifurile getice de paradă din aur sau din argint găsite la Poiana Coțofenești, Cucuteni-Băiceni, Agighiol, Peretu seamănă mai mult cu tiarele conice ale zeităților și regilor hitiți decît cu coifurile persane ahemenide, deși acestea — consideră specialiștii — au constituit „modelul" lor direct în timp. De asemenea, motivele decorative faunistice de pe podoabele de argint de la Agighiol, Peretu, ne aduc aminte de reprezentările similare de pe statuetele de bronz hitite. În sfîrșit, rytoanele geto-dacice prezintă mai multe asemănări stilistice cu cele hitite[2],

Interesante constatări se desprind și din analiza unor elemente ale vieții spirituale a traco-geților pe de o parte și a hitiților pe de alta. „Paradoxal — afirma Mircea Eliade în a sa *Istorie a miturilor și a ideilor religioase* — zeul Apollo nu are etimologie greacă". Într-adevăr, vestigiile arheologice și izvoarele istorice arată răspîndirea cultului Soarelui la popoare vecine cu grecii, dar situate, între ele, la mari distanțe geografice. De pildă, Diodor din Sicilia arată că acest cult al Soarelui a existat la hiperboreeni, popor care, am arătat cu alt prilej, se identifică cu geto-dacii[3]. La rîndul lor, hitiții adorau și ei divinitățile solare. În lumea lor au existat o mulțime de zei ai Soarelui și Lunii. O subliniere specială, în cadrul acestor reprezentări, merită, credem, o piesă înfățișîndu-l pe zeul soarelui care se numește Appul-una, denumire ea însăși sugestivă, care arată de unde a derivat Apollo al grecilor; zeul este prezentat în picioare, pe spinarea unui leu și înarmat cu arcul de vînătoare, însoțit fiind de zeița Ruta și de zeul-cerb Rundaș. Imaginea apare pe un sigiliu-cilindru siro-hitit din perioada marelui imperiu. Putem afirma, pe baza reprezentărilor figurative, că tînărul zeu solar Appul-una din lumea hitită reprezintă modelul primitiv al lui Apollo, și, în egală măsură, că imaginea rămasă de la eleni a fost modelată și de sugestiile venite din lumea nordică a hiperboreenilor.

Așezați în cursul mileniului III î.e.n. în noua lor patrie — Anatolia — hitiții au ajuns curînd să alcătuiască unul din puternicele state ale vremii. Încă din secolul XX î.e.n., cînd unele triburi hitite, luptînd pentru supremație, încep să domine pe altele, au apărut orașe-cetăți: Hattușaș, Neșa, Zalpa și Kușșara. Cu regele acesteia din urmă — Anitta — începe lista celor 29 regi hitiți, care se vor remarca în mileniul II î.e.n. printr-o campanie de cuceriri. Astfel, în vremea lui Tabarna (aproximativ 1670 î.e.n.), statul hitit se întinde spre Marea de sud, unde ocupă cetatea Arzawa. Campaniile purtate în zona Eufratului și Siriei de nord, sub Hattușil I (1600 î.e.n.) aduc o enormă pradă de război.

Marele imperiu hitit atinge apogeul în vremea lui Suppiluliuma I (1375-1335 î.e.n.) — situație ce durează pînă în vremea lui Suppiluliuma II (cca. 1200 î.e.n.). Trădat de regele vasal Medduwata, Suppiluliuma rămîne singur în fața coaliției „popoarelor mării" (neamuri războinice venite dinspre Europa în perioada 1200-1000 î.e.n.) care se rostogolesc ca un val uriaș de triburi sălbatice, trec Bosforul și se revarsă spre răsărit. Capitala statului hitit, Hattușaș, cade în jurul anului 1190 î.e.n.

Pe urmele fostului imperiu hitit apar o seamă de state succesorale: în apus lidinii — cu capitala la Sardes, frigienii — cu principalul oraș Gordyon, în sud — filistinii, în nord-vest — tracii și misienii.

Mici state hitite apar și în regiunile din sud, în zone pe care „popoarele mării" le ocoliseră. Aceste ultime stătulețe cad pradă, rînd pe rînd, asirienilor. Regele acestora, Sargon II, cucerește, în 717 î.e.n., ultima mare cetate hitită, Karkemiș, iar statul Maraș cade șase ani mai tîrziu.

Hitiții înșiși preiau limba arameilor semitici și, în cele din urmă, părăsesc scena istoriei. Civilizația făurită de ei va fi redescoperită abia în epoca noastră, prin descifrarea tăbliților de lut și, îndeosebi, prin vestigiile impresionantei lor culturi.

Fără îndoială, asemănările dintre civilizația hitită și traco-getă — doar punctate în limitele acestui articol — constituie un capitol de deosebit interes, pe care cercetările viitoare îl vor aprofunda și clarifica.

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 7/1976; 3/1984; 5/1983.

Forţa politică principală care a organizat mişcarea de rezistenţă şi de eliberare naţională în Indochina franceză[1], în perioada celui de-al doilea război mondial, a fost Partidul Comunist din Indochina. De la bun început, P.C. din Indochina a denunţat pericolul japonez.

După încheierea înţelegerii de la sfîrşitul lunii august 1940, dintre guvernul de la Vichy şi cel nipon, prin care Japonia obţinea dreptul de a folosi bazele militare franceze din Indochina, la 22 septembrie 1940, s-a ajuns la un acord politic şi militar în urma căruia trupele japoneze au fost admise în garnizoana din Bac Bo. Totuşi, în timp ce trupele nipone se deplasau spre Tonkin, au avut loc confruntări armate între garnizoana franceză din Lang Son şi japonezi, confruntări soldate cu moartea a peste 800 ostaşi. Trupele nipone au impus garnizoanei franceze din Lang Son retragerea spre Hanoi prin oraşul Bac Son.

[1] În 1887, colonialiştii francezi au constituit din Vietnam şi Cambodgia Uniunea Indo-chineză, în cadrul căreia, în 1893, a fost inclus Laosul, cu statut de protectorat, iar în 1907 regiunea Battamberg. În 1884, Vietnamul a fost divizat de regimul colonial în trei părţi distincte: Tonkin (Bac Bo — partea de nord), Annam (Trung Bo — partea centrală) şi Cochinchina (Nam Bo — partea de sud a ţării).

1940-1945:

„FIECARE VIETNAMEZ TREBUIE SĂ-ŞI ADUCĂ CONTRIBUŢIA!"

MILICĂ MOLDOVEANU

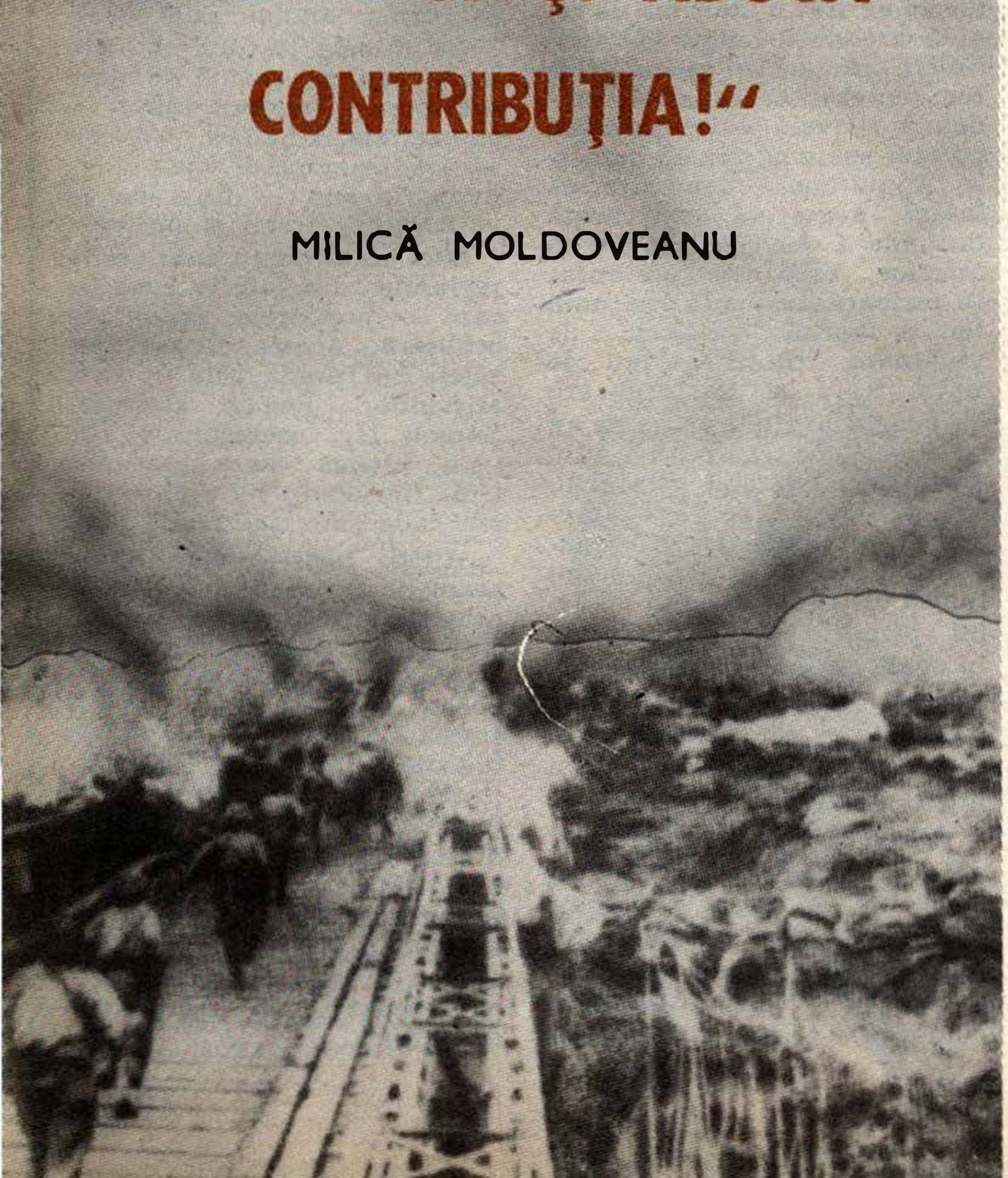

O luptă de lungă durată

Situaţia creata a fost folosită de populaţia din acest oraş care, în ziua de 22 septembrie 1940, s-a răsculat, i-a dezarmat pe francezi şi a capturat fortul Vo Nhai. Pentru înăbuşirea mişcării, colonialiştii francezi şi-au dat mîna cu militariştii niponi, ostili şi ei mişcării revoluţionare de eliberare naţională, care le punea în pericol posibilitatea de exploatare a resurselor Indochinei. Această înţelegere tacită a durat pînă în anul 1945.

După confruntarea armată de la Lang Son şi înfrîngerea revoltei de la Bac Son, insurgenţii au luat calea codrilor, unde au format primele nuclee ale luptei de guerilă. O lună mai tîrziu (22-23 noiembrie) populaţia din Nam Bo s-a ridicat şi ea la luptă, dînd naştere unei puternice mişcări insurecţionale. Prilejul l-a constituit atacarea de către Thailanda, susţinută de Japonia, a teritoriului cambodgian şi laoţian. Francezii au hotărît să riposteze. În aceste împrejurări, unităţile militare vietnameze de la Saigon, aflate sub influenţa comuniştilor, au hotărît, conform programului elaborat de Comitetul de partid din Cochinchina, să refuze plecarea pe front şi să declanşeze insurecţia în noaptea de 22 noiembrie 1940. Numai că, în ajunul izbucnirii insurecţiei, autorităţile franceze au aflat de acest plan; i-au dezarmat pe soldaţii vietnamezi, consemnîndu-i în cazărmi, şi au decretat legea marţială, folosind din plin forţele poliţieneşti pentru reprimarea insurgenţilor.

În pofida acestor măsuri, lupte insurecţionale au izbucnit în opt din cele 20 provincii ale Cochinchinei. Insurgenţii au distrus pichetele militare, au sabotat căile de comunicaţii, iar în provinciile My Tho, Gia Dinh şi Bac Lieu au instaurat organe ale puterii populare, arborînd drapelul roşu insurecţional cu

Ostaşi vietnamezi traversează podul Muong Thanh, înaintea ultimului asalt

stea aurie, care, mai tîrziu, a devenit drapelul național al Republicii Democrate Vietnam. Represiunea pusă la cale de autoritățile franceze, cu consimțămîntul japonezilor, a fost extrem de crudă. Numeroase sate au fost supuse tirului artileriei și bombardamentelor aviației coloniale. Peste 20 000 persoane implicate în insurecție au fost fie masacrate, fie trimise în lagăre de concentrare sau deportate.

Insurecția din Nam Bo, insuficient pregătită și declanșată în condiții defavorabile, a eșuat, dar, ca și revoltele de la Bac Son, sau ca cea din ianuarie 1941 de la Do Luang, a contribuit la fortificarea mișcării revoluționare și de eliberare națională pe teritoriul Indochinei.

După insuccesele din anul 1940, forțele patriotice ale poporului vietnamez s-au orientat, încă de la începutul anului următor, spre o luptă de lungă durată, al cărei suport l-a constituit nemulțumirea crescîndă în rîndurile tuturor păturilor sociale față de politica de înrobire și înfometare a populației, promovată de colonialiștii francezi în înțelegere cu militariștii japonezi.

Un jug dublu

Un rol însemnat în elaborarea noii linii politice l-a jucat Plenara a VIII-a a C.C. al P.C. din Indochina, întrunită sub președinția lui Hô Chi Minh, în zilele de 10-19 mai 1941, la Pac Bo, provincia Cao Bang. Plenara a făcut analiza situației interne și internaționale, stabilind ca sarcină imediată a revoluției vietnameze eliberarea națională de sub dublul jug franco-nipon și unirea celor mai largi pături sociale în cadrul unui front național unit. Plenara a reliefat faptul că sarcina eliberării naționale de sub dominația franco-japoneză trebuia să primeze în raport cu toate celelalte sarcini, că interesele tuturor claselor sociale trebuiau să fie subordonate acestui obiectiv principal, pentru a cărui realizare era necesară făurirea unui larg front național, apt să reunească toate clasele și păturile sociale, toate partidele, grupările și sectele religioase.

În ultima zi a plenarei (19 mai), din inițiativa P.C. din Indochina, s-a ținut conferința reprezentanților Asociațiilor de salvare a patriei, precum și a altor organizații ale muncitorilor, țăranilor, tineretului, femeilor și ale detașamentelor de guerilă care acționau în munți. Din aceste organizații făceau parte reprezentanți ai tuturor păturilor sociale, inclusiv ai cercurilor burgheziei și moșierimii, care se pronunțaseră în favoarea luptei împotriva colonialiștilor francezi și a militariștilor niponi. Participanții la conferință au luat hotărîrea creării Ligii pentru independența Vietnamului (Viet-Nam Doc Lap Dong Minh), prescurtat Viet-Minh, ca expresie a frontului democratic de eliberare națională. Rolul conducător în cadrul Viet-Minh-ului care concentra în rîndurile sale reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice și democratice din Vietnam, ce militau pentru independența țării, l-au exercitat de la început comuniștii. Din conducerea sa au făcut parte Hô Chi Minh, care a și fost ales președinte al Ligii, Pham Van Dong și Vo Nguyen Giap[1].

Principalul scop al Viet-Minh-ului era organizarea și conducerea luptei clandestine împotriva jugului franco-japonez în vederea eliberării Vietnamului. Pentru atingerea acestui scop, Viet-Minh-ul s-a străduit să atragă de partea luptei de eliberare întregul popor. La 6 iunie 1941, Hô Chi Minh a adresat tuturor vietnamezilor apelul intitulat *Scrisoare din străinătate*, în care, după ce demasca politica promovată de imperialiștii francezi și niponi față de poporul vietnamez și evoca lupta acestuia împotriva jugului colonial, arăta: „La această oră, eliberarea națională primează. Să ne unim! Să conjugăm eforturile noastre și cu aceeași inimă fierbinte să luptăm împotriva japonezilor, a francezilor și a lacheilor lor pentru a salva poporul nostru de la pieire". În încheiere, autorul apelului sublinia că „salvarea națională va fi opera comună a întregului nostru popor", la care „fiecare vietnamez trebuie să-și aducă contribuția", precizînd: „A sunat ora! Ridicați sus stindardul insurecției, conduceți întregul nostru popor pentru înlăturarea francezilor și japonezilor!"

Pentru atragerea diferitelor clase și pături sociale ale poporului vietnamez, în programul Viet-Minh-ului, elaborat pe baza acestor principii și a aprecierilor plenarei a VIII-a, accentul principal a fost pus pe sarcinile naționale; eliberarea țării, în primul rînd, și, după aceea, înfăptuirea unor reforme social-economice democratice. Programul chema la luptă contra regimului de la Vichy și a Japoniei, cerînd denunțarea acordurilor semnate de Franța cu Japonia în numele Vietnamului, judecarea trădătorilor și colaboraționiștilor, alianța poporului vietnamez cu țările care luptau împotriva fascismului. Pe plan politic, se enunța crearea unei republici democratice independente, introducerea libertăților democratice, implicit, asigurarea egalității în drepturi a naționalităților conlocuitoare. Pe plan economic, se stipula înfăptuirea reformei impozitelor, reducerea taxelor de arendă și confiscarea averilor colonialiștilor francezi și ale trădătorilor autohtoni, iar pe plan social, introducerea zilei de muncă de 8 ore, perfecționarea sistemului de învățămînt și de ocrotire a sănătății.

După optzeci de ani

La sfîrșitul anului 1941, au fost create primele detașamente înarmate, cu ajutorul cărora, în podișul greu accesibil din Viet Bac, care avea legătură cu delta fluviului Roșu prin văile rîurilor Song Cam și Song La, a fost creată așa-numita zonă eliberată.

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1977.

Ea a devenit o bază de rezistență în partea de nord-est a provinciei Bac Bo. În zona eliberată au fost pregătite cadrele de partizani pentru viitoarea luptă, iar în ateliere rudimentare din junglă, adesea în grote, a fost organizată producția de armament ușor. Trebuie spus că la început efectivul acestor detașamente era redus, iar dotarea lor cu armament destul de rudimentară. De la un an la altul, au crescut însă forța și numărul membrilor asociațiilor de salvare națională: de la circa 1 000 în 1941, la aproximativ 3 100 în 1942 și la aproape 5 500 în 1943. Aproape în fiecare sat au luat ființă detașamente de autoapărare și de asalt. La orașe, împotriva exploatării franco-nipone s-au ridicat docherii de la Saigon (sfîrșitul anului 1941), minerii din Hon Gai (februarie 1942), populația muncitoare din Quang Nam (martie 1942), muncitorii din Gia Iam (iulie-decembrie 1942). Lor li s-au alăturat țăranii din Thai Binh și Pluc Yeu, care s-au opus rechiziționării orezului, vînzării obligatorii a produselor alimentare, cerînd îmbunătățirea condițiilor de muncă și sporirea salariilor.

La sfîrșitul anului 1942, a fost creat Comitetul unificat provizoriu al Viet-Minh-ului din provinciile Cao Bang, Bac Can și Bac Son. Pentru extinderea influenței Viet-Minh-ului în zonele de șes ale deltei Mecongului a fost format Detașamentul de avangardă pentru marșul spre sud, sub comanda lui Vo Nguyen Giap.

În anii care au urmat, mișcarea de rezistență din Vietnam a cunoscut o amploare tot mai mare, care a culminat, în condițiile prăbușirii imperiului nipon, cu insurecția din august 1945[1] și proclamarea, la 2 septembrie același an, a Republicii Democrate Vietnam. După optzeci de ani de dominație colonială, poporul vietnamez își recucerise prin luptă libertatea și independența.

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1975.

CARȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **A.D. Xenopol — ISTORIA ROMÂNILOR** *(text stabilit, note, comentarii, postfață și indice de* **V. Mihăilescu-Bîrliba;** *prefață și studiu introductiv de* **Al. Zub**).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 520 pp., 62 lei: *ediția a IV-a a cunoscutei lucrări a ilustrului istoric, într-o reeditare critică; primul volum,* **Dacia anteromană, Dacia romană și Năvălirile barbare** *cuprinde tratarea evenimentelor dintre 513 î.e.n. și 1290 e.n.*

● **FILE DIN ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN. VOL. 16** *(coordonator de ediție general-locotenent dr.* **Ilie Ceaușescu**).

Editura militară, București, 1985, 480 pp., 31 lei: *22 studii consacrate celei de-a 40-a aniversări de la victoria împotriva Germaniei naziste, participării eroice a armatei și poporului român la războiul antihitlerist.*

● Colonel dr. **Gheorghe Romanescu, colonel dr. Gheorghe Tudor,** colonel (r) **Mihai Cucu, colonel Ioan Popescu — ISTORIA INFANTERIEI ROMÂNE** *(coordonarea lucrării: general-locotenent* **dr. Marin Dragu,** *general-maior r.* **Mircea Dumitriu**).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, vol. I — 400 pp., vol. II — 520 pp., 96 lei: *glorioasul trecut de luptă al celui mai numeros corp de armată al oștirii române, în slujba apărării libertății și neatîrnării pămînturilor scumpe ale patriei, din cele mai vechi timpuri și pînă în prezent.*

● **I.C. Filitti — OPERE ALESE** *(ediție de* **Georgeta Penelea**).

Editura Eminescu, București, 1985, 444 pp., 30 lei: *reeditarea critică a principalelor scrieri ale istoricului (1879-1945):* **România față de capitulațiile Turciei; Frămîntările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828; Proprietatea solului în Principatele române pînă la 1864.**

● **M. GASTER ÎN CORESPONDENȚĂ** *(ediție îngrijită, prefață, note și indice de* **Virgiliu Florea**).

Editura Minerva, București, 1985, 200 pp., 17 lei: *dialoguri epistolare cu Nicolae Cartojan, Lazăr Șăineanu, Caterina și Nicolae Titulescu.*

● **Jacques de Launay — ULTIMELE ZILE ALE FASCISMULUI ÎN EUROPA** *(cuvînt înainte și note de* **Florin Constantiniu**).

Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 320 pp., 19 lei: *sfîrșitul lipsit de glorie al celor ce au împins omenirea în cea mai more conflagrație cunoscută vreodată în istorie.*

● **Nicolae Ecobescu, Ioan Pascu — ZONE DENUCLEARIZATE.**

Editura politică, București, 1985, 280 pp., 12 lei: *demersul diplomatic și politic al românilor pentru instituirea unor regiuni fără arme nucleare, în vederea realizării obiectivului stringent al actualității — dezarmarea generală.*

● **Viorel Sălăgean — MERIDIANUL MISSISSIPPI.**

Editura Sport-Turism, București, 1985, 320 pp., 14,50 lei: *însemnări de reporter cu incursiuni în istoria trecută și prezentă a S.U.A.*

● **RECHERCHES SUR L'HISTOIRE DES INSTITUTIONS ET DU DROIT.**

București, 1984, 156 pp.: *al nouălea volum de studii și comunicări editat de Asociația de istorie comparativă a instituțiilor și a dreptului.*

ÎNSEMNĂRILE LUI GRIGORE GAFENCU (III)

Însemnările lui Grigore Gafencu din ianuarie 1942 oglindesc ecourile unui moment de mare importanță în desfășurarea celui de-al doilea război mondial.

Contraofensiva dezlănțuită de trupele sovietice la 6 decembrie 1941 pe frontul din zona Moscova se transforma, în ianuarie 1942, într-o ofensivă de mare amploare care, pînă în aprilie, avea să împingă frontul sovieto-german pe o adîncime de 100-410 km spre vest și să provoace trupelor hitleriste pierderi de peste 900 000 oameni și a unui numeros parc de tancuri și material de război. Pentru prima dată de la începerea celui de-al doilea război mondial, armatele hitleriste sufereau o înfrîngere gravă care făcea să se prăbușească mitul invincibilității lor.

Înlăturarea celor trei vîrfuri ale armatei germane, mareșalii Walther von Brauchitsch (comandantul armatelor terestre), Fedor von Bock (comandantul Grupului de armate „Centru" din fața Moscovei) și Gerd von Rundstedt (comandantul grupului de armate „Sud") — la care se referă însemnările din 14 ianuarie — reflectă deruta furioasă în care îl azvîrlise pe Hitler această gravă înfrîngere cu efecte însemnate pentru desfășurarea ulterioară a războiului.

Toți martorii oculari vorbesc despre starea de deprimare care cuprinsese armata hitleristă, ca și populația germană. La 11 și 12 ianuarie 1942, Ambasada italiană de la Berlin își informa guvernul că situația în Germania este de „mare nervozitate"; soldații retrași de pe frontul de răsărit erau trimiși pentru refacere în țările ocupate și nu în Germania, spre a se evita influențarea opiniei publice; de la Viena se informa că mulți soldați germani se sinucid spre a nu fi retrimiși pe front; în ziarele germane a apărut un comunicat prin care era dezmințită ivirea de „dezordini interne"; la 28 ianuarie, coborînd din tren în gara din Roma, Göring i se adresa lui Mussolini cu cuvintele „timpuri grele"; la 30 ianuarie Hitler a ținut un discurs în care, pentru prima dată de la începerea celui de-al doilea război mondial și spre deosebire de optimismul afișat în 1939, 1940 și 1941, arăta că nu știe dacă războiul se va termina în anul respectiv. (Galeazzo Ciano, Diario 1939-1943, pp. 499-506).

Pe celelalte fronturi, situația Aliaților era însă dificilă. În ianuarie 1942, trupele japoneze invadaseră Indonezia și înaintau în Birmania; pe frontul african, Rommel înainta în Libia spre a-și croi drum către Egipt; la 27 ianuarie, Churchill era nevoit să ceară un vot de încredere în Camera Comunelor spre a face față criticilor la care era supus în legătură cu desfășurarea războiului din Pacific.

În asemenea împrejurări, moralul Aliaților era susținut de victoriile armatelor sovietice. Este edificator, în acest sens, discursul dramatic rostit de Churchill la radio în seara de 15 februarie 1942, cînd s-a adresat tuturor supușilor Coroanei britanice spre a le anunța: „Un groaznic dezastru militar. Este un dezastru pentru Anglia și pentru Imperiul britanic. Singapore a căzut". Primul ministru al Angliei cerea totuși, concetățenilor săi să înainteze cu hotărîre prin vijelie și le făgădui: „vom ieși din vijelie". El aducea două argumente spre a insufla încrederea în victoria finală: intrarea Statelor Unite în război („A fost visul și ținta mea") și victoriile armatei sovietice: „Armatele ruseşti nu au fost bătute, ele nu au fost distruse. Poporul rus nu a fost nici cucerit, nici distrus. Leningradul și Moscova n-au căzut în mîinile inamicului. Armatele ruseşti se luptă..., ele înaintează victorios, gonind pe năvălitorii nemernici de pe pămîntul lor strămoșesc... Mai mult încă: pentru prima dată, ele au distrus legenda despre Hitler. În locul victoriilor ușoare și a prăzilor bogate pe care ei și hoardele lui le-au cîștigat în Apus, ei nu a găsit pînă în prezent în Rusia decît dezastru, înfrîngere, rușinea crimelor de nemărturisit, măcelărirea sau pierderea unui număr imens de soldați și viforul înghețat care suflă peste zăpezile din Rusia" (Winston

Churchill, Discursuri de război, în limba română, Londra, 1945, pp. 179-185).

Frazele patetice ale premierului britanic dădeau expresie primei aprecieri lucide şi cuprinzătoare făcute asupra rolului pe care l-a avut în desfăşurarea celui de-al doilea război mondial ceea ce a intrat în istorie drept „bătălia de la Moscova".

Scrise sub impresia ei, însemnările lui Gafencu se întrerup la 31 ianuarie 1942 spre a fi reluate în preajma încheierii tratatului de alianţă sovieto-britanic din 11 iunie 1942 şi a pregătirilor pentru „ofensiva de vară" pe care trupele hitleriste aveau s-o declanşeze pe frontul sovietic la 28 iunie 1942.

Ca şi în numerele precedente, în redarea fragmentelor de însemnări nu s-au operat decît intervenţiile impuse de normele ortografice în vigoare; întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

[Geneva] 14 ianuarie [1942]

Masă la noi cu René Payot[1]. *Payot e convins, pe temeiul unor impresionante informaţii, că nemţii au pierdut definitiv campania din Rusia. Voci autorizate din Germania declară că poziţiile ce se pierd acum nu vor putea fi cîştigate, la primăvară. Starea de spirit pe front e îngrijorătoare. Starea de spirit, în Germania, e rea. Oboseală şi dorinţă de pace. Cercurile militare sînt nemulţumite. Înlăturarea lui von Brauchitsch*[2] *şi a celor mai mulţi comandanţi de pe Frontul de est, a dezorganizat tradiţionala ierarhie a Statului major german. „Intuiţia" a înlocuit neştiinţa militară. Mulţi nemţi doresc o înfrîngere care să pună capăt războiului. (Convingerea acestora este că războiul va dura, cît vor dura şi victoriile lor)...*

E cu neputinţă o răzvrătire împotriva lui Hitler? Nu! Dacă Hitler dispare, vor accepta englezii o pace de compromis? Nu! Englezii vor victoria. Un meci nu poate lua sfîrşit fără rezultat. Payot ştie, de altfel, că englezii au foarte puţină înţelegere pentru problemele europene...

15 ianuarie

Cel dintîi „contact". Un domn, William Sullivan, vine să mă vadă. Declară că nu e trimis de nimeni. Se interesează numai de soarta lui Cotty Zăinescu, pe care l-a cunoscut la Madrid. Intrînd apoi în vorbă, îmi mărturiseşte că e însărcinat direct — şi nu prin legaţia britanică de la Berna, care nu ştie nimic, şi nu trebuie să ştie nimic, — să stea de vorbă cu mine...

Englezul îmi cere discreţie. Va păstra legături cît mai strînse cu mine...

17 ianuarie

Göbbels ţine necontenit discursuri. Stăruie asupra nenorocirii care ameninţă lumea întreagă, dacă Germania este învinsă în Rusia. Ceartă pe neutrii care nu înţeleg acest adevăr. Lumea trebuie să se strîngă laolaltă. Nu mai e decît un duşman în Europa — spune el — Rusia.

...Aflăm de moartea lui Reichenau[3], *care a înlocuit nu dé mult pe von Rundstedt*[4], *pe frontul oriental...*

19 ianuarie

Mă duc la o conferinţă a lui Politis[5], *în palatul răposatei Societăţi a Naţiunilor. Politis, pe care Wiliam Rappard îl prezintă ca pe cel mai strălucit conferenţiar al zilelor de azi, vorbeşte despre „arbitraj", instituţie de drept internaţional în care el şi-a păstrat deplina încredere. Expozeu clar, precis, dogmatic şi oarecum plicticos. În asistenţă, puţinele somităţi străine care trăiesc la Geneva: Ferrero*[6], *Pirenne*[7], *Bourquin*[8].

Seara, primesc vizita lui Cămărăşescu, consilier de legaţie la Roma. După spusele lui, nimeni la Roma nu se mai îndoieşte de dezastrul Axei. Doar Mussolini mai stăruie în credinţa sa, să-şi facă jocul pînă la capăt. În cercurile lui Ciano se vorbeşte de înfrîngere. Intelectualii, burghezia, poporul sînt toţi împotriva nemţilor. Totuşi, nu va fi o răzvrătire pe faţă. Firea „prudentă" a italianului şi con-

---

[1] Redactor-şef al ziarului elveţian *Journal de Genève*.

[2] Walther von Brauchitsch (1881-1948), mareşal, comandant suprem al armatelor germane de uscat, la începutul războiului, în 1939-1941.

[3] Walter von Reichenau (1884-1942), feldmareşal german; general de divizie în 1935, a comandat Armata 10 în timpul campaniei din Polonia (septembrie 1939), iar în 1940, în fruntea Armatei 6, a contribuit la străpungerea Meusei de către blindatele germane; avansat feldmareşal în iulie 1940, în 1941 a fost numit comandant al Grupului german de armate „Sud", unde a şi murit în scurtă vreme în urma unei crize cardiace.

[4] Gerd von Rundstedt (1875-1953), feldmareşal german; în timpul campaniei din Polonia (septembrie 1939) a comandat unul din grupurile de armate agresoare, ocupînd Cracovia şi Lvov. Pe Frontul de vest a executat principala lovitură împotriva trupelor aliate, străbătînd, prin surprindere Ardenii şi forţînd Meusa cu grupul de blindate von Kelist a înfrînt armatele 2 şi 9 franceze (13-15 mai 1940). În cooperare cu alte forţe germane a încercuit trupele anglo-franceze care mai rezistau în Belgia şi Franţa de nord şi nord-vest, determinînd capitularea Franţei (21 iunie 1940). Pe Frontul de est a condus operaţii militare pînă în noiembrie 1941, cînd a fost transferat pe Frontul de vest, unde, împreună cu feldmareşalul Erwin Rommel a coordus lucrările pentru construirea sistemului defensiv fortificat între Canalul Mînecii şi graniţa spaniolă. A condus operaţii care au oprit temporar, pe Rin, înaintarea Aliaţilor (sept. 1944) şi a contraatacat periculos în Ardeni (16 dec. 1944-3 ian. 1945). După o serie de înfrîngeri în Saar-Palatinat, pe valea Rinului şi în bazinul Ruhr (ianuarie-martie 1945), şi i s-au retras definitiv responsabilităţile de comandă de către Hitler.

[5] Nicolas Sokrates Politis (1872-1942), om politic grec, delegat la Conferinţa de pace de la Paris (1920), ambasador în Franţa (1924-1927), profesor de drept internaţional la Paris; a jucat un rol însemnat în încercarea de stabilire a unui sistem de securitate colectivă şi, ca reprezentant permanent al Greciei la Societatea Naţiunilor, s-a aflat în strînse relaţii de colaborare şi prietenie cu N. Titulescu.

[6] Guglielmo Ferrero (1871-1942), istoric italian, autor al cunoscutelor lucrări *Grandoarea şi decadenţa Romei* (1902-1907) şi *Ruinele civilizaţiei antice* (1921).

[7-8] Istorici belgieni de mare prestigiu; primul dintre ei, Jacques Pirenne, specialist în istoria dreptului universal, a elaborat vasta sinteză *Marile curente ale istoriei universale* (1945-1956) şi lucrările *Istoria instituţiilor şi a dreptului privat în vechiul Egipt* (1932-1935), *Istoria civilizaţiei vechiului Egipt (1960-1963)*.

trolul tot mai sever din partea germanilor, vor împiedica o explozie a simțămintelor de nemulțumire care se exprimă tot mai gălăgios. Nazismul va cădea înaintea fascismului. Informațiile de la Berlin sînt tot atît de pesimiste, ca și cele de la Roma.

Ce se va întîmpla atunci cu țara noastră?...

21 ianuarie

[William] Sullivan ia masa la noi...

Seara, reîmprospătăm amintiri din Moscova. Constatăm, cu Paillard[1], între altele, că două dintre cele patru puncte invocate de Hitler, la 22 iunie, pentru a justifica războiul germano-rus, sînt vădit false. Hitler a spus că guvernul sovietic ne-a făcut „avansuri" și făgăduieli pentru a întoarce România împotriva Germaniei și că Molotov a cerut, la Berlin, Constantinopolul, pentru U.R.S.S. Absolut fals. Rușii ne-au arătat, ce e drept, multă bunăvoință și mi-au afirmat, în mai multe împrejurări, că doresc să aibă raporturi din ce în ce mai bune cu România. Nu au făgăduit însă nici un „preț" și nu au pomenit niciodată despre vreo intenție de a ne asocia la o acțiune îndreptată împotriva Germaniei. Iar în ce privește călătoria lui Molotov la Berlin, Paillard știe, ca și mine (a aflat-o prin izvorul Asarson-Hilger, interpret între Hitler și Molotov, iar eu am fost informat de Schulenburg)[2], că Molotov, care a făcut „cea mai bună impresie la Berlin", a fost foarte rezervat, nu a cerut nimic și s-a ferit, cu toate că a fost strîns cu ușa de Ribbentrop, într-o foarte lungă convorbire, să formuleze vreo pretenție cu privire la Strîmtori. Aceeași atitudine rezervată a fost păstrată, de altfel, și în convorbirile pe care Molotov le-a avut, cîteva luni mai tîrziu, cu [A] Rosso[3], cu privire la Marea Neagră și la Strîmtori...

[1] Fost diplomat francez la misiunea de la Moscova.

[2] Contele Werner von der Schulenburg (1875-1944), fostul ambasador german de la Moscova (1934-1941).

[3] Fostul ambasador italian la Moscova.

27 ianuarie

Dimineața primesc vizita lui Sullivan.

Seara, Liviu Pop[4] sosește de la Berna cu o știre neașteptată: Ică Antonescu mă recheamă în țară. Iată ciudata telegramă trimisă legației noastre de la Berna: „În ultimele zile, propaganda maghiară și guvernul din Budapesta prezintă plecarea d-lui Gafencu în Elveția, ca asemănătoare cu șederea d-lui Tibor Eckhardt[5], în America. În interesul d-lui Gafencu și pentru țară, cred că este bine ca dl. Gafencu să revină la București, chiar dacă va pleca mai tîrziu. Pe de altă parte, mi se spune că a făcut o propunere de vînzare a ziarelor sale, care interesează Berlinul, astfel că venirea sa, dacă această propunere a fost făcută, i-ar fi utilă și domniei sale. Oricum, transmiteți d-lui Gafencu că îl rog să țină seama de intrigile ungare și să vină la București — repet, chiar dacă interesele sale îi vor cere, mai tîrziu: să plece din nou, fiindcă aceste interese personale eu nu am dreptul să le împiedic".

Ce s-a întîmplat? O reclamație împotriva mea, a nemților, sau a italienilor. Teama lui Ică și a mareșalului, ca nu cumva șederea mea în Elveția să fie atribuită unei înțelegeri între noi? (La București, ca și la Berna, se spune că aș fi un agent ascuns al guvernului român!...).

E limpede: Ică vrea să se spele de orice răspundere. E tot atît de limpede că mijloacele pe care le întrebuințează, pentru a mă ademeni, cu zăhărelul, ca să mă întorc în țară, sînt ridicole. E uimitor ca un prim-ministru român să poftească pe un fost demnitar al țării să se întoarcă, pentru a vinde nemților ziarele sale.

Ce lipsă de pudoare și de inteligență!

„Rechemarea" mă supără, fiindcă la 18 februarie expiră viza pe pașaportul meu diplomatic.

Răspund: „La telegrama dv., care mi-a fost comunicată prin legație, mă grăbesc să vă dau lămuririle următoare: cînd am

[4] Diplomat român, fiul lui Șt. Cicio Pop.

[5] Diplomat maghiar fost reprezentant al Ungariei la Societatea Națiunilor, iar în timpul războiului aflat în exil voluntar în S.U.A.

Contraofensiva sovietică declanșată în zorii zilei de 6 decembrie 1941 și încheiată la 7 ianuarie 1942 prin înfrîngerea trupelor hitleriste din preajma Moscovei și aruncarea lor cu 350 km înapoi a avut un rol deosebit de important în desfășurarea ulterioară a războiului. În imagine: infanterie sovietică asaltează pozițiile inamice

sosit în Elveția, am dat «proprio motu», autorităților elvețiene, asigurarea formală că voi respecta scrupulos ospitalitatea Elveției și că mă voi abține de la orice atitudine sau activitate cu caracter politic. M-am ținut și mă voi ține de acest angajament. Pentru a mă feri de intrigi și de tălmăciri răuvoitoare, n-am rămas la Berna, unde există o viață politică și diplomatică, ci m-am retras la Geneva, oraș unde am crescut și eu și unde am numeroși prieteni din tinerețe. Chiar aici, cu toate că Geneva nu mai are azi nici o însemnătate internațională, m-am ferit de publicitatea vieții la hotel și m-am retras într-un apartament, în casa unui prieten, unde pot vedea de sănătatea mea, serios zdruncinată în anii din urmă, după cum reiese din certificatul medical dat de dl. prof. Danielopolu[1], a cărui copie se află la avocatul meu dl. Victor Rațiu. În asemenea împrejurări, nu se poate stabili nici o analogie, chiar cu cea mai desăvîrșită rea credință, între șederea mea retrasă, într-o țară care-și arădă cu străşnicie neutralitatea, și misiunea pe care o împlinește, în America beligerantă, dl. Tibor Eckhardt, în numele Ungariei «libere», dar pe contul guvernului maghiar. Vă rog, de altfel, dacă veți crede de cuviință, să dați în numele meu o declarație categorică, că șederea mea la Geneva, unde-mi caut sănătatea, nu are nici un substrat diplomatic și nu urmărește nici un scop politic. Acest răspuns nu înseamnă, firește, un refuz de a mă întoarce în țară, unde voi veni de îndată ce voi termina cura pe care o urmez. Nădăjduiesc că aceste lămuriri, date cu o lealitate de care am dat dovezi suficiente, în anul din urmă, și de care dv. nu v-ați îndoit niciodată, vor dobîndi aprobarea dv. În ce privește oferta de care îmi vorbiți, afirm din nou că nu am oferit și că nu ofer ziarele mele spre vînzare. Doresc ca aceste ziare să rămînă mai departe la dispoziția statului român, așa cum am dispus la plecarea mea.

Grigore Gafencu"

11 iunie 1942: Molotov și Eden, asistați de Churchill, semnează, la Londra, Tratatul anglo-sovietic pe 20 ani de alianță în războiul împotriva Germaniei și de asistență mutuală și colaborare postbelică

31 ianuarie

...Englezii trec prin grele încercări: Singapore e amenințat, aproape înconjurat, iar în Libia, Rommel[2] a luat din nou ofensiva. Două discursuri au tulburat lumea: Churchill a obținut un succes parlamentar răsunător, iar Hitler a vestit, pentru anul care vine, victorii, dar nu victoria.

Geneva, 5 iunie 1942

Am întrerupt însemnările mele timp de patru luni. În acest răstimp am scris o lucrare[3], slujindu-mă de notele luate de mine la Moscova.

... Patru luni de război cumplit: rușii au respins pe nemți în timpul iernii pe a doua linie de apărare. Dar nu i-au zdrobit. Nemții adună, de șase luni, oaste și arme, pentru a porni o nouă ofensivă de primăvară și pentru a zdrobi pe ruși. Primăvara a trecut, dar ofensiva nu a început. Va începe poate peste cîteva zile. Nu va mai fi o luptă de primăvară. Timpul e scurt pînă în iarna viitoare.

Două lupte grele la Kerci și Harkov... Propaganda germană a vestit victorii „uriașe". Rușii însă nu au dat înapoi.

Japonezii au făcut isprăvi neînchipuite. În cîteva luni au cucerit Filipinele, Indiile olandeze, Malaezia cu Singapore, Birmania, au încercuit China și amenință India și Australia. Nu s-au certat însă cu rușii... Americanii și englezii se tot pregătesc. Se interesează însă mai mult de Europa. „Rîndul" japonezilor va veni abia la anul.

Aviația engleză depășește, în sfîrșit, pe cea germană. Mai multe raiduri îndrăznețe, cu cîte o mie de avioane, au îngrozit orașele germane. Nemții se plîng, dar nu pot stîrni milă nicăieri. Se răzbună pe civilii „ocupați": teroarea dăinuiește

(Continuare în p. 57)

[1] Daniel Danielopolu (1884-1955), fiziolog și clinician român, academician, profesor universitar la București, creatorul primelor laboratoare de fiziologie de pe lîngă clinicile medicale din România. Om de știință patriot, cu puternice convingeri antifasciste, s-a aflat printre inițiatorii și semnatarii memoriilor academicienilor și universitarilor români din aprilie și august 1944 prin care se cerea dictatorului Ion Antonescu să scoată țara din alianța cu Germania hitleristă (*Magazin istoric*, nr. 7/1984).

[2] Erwin Rommel (1891-1944), feldmareșal; a comandat în 1941-1943 corpul expediționar german din nordul Africii („Afrika-Korps"), iar în 1944 a fost numit comandant al unui sector din așa-numitul „Zid al Atlanticului"; implicat în conspirația generalilor împotriva lui Hitler din iulie 1944, a fost silit să se sinucidă.

[3] Se referă la lucrarea *Préliminaires de la guerre à l'Est*, continuată cu cea intitulată *Derniers jours de l'Europe*, apărute în 1944 și, respectiv, 1946, la Geneva.

MISIUNI PERICULOASE (II)

A. CECIL HAMPSHIRE

Dintre toți anii războiului — citim în cartea lui A. Cecil Hampshire, The Secret Navies (Flotele secrete) — 1942 a fost cel mai neliniștitor pentru Anglia, în special în privința operațiilor navale. Ele se extinseseră acum pe tot globul, aducînd tensiunea unor noi obligații și angajări: trebuiau escortate convoaiele care duceau armament Uniunii Sovietice, intrarea Japoniei în război crease o situație primejdioasă în Oceanul Indian, tempo-ul bătăliei Atlanticului se intensificase. Din ianuarie pînă în iulie, atacurile submarinelor germane provocaseră pierderea unor nave britanice cu un deplasament total de trei milioane de tone, iar numărul acestor submarine era în creștere.

Una din micile „flote secrete", care au luptat eroic și în cea mai deplină taină, participînd într-un mod sui-generis la uriașul efort depus pentru a nu îngădui forțelor Axei să controleze mările și oceanele lumii, a fost concepută și organizată de un tînăr căpitan din infanteria marină britanică, Herbert George Hasler, supranumit de prieteni „Blondie". În 1940, unitatea lui fusese printre ultimele care părăsiseră Norvegia, după înfrîngerea de la Narvik. Pentru vitejia și priceperea pe care le demonstrase în luptă, a fost distins cu Ordinul Imperiului Britanic și cu Crucea de război franceză. Spre sfîrșitul aceluiași an, a propus superiorilor săi o metodă de atacare a navelor inamice în porturile lor. El imaginase o barcă de tip canoe, încărcată cu explozibil, care să se furișeze pînă în apropierea navei-țintă și, prin coliziune, să determine aruncarea în aer sau măcar avarierea acesteia. Amiralitatea a respins ideea ca nepractică, dar, peste șase luni, Hasler a adresat noului comandament al operațiilor combinate un proiect îmbunătățit. A fost nevoie de multe insistențe din partea lui, dar mai ales de șocul produs de folosirea, de către italieni, a „torpilelor umane" și a altor metode de luptă „neortodoxe", cu care, la 19 decembrie 1941, aceștia au produs avarii serioase crucișătoarelor „Queen Mary" și „Valiant", ancorate la Alexandria, pentru ca lui Hasler să i se încredințeze misiunea de a se ocupa de conceperea unor forme noi de atac, cu ambarcațiuni mici de tip neconvențional și cu scafandri.

În 1942, „Blondie", care fusese avansat între timp maior (și avea să termine războiul ca locotenent-colonel), comanda o unitate de comando specială: Detașamentul de patrulare de șoc al infanteriei marine regale, dotate cu vase anume proiectate și antrenate pentru mai multe genuri de operații. Membrii acesteia, recrutați dintre marinarii care se prezentaseră voluntar pentru misiuni primejdioase, trebuiau să vădească următoarele însușiri: a) să țină morțiș să înfrunte direct inamicul; b) să nu le pese de securitatea lor personală; c) să fie inteligenți; d) să fie agili; e) să nu aibă legături familiale puternice sau persoane care să depindă de ei; f) să știe să înoate; g) să aibă o condiție fizică bună.

Reproducem în continuare, unul dintre cele mai dramatice episoade ale activității detașamentului. Deși rezultatele acțiunii par neînsemnate în raport cu sacrificiile pe care le-a implicat, Hasler nu s-a descurajat. Folosind experiența dobîndită, și-a mărit detașamentul și, totodată, evantaiul preocupărilor acestuia. Principalele instrumente de luptă urmau să fie ambarcațiunile lansate din avion, bărcile submersibile și, la nevoie, scafandrii special echipați și instruiți[1].

[1] Titlul și subtitlurile aparțin redacției *Magazin istoric*.

Operaţia Frankton

După căderea Franţei, în iunie 1940, germanii şi-au adus continuu, fără impedimente, materii prime esenţiale, inclusiv cauciuc natural, din Extremul Orient. Se părea că nu prea era nimic de făcut pentru a împiedica transporturile pe mare spre şi dinspre porturile franceze la Atlantic, folosite de navele germane deşi, în largul mării, navele de patrulare le veneau de hac unora dintre ele. Porturile de sosire şi de plecare erau ţinute constant sub observaţie fotografică de către aviaţia regală britanică, dar încercările de a bombarda vasele, fie în porturi, fie la intrarea sau la ieşirea din ele, nu prea izbuteau.

Lordul Selborne, care preluase, în februarie 1942, Ministerul economiei de război, atrăsese de cîteva ori atenţia asupra acestei spargeri a blocadei, la care participau şi submarinele italiene. În iulie a ridicat încă o dată problema şi a insistat să se facă tot ce este cu putinţă pentru a identifica şi intercepta pe spărgătorii de blocadă, indiferent de direcţia în care se îndreptau. Unul dintre principalele porturi folosite de germani în acest scop era Bordeaux şi se ştia că rareori în rada lui se aflau mai puţin de şase, uneori chiar zece nave din această categorie.

Ca urmare, la Cartierul general al operaţiilor combinate, s-a întrunit un comitet special, care avea sarcina de a stabili obiectivele urmînd a fi atacate şi de a discuta metodele concrete de atacare a spărgătorilor de blocadă din acest port. Prima dintre metode era bombardamentul, dar zona vizată era prea largă şi ar fi fost nevoie de foarte multe bombardiere. A doua, minarea gurilor Girondei în apropiere de Bordeaux, prezenta şi ea unele impedimente. A treia era instituirea unei patrule submarine în apropiere de vărsarea Girondei, dar menţinerea ei permanentă ar fi necesitat folosirea unui mare număr de submarine. A patra posibilitate era un atac împotriva navelor chiar în port, executat fie de Comandamentul operaţiilor speciale, fie de comandoul de sabotori. Aceasta din urmă a fost considerată ca fiind singura cu şanse de succes.

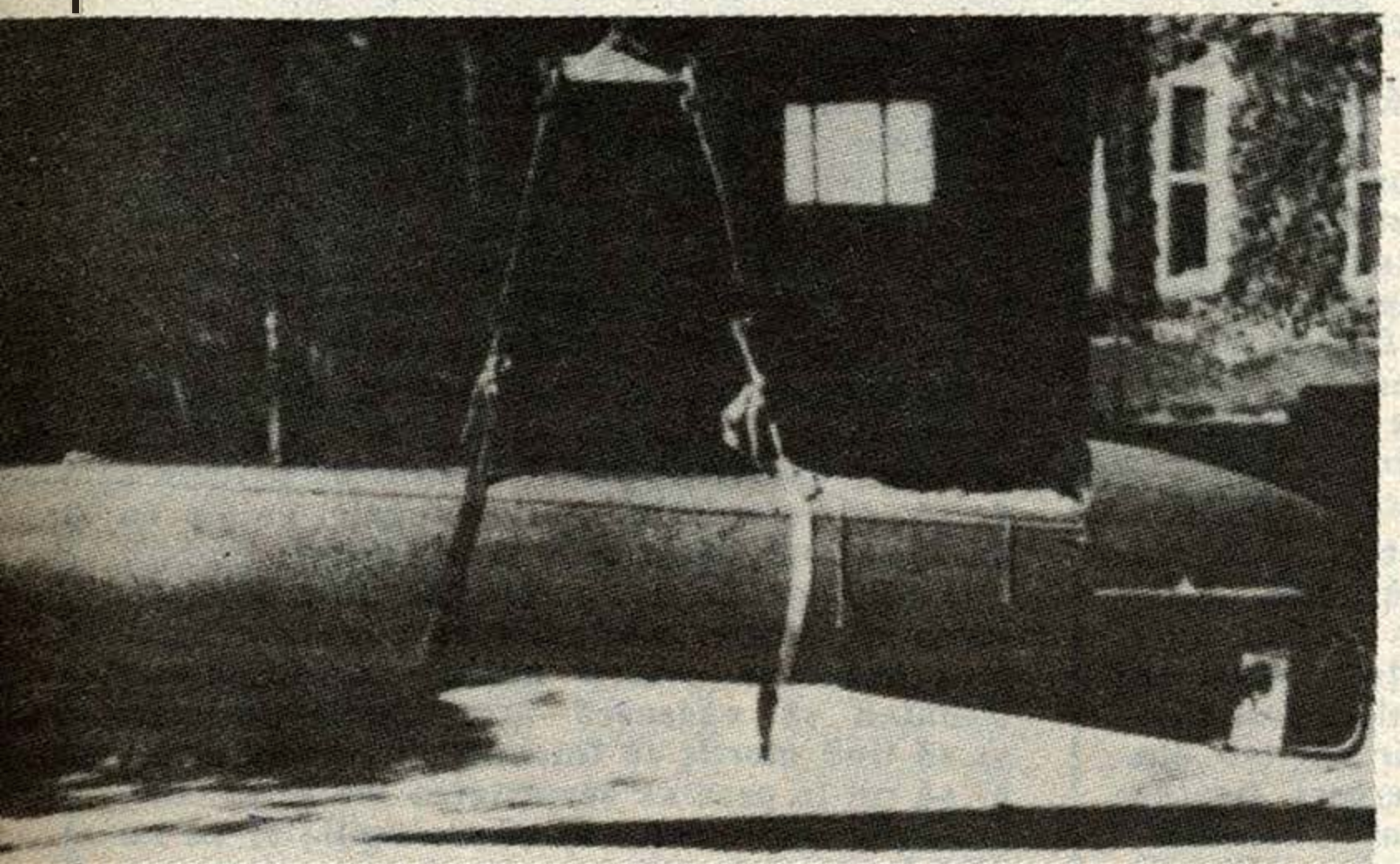

Ambarcaţiune de tip canoe cu explozibil, în două ipostaze: fixarea în dispozitivul de susţinere şi...

Hasler, încîntat de posibilitatea de a demonstra valoarea unităţii sale, a schiţat un plan de atac care a fost parafat de Comitet, semnat de amiralul Mountbatten [organizatorul operaţiilor de comando de pe coastele Franţei] şi supuse spre aprobare şefilor de stat major. În esenţă, Hasler propunea ca un grup format dintr-un ofiţer şi cinci alţi marinari să fie lansat dintr-un submarin, la circa 15 km depărtare de insula Cordouan, situată în apropiere de vărsarea Girondei; de aici, ei urmau să vîslească în susul fluviului în trei canoe, ascunzîndu-se ziua şi înaintînd noaptea, pînă la docuri, pentru ca acolo să fixeze pe vase încărcături de exploziv. „Blondie" spera să poată ataca, în felul acesta, cel puţin şase dintre vasele aflate de obicei simultan în port. Ulterior, planul a fost amendat: forţa de atac a fost sporită la şase canoe cu doi ofiţeri şi zece marinari. I s-a dat numele de cod Operaţia Frankton.

Repetiţie generală pe Tamisa

Cînd Hasler a propus ca raidul să fie condus de el însuşi, Cartierul general al operaţiilor combinate s-a opus. Cel care a pronunţat vetoul final a fost însuşi Mountbatten, care se îndoia că vreunul dintre membrii expediţiei se va mai întoarce, iar Hasler era singurul expert în materie de ambarcaţiuni mici. „Blondie" a protestat din răsputeri. Operaţia, a argumentat el, avea mari şanse de succes. După epuizarea tuturor celorlalte argumente, a adăugat: „Într-o unitate nouă, ofiţerul comandant nu poate dobîndi respectul subordonaţilor dacă se fofilează şi nu participă la prima operaţie". Interdicţia a fost ridicată.

S-au adus îmbunătăţiri planului. Privit obiectiv, părea o întreprindere nebunească. Şase canoe urmau să încerce să forţeze intrarea unei căi de

apă aglomerate, într-un teritoriu ocupat de inamic, să vîslească în amonte 150 de kilometri, pînă în inima zonei docurilor, şi să prindă încărcături explozive pe nave comerciale bine păzite, ancorate la chei. După aceea, ele trebuiau să se retragă fără a fi observate, marinarii să-şi distrugă bărcile şi să dispară fugind printr-o regiune foarte populată, mişunînd de forţele de securitate ale unui inamic alertat şi răzbunător.

Rapoartele spionilor descriau o parte dintre piedicile la care trebuiau să se aştepte. Astfel, pe lîngă traficul obişnuit de traulere inamice, folosite în chip de culegătoare de mine, la gurile fluviului patrulau în permanenţă două traulere înarmate. Veneau sau plecau într-una submarine, iar în micile porturi de la Royan şi Le Verdon, situate la intrarea estuarului, erau ancorate alte culegătoare de mine. În plus, exista probabil şi o patrulă fluvială. În vecinătate se aflau baterii de coastă, o staţie radar şi o baterie de faruri. Nu mai puţin de temut era riscul de a fi depistaţi de aviaţia inamică de la aerodromurile din apropiere. Perioada raidului, care avea să dureze cel puţin patru zile, trebuia să includă numai nopţi fără lună, ceea ce însemna că urmau să urce pe fluviu în timpul fluxului.

Pentru transportarea expediţiei a fost ales submarinul „Tuna". Puşcaşii marini au petrecut cîteva zile la bordul submarinului ancorat în radă. Îşi împărţeau timpul între instructajele ţinute de Hasler, exerciţii cu bărcile, exerciţii de amplasare a încărcăturilor explozive pe un culegător de mine care îşi avea baza acolo. La fel de important era să se găsească o metodă de lansare a canoelor din submarin, dificultatea constînd în faptul că submarinele nu au nici un fel de macara care să poată fi folosită în acest scop.

În cele din urmă, s-a pus la punct o tehnică inedită, dar eficientă. S-a fixat de partea de jos a ţevii tunului de pe submarin o grindă de fier, la capătul căreia se putea ataşa un scripete. Bărcile au fost ridicate una cîte una prin orificiul destinat lansării torpilelor. Apoi, pe rînd, echipajul se căţăra la bord şi, cu ajutorul unor parîme petrecute în jurul canoei de la prova la pupa, barca, împreună cu echipajul ei, cîntărind în total 220 kg, era ridicată şi aruncată peste bord.

A venit apoi momentul probei-cheie: o repetiţie generală a misiunii care a fost organizată pe Tamisa. Întregul grup de şase canoe, în formaţie, trebuia să încerce să se strecoare pe un segment al fluviului, fără să fie observat de forţele de apărare sau de localnici, deşi atît forţele de apărare cît şi poliţia fuseseră prevenite. Aşa cum trebuiau să se petreacă lucrurile şi în raidul real, planul era să stea ascunşi ziua şi să înainteze noaptea, favorizaţi de maree. Din nefericire, rezultatele n-au fost deloc încurajatoare.

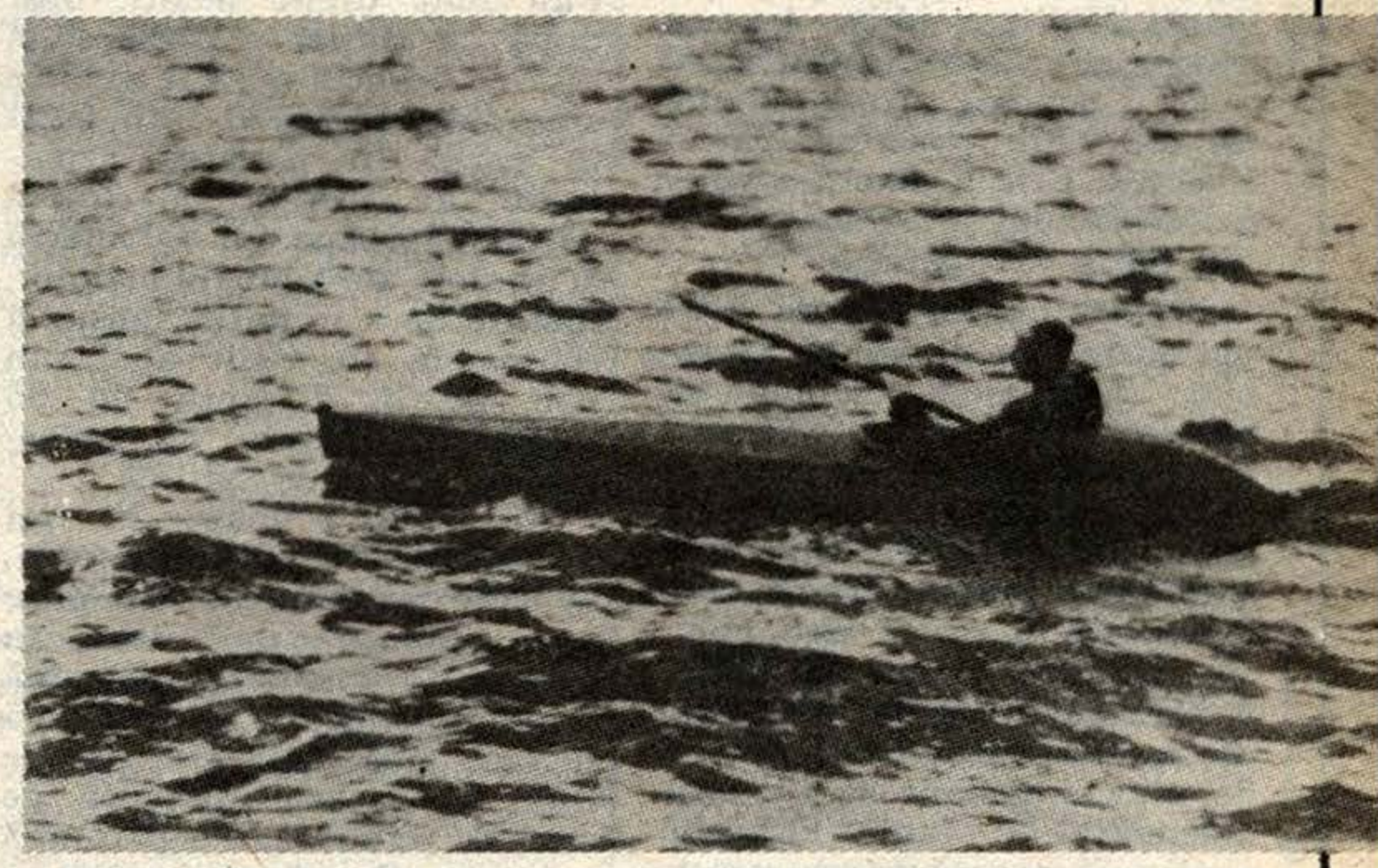

...în misiune

Datorită vigilenţei forţelor defensive şi vremii senine, fiecare canoe a fost în pericol cel puţin de două ori. În prima noapte, o canoe s-a spart de o estacadă; în cea de-a doua noapte, trei canoe s-au rătăcit de formaţie, dar şi-au regăsit poziţiile, navigînd la lumina zilei. În cea de-a treia noapte, vremea rea a dispersat întreaga formaţie, care n-a putut să-şi atingă obiectivul, din cauza greşelilor de navigaţie şi a lipsei de antrenament. Totuşi, au tras concluzii valoroase, una dintre cele mai importante fiind că şase canoe constituie o formaţie prea numeroasă pentru a urma un singur lider. Ultimele zile dinainte de misiune au fost ocupate cu pregătirea şi împachetarea proviziilor, testarea mecanismului de ridicare cu încărcături complete, instrucţie de teren pe uscat şi exerciţii de aprindere a încărcăturilor explozive.

Echipamentul personal pentru raid consta din raţii de concentrate pentru zece zile, iar pentru Hasler şi Mackinnon, din cîte un pistol silenţios Sten de 9 mm. Hasler fusese, de asemenea, instruit de către un reprezentant al organizaţiei cunoscute sub numele de MI 9, în ceea ce priveşte metodele de evadare şi tehnica transmiterii de mesaje secrete, în cazul în care ar fi fost luat prizonier. Aceste instrucţiuni urmau să fie comunicate de el celorlalţi, după ce submarinul va fi pornit, iar el le va fi dezvăluit, în sfîrşit, natura şi scopul acţiunii lor.

Prin filiera „Pat"

La 30 noiembrie, Secţia nr. 1 s-a îmbarcat pe submarinul „Tuna". Operaţia Frankton

incepuse. În noaptea de 7 decembrie 1942, la ora opt şi ceva, de pe „Tuna" au fost lansate cinci canoe în punctul dinainte stabilit, din dreptul estuarului Girondei, deşi acest punct era primejdios de aproape de un cîmp de mine plantat de aviaţia britanică, iar un vas de patrulă inamic tocmai trecea pe acolo, îndreptîndu-se spre larg. Din fericire, nu şi-a dat seama de prezenţa submarinului. Fiecare canoe avea un nume. „Catfish" [Drac de mare] îi avea la bord pe Hasler şi pe puşcaşul marin Bill Sparks; „Coalfish" [Codul negru] — pe sergentul Wallace şi pe puşcaşul marin Bob Ewart; „Conger" [Ţiparul de mare] — pe caporalul George Sheard şi pe puşcaşul marin David Moffat; „Cuttlefish" [Sepia] — pe locotenentul Mackinnon şi pe puşcaşul marin James Conway; „Crayfish" [Rac împlătoşat] — pe caporalul Albert Laver şi pe puşcaşul marin William Mills. A şasea canoe, „Cachalot" [Caşalot], al cărei echipaj urma să fie format din puşcaşii marini Ellery şi Eric Fischer, a suferit stricăciuni şi n-a mai putut lua parte la operaţie.

Fiecare canoe avea la bord opt şarje de dinamită ataşabile. Echipajele trebuiau să plaseze cîte două pe cele mai mari patru nave de care se puteau apropia, cu excepţia tancurilor petroliere. Obiective secundare puteau fi un tanc mai mare şi orice vase mici, cu excepţia submarinelor. Pentru că aveau la dispoziţie acum mai puţine bărci, planul de atac a trebuit să fie uşor amendat. În fapt, lucrurile aveau să meargă foarte prost.

După trei ore de tras la padele, în timp ce se apropiau de coastă, bărcile au început să simtă forţa fluxului. Puţin mai tîrziu, au fost prinse de un curent extrem de puternic. Patru canoe au făcut faţă cu succes încercării, dar „Coalfish" dispăruse. Celelalte s-au întors cu mare greutate pentru a o căuta, dar n-au găsit nici o urmă şi n-au auzit nimic. După aceea, „Conger" s-a răsturnat. Sheard şi Moffat au primit ordin să se ţină de alte bărci. S-a făcut apoi efortul de a-i duce pînă mai aproape de ţărm, deoarece oamenii erau înghеţaţi şi nu erau în stare să înoate bine. Au fost lăsaţi să înoate singuri de la aproximativ un kilometru şi jumătate de mal.

Celelalte canoe rămase au vîslit în continuare cu cîte o singură vîslă şi au trecut nedetectate, una cîte una, între dig şi un şir de vase ancorate. Acum s-a pierdut de formaţie „Cuttlefish", despre care nu s-a mai auzit niciodată nimic. Rămăseseră doar „Catfish" şi „Crayfish". Cu puţin înainte de revărsarea zorilor, cei patru bărbaţi, care trăseseră la padele pe o distanţă de 36 kilometri, au făcut popas pe un promontoriu acoperit de nisip şi presărat cu tufişuri, au ascuns bărcile sub tufişuri, iar ei înşişi s-au acoperit cu reţelele de camuflaj.

În cursul dimineţii, au fost descoperiţi de cîţiva pescari francezi şi de nevestele lor dintr-un sat apropiat, care i-au luat drept nemţi. Dar după ce Hasler a decis să-şi încerce norocul şi să le explice cine sînt, francezii i-au lăsat în pace. În noaptea următoare, au trebuit să tîrască bărcile aproape un kilometru şi un sfert, de-a lungul malului, înainte de a le putea lansa, şi echipajele au vîslit apoi din nou pe o distanţă de 35 kilometri, înainte de următoarea etapă de odihnă.

Au urmat o noapte cu trei ore de flux la începutul serii, de care au profitat din plin, apoi şase ore de reflux, în care au fost nevoiţi să rămînă din nou pe loc, iar înainte de a se face ziuă, încă trei ore de flux. De aceea, distanţa pe care au izbutit să o parcurgă a fost mult mai mică decît se sperase. În timp ce îşi lansau bărcile pentru această a doua etapă, au fost acostaţi de un francez, care i-a invitat să bea ceva în cabana lui. Deşi a plecat cam furios după ce a fost refuzat, se pare că şi-a ţinut gura în legătură cu ciudaţii străini întîlniţi. Deoarece fluviul începea să se îngusteze, erau adesea nevoiţi să folosească o singură vîslă, pentru a reduce zgomotul pe anumite porţiuni, ceea ce le-a încetinit înaintarea.

Pînă la sfîrşitul celei de-a treia nopţi străbătuseră 60 mile marine (circa 112 km). Atacul fusese însă prevăzut pentru cea de-a patra noapte şi nu ajunseseră încă destul de departe în susul fluviului pentru a-şi îndeplini misiunea şi a se retrage cît timp mai era încă întuneric. Hasler a trebuit să-şi modifice din nou planul. I-a spus lui Laver că abia într-a cincea noapte vor ataca. În ziua aceea, s-au odihnit într-un stufăriş, vizavi de două nave mari ancorate la malul opus. Hasler le-a explicat metoda de atac. „Catfish" avea să înainteze de-a lungul malului vestic, spre docurile de pe partea aceea, iar „Crayfish" de-a lungul malului estic. Dar dacă acesta din urmă nu va găsi nici un obiectiv acolo, să se întoarcă şi să atace cele două nave ancorate.

La nouă seara, cele două bărci au ieşit din ascunzătoare şi au pornit în direcţii diferite. Condiţiile atmosferice nu erau deloc favorabile operaţiilor: apa era liniştită, vizibilitatea bună, iar suprafaţa fluviului reflecta luminile de pe uscat. Cu toate acestea, „Catfish" a reuşit să prindă trei încărcături explozive de un vas de transport, două lîngă sala maşinilor de pe un Sperrbrecher [navă distrugătoare de mine], două de carena altei nave de transport şi una de carena unui mic tanc petrolier. Hasler şi Sparks au încremenit de frică la un moment dat, cînd o santinelă de pe Sperrbrecher şi-a îndreptat lanterna spre „Catfish", dar nu a dat alarma.

Laver şi Mills n-au descoperit ţinte vrednice de atenţie pe malul celălalt al fluviului şi, cum se apropia refluxul, s-au întors la locul ultimului lor popas şi au prins cele opt şarje de explozibil de navele ancorate acolo, cinci pe vasul mai mare, trei pe cel mai mic. Toate încărcăturile erau programate să explodeze peste nouă ore. „Crayfish" şi-a continuat drumul în aval şi s-a întîlnit cu „Catfish".

După ce şi-au povestit pe scurt ce făcuseră, cei patru s-au despărţit iar, Laver şi Mills urmînd să mai coboare puţin pe fluviu, înainte de a-şi scufunda ambarcaţiunea. Între timp, Hasler şi Sparks au

făcut același lucru cu „Catfish" și au pornit la drum pe uscat. Cu ajutorul Rezistenței franceze, au ajuns în cele din urmă în legătură cu faimoasa filieră de evadare „Pat" și, după ce au trecut pe jos Pirineii, au ajuns din Spania în Gibraltar și de acolo acasă. Dar asta abia peste multe, multe săptămîni

Din ordinul amiralului Bachmann

Între timp, la Portsmouth, toți membrii Detașamentului au luat la cunoștință cu durere de un comunicat al Înaltului comandament german care anunța că „la 8 decembrie, un mic comando de sabotaj britanic a fost interceptat la gurile Girondei și a fost lichidat în luptă". Era o minciună. După 11 zile, directorul Informațiilor navale a primit un mesaj secret despre exploziile misterioase care avariaseră, la Bordeaux, navele comerciale „Dresden" și „Alabama", precum și alte trei vase. Abia după război s-a putut reconstitui integral filmul celor întîmplate și s-a aflat care a fost soarta echipajelor de pe celelalte patru canoe.

La 14 decembrie au sosit în Anglia Ellery și Fisher, membrii echipajului bărcii „Cachalot", care fusese avariată. În ultima zi a lunii decembrie, grupul Frankton a fost oficial declarat „dispărut — probabil ucis".

La 23 februarie 1943, la Cartierul general al Comandamentului operațiilor, a sosit un mesaj secret de la Hasler, transmis prin intermediul unui colaborator al filierei „Pat": „«Conger» scufundat, cu «Coalfish» și «Cuttlefish» s-a pierdut contactul". N-a trecut nici o săptămînă, și Hasler a sosit cu avionul la Cornwall, venind din Gibraltar. Explozibilul pus de echipajele de pe „Catfish" și „Crayfish" a explodat în dimineața de 12 decembrie. Navele atacate fuseseră „Alabama" (5 645 tone), „Tannenfels" (7 840 tone), „Dresden" (8 567 tone) și „Portland" (7 132 tone). Trei pușcași marini muriseră. Moffat se înecase; cadavrul lui fusese găsit de germani. Caporalul Sheard dispăruse fără urmă. Barca lor a fost descoperită mai tîrziu, la vreo 80 kilometri mai spre nord. Wallace și Ewart, care înotaseră pînă la țărm după ce li se scufundase barca, au fost luați prizonieri în ziua de 8 decembrie. Trei zile mai tîrziu au fost împușcați fără proces, ca sabotori, din ordinul amiralului Bachmann, ofițerul-amiral german pentru partea de vest a Franței. Laver și Mills, capturați la 14 decembrie, au fost trimiși la Bordeaux și împușcați acolo; Mackinnon și Conway, prinși cu patru zile mai tîrziu, au fost executați odată cu ei.

Împușcarea pușcașilor marini capturați a fost comisă, se pare, în conformitate cu un ordin emis de Hitler la 18 octombrie 1942. Cunoscut sub denumirea de „Ordinul de exterminare", acest document ordona ca „trupele de sabotaj ale englezilor sau ale acoliților lor, fie că poartă sau nu uniformă, fie că sînt sau nu înarmate, să fie ucise pînă la ultimul om în luptă sau în timp ce încearcă să scape prin fugă; cei capturați indirect vor fi predați S.S.-ului".

Executarea lor ca sabotori, deși purtau cu toții însemnul pușcașilor marini regali și insigna Operațiilor combinate, a fost o faptă pe care autorii ei s-au străduit s-o ascundă, confecționînd buletine de înmormîntare false pentru Mackinnon, Laver, Wallace, Mills, Conway și Ewart. În fiecare dintre aceste cazuri, rubrica intitulată „cauza morții" a fost completată cu cuvintele „în port lîngă Bordeaux". Astăzi, numele tuturor celor opt — inclusiv Moffat și Sheard — sînt înscrise pe un tablou de onoare la Biserica engleză St. Nicolas din Bordeaux.

Introducere și adaptare
Felicia ANTIP

(Va urma)

ÎNSEMNĂRILE LUI GRIGORE GAFENCU (III)

(Urmare din p. 52)

în Norvegia, în Olanda, în Cehia. În Iugoslavia, bîntuie un război în toată regula. „Ordinea nouă" devine, din ce în ce mai mult, o himeră. Lui Hitler îi fuge pămîntul de sub picioare. Numai Franța i-a mai rămas credincioasă. Pétain a dat țara pe mîna lui Laval. Fiecare din cei de la Vichy știe că îl așteaptă un șireang. Și domnește, în consecință, Franța tace. Sînt mulți care cred că Franța și-a pierdut glasul. Va fi o uriașă surprindere cînd glasul ei va răsuna din nou.

Noaptea, mă chinuiește dorul de țară, dorul de mamă și grija pentru uriașa primejdie care amenință România.

14 iunie

...Acum două zile, Eden a vestit, la Londra, încheierea unui tratat de alianță pe 20 de ani, între Imperiul britanic și U.R.S.S. (Molotov a fost, pe neștiute, la Londra și la Washington, unde a primit lămuriri și a strîns legături).

Ce înseamnă această alianță? Mai întîi consolidarea celor două fronturi diplomatice, în așteptarea făuririi unui al doilea front militar...

De ce se teme Hitler, de atîta vreme, n-a scăpat: iată-l încercuit, diplomaticește cel puțin. În ce privește frontul al doilea, militar, rușii îl cer, britanicii îl făgăduiesc, dar nimeni nu vede cînd și cum.

Cuvînt introductiv:
Costin MURGESCU
Selecția textelor și prezentarea științifică:
Ștefan LACHE

SEPTEMBRIE 1935

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● Cu prilejul unor săpături în comuna Palas de către locuitori au fost găsite numeroase lespezi și obiecte casnice, cu inscripții grecești și romane. D. dr. Teodoreanu (directorul Institutului zootehnic Palas) a anunțat Muzeul de antichități și arheologie din București și a cerut să fie trimis un specialist care să cerceteze piesele și să procedeze la săpături sistematice, la locul descoperirilor. În urma acestei comunicări, zilele trecute a sosit în localitate d. profesor Sauciuc Săveanu, care a constatat că piesele respective prezintă un deosebit interes arheologic. Ca urmare, d. profesor Săveanu, însoțit de un asistent universitar, a început săpături la locul indicat. În afară de alte descoperiri interesante, inscripții, sculpturi etc., a scos la iveală temelia unei clădiri monumentale, care datează din epoca elino-romană.

● Toată lumea se folosește de pilcurile pentru a rișori. Dar știți cînd au luat ele ființă? se întreabă ziarul Dimineața: „Pînă în secolul XIX, colile de hîrtie pe care se scriau scrisorile erau păturite, pecetluite și expediate. Abia prin 1820, un papetar din Marea Britanie a avut ideea să împăturеze o hîrtie deosebită în formă de pilc, care apoi se pecetluia. De abia mai tîrziu au apărut pilcurile lipite așa cum le întrebuințăm astăzi".

● Actrița Rose Marie Haynes, din New York, a bătut de curînd toate recordurile de viteză în materie de divorț și de căsătorie. La ora 11 dimineața, foarte precis, ea a intentat o acțiune de divorț împotriva soțului său, impresarul Berty Meyer. La ora 11 și 9 minute, tribunalul a pronunțat divorțul; la amiază ea a obținut de la judecători autorizația

Presa bucureșteană relatează pe larg despre festivitatea ce are loc la Tg. Jiu cu ocazia dezvelirii monumentului Ecaterinei Teodoroiu „care, — cum scrie ziarul *Lupta*, din 8 septembrie — atunci cînd țara era în primejdie, s-a așezat în primele rînduri ale apărătorilor ei, săvîrșind minuni de vitejie și sfîrșindu-și viața pe frontul Muncelului, în tranșee"[1]. Monumentul — opera sculptoriței Milița Petrașcu (1892-1976) — este alcătuit din blocuri de piatră de Travertin. Pe fațadele principale se află patru basoreliefuri care înfățișează scene din viața eroinei: „De la prima scenă, reprezentînd o tînără copilă care toarce și pînă la ultima, care simbolizează sfîrșitul Ecaterinei Teodoroiu — scrie *Adevărul* din 8 septembrie — sculptorița a pus atîta umanizare și tristețe, încît opera este în primul rînd o pledoarie pentru pace și înfrățire". În cuvîntările rostite este evocată viața celei care a fost „întruchiparea curajului, a jertfei și a eroismului fetei române" — arată aceeași publicație.

Septembrie, început de an școlar. Prilej de bucurie, dar și de noi griji pentru familiile muncitoare, îndeosebi pentru cele cu mai mulți copii. Ziarul *Lupta*, cu data de 5 ale lunii, scrie între altele, despre un memoriu care a fost primit de revizorul școlar al județului Iași, din partea unui numeros grup de săteni, din acest județ. „Aceștia arată că sosirea noului an școlar îi găsește într-o grea situație. Începerea cursurilor aduce după sine nevoia cărților noi, scumpite în ultimul timp în mod fantastic. Abecedarele și cărțile de citire costă pînă la 60 lei volumul, pe care țăranul nu-l poate plăti. Majoritatea sătenilor au în școală cîte 3-4 copii. Pe de altă parte, numeroși părinți care au copii în școlile secundare arată că scumpetea enormă a cărților de școală — dintre care multe costă între 100-150 lei, — îi va aduce în imposibilitatea de a-și înzestra copiii cu materialul didactic necesar. Deci: scade numărul elevilor la Iași iar cauza: scumpetea manualelor didactice".

Septembrie este luna cînd se încheie nu numai vacanța școlară, ci — cum constată ziarele vremii — și vacanța politică. Partidele din opoziție, cum remarcă presa acestei luni, atît cele mari, cît și cele mici, încep să se agite fixînd programele campaniilor de răsturnare a guvernului, anunțînd o serie de mari întruniri

---

[1] Pentru a ușura lectura nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziarele respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

Început de an școlar

Aviatorii căpitan Alexandru Popișteanu (X) și locotenent Papană (XX) după raidul București — Tel Aviv, efectuat în vederea deschiderii liniei aeriene directe dintre cele două orașe

pînă la deschiderea Parlamentului. Șefii mai tuturor partidelor fac declarații politice pentru a-și preciza atitudinea față de guvern și de problemele actuale. Dar și în cadrul guvernului, mai bine-zis, în partidul liberal aflat la putere există numeroase disensiuni, așteptîndu-se o remaniere a cabinetului.

Amuzîndu-se pe aceste teme, *Adevărul* din 15 septembrie publică următorul *Buletin politic:*

„*Sîmbătă:* D. Iuliu Maniu a plecat la Bădăcin. D. Ion Mihalache a venit în Capitală.

Duminică: D. Iuliu Maniu a sosit la București. D. Ion Mihalache a plecat la Topoloveni.

Luni: D. Gh. Tătărescu a plecat la Poiana. D. Dinu Brătianu a sosit în Capitală.

Marți: D. Gh. Tătărescu a sosit în București. D. Dinu Brătianu a plecat la Mamaia".

În legătură cu zvonurile care circulă despre o posibilă remaniere sau plecare a guvernului, ziarele fac diverse supoziții. Multe comentarii stîrnește, de exemplu, faptul că după inaugurarea monumentului de la Tg. Jiu, regele, primul ministru, însoțiți de ceilalți membri ai guvernului au plecat la Poiana, la moșia primului ministru, unde regele a purtat discuții atît cu șeful guvernului, cît și cu N. Titulescu și alți fruntași politici.

„După audiență, primul ministru — scrie *Facla* din 11 septembrie — manifestă un intens optimism. El a declarat principalilor colaboratori din guvern că se bucură de încrederea suveranului și, în consecință, va proceda la remanierea cabinetului".

Pornind tot de la festivitățile amintite, *Adevărul* din aceeași zi — 11 septembrie scrie: „La solemnitatea de la Tg. Jiu noua uniformă de vară a membrilor guvernului a făcut, în adevăr, impresie. Jachetele și jobenurile gri au atras atenția lumii care se amuza să găsească ținutei miniștrilor noștri cea mai perfectă asemănare cu aceea a lorzilor englezi. Două excepții numai au stricat armonia ministerială de culoare: d-nii N. Titulescu și Mitiță Constantinescu, amîndoi în jachete negre.

— Pe mine — a explicat ministrul nostru de externe — trebuie să mă considerați în opoziție. Nici nu sînt în ținută!

În ce-l privește pe Mitiță Constantinescu, au fost unii care s-au întrebat dacă... desolidarizarea d-sale vestimentară, de ceilalți miniștri, n-ar avea și... o semnificație politică. Se pare că zilele acestea lucrul se va lămuri".

La rîndul său, *Lupta* la rubrica *Mustar* notează: „La Tg. Jiu au circulat ieri toate zvonurile: de remaniere, de plecare, de venire — mai ales după ce miniștrii s-au retras la... Poiana și au rămas

Cronică măruntă

de a contracta imediat o nouă căsătorie și, în fine, la ora 1 după amiază actrița s-a căsătorit în fața primarului cu inginerul Steelwallen din Philadelphia.

● **Știți care este cel mai muzical oraș din lume? Este Chicago — relatează ziarul Dimineața. Dacă nu credeți, o statistică a acestui oraș v-o poate dovedi. Anuarul său telefonic ne arată că locuiesc acolo 175 persoane cu numele de Bach, 3 cu numele de Grieg, 18 — de Richard Wagner, 2 — de Chopin și 6 — de Mendelssohn.**

● **În vederea deschiderii liniei aeriene pe traseul București-Tel Aviv-București se efectuează un raid, condus de echipajul locotenent Papană-căpitan Popișteanu. La Tel Aviv, echipajului românesc i s-a făcut „o primire care a întrecut cu mult prevederile", după cum scrie ziarul Zorile. (1 septembrie)**

● **Dintr-un interviu acordat revistei Vremea de directorul Teatrului Național din București asupra stagiunii 1935-36 a primei noastre scene: stagiunea se va deschide cu piesa Avram Iancu, de Lucian Blaga, într-o versiune ce va cuprinde unele modificări față de aceea prezentată la Teatrul Național din Cluj. În repertoriul românesc al stagiunii va figura și piesa lui Al. Kiriițescu, Borgia, două comedii la care lucrează Mihai Sorbul și, respectiv Mircea Ștefănescu și piesa lui Tudor Mușatescu Licurici, aflată în curs de finisare. În fruntea repertoriului străin al stagiunii va fi Henric al IV-lea de Shakes-**

SEPTEMBRIE 1935

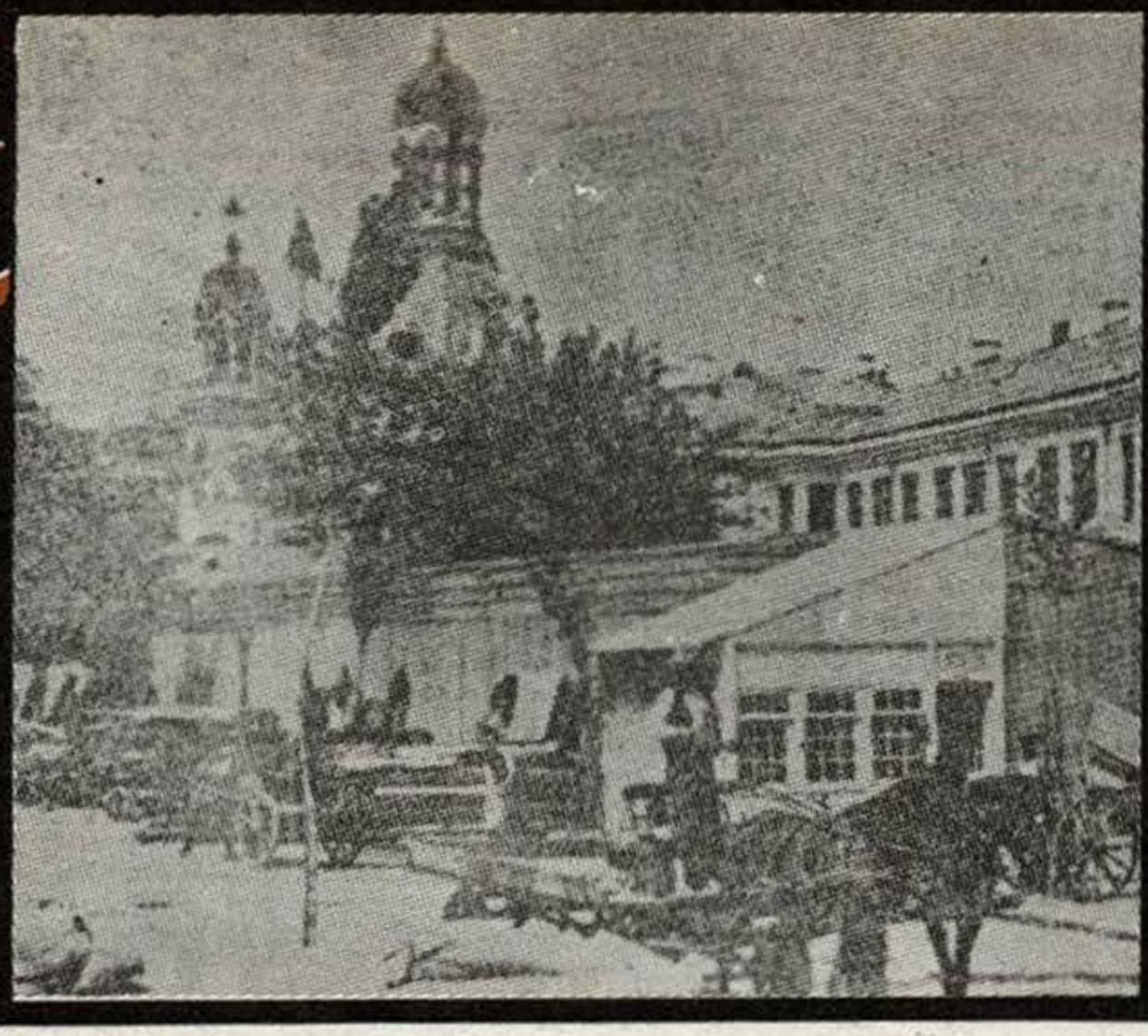

Piața Amzei acum 50 ani

Cronică măruntă

peare. În matineurile clasice se vor reîua Avarul, în noua traducere a lui Tudor Arghezi, şi Înşir-te mărgărite, de Victor Eftimiu. (3 septembrie)

● Joi, 5 septembrie, la ora 21, în aula Fundaţiei Carol I, are loc conferinţa Elenei Văcărescu despre Lucreţia Borgia, una din cele mai interesante figuri feminine ale Renaşterii, căreia istoriell tuturor timpurilor i-au atribuit cele mai floroase crime din acea epocă. În conferinţa sa Elena Văcărescu abordează o latură mai puţin cunoscută din l toria acestui personaj. E vorba de curtea de savanţi şi artişti pe care o ţinea fiica Papei Borgia şi de întreaga epocă influenţată de personalitatea acestei femei.

Cu această conferinţă, Elena Văcărescu inaugurează un ciclu de conferinţe asupra marilor figuri feminine ale istoriei pe care le va ţine la Paris şi în principalele oraşe ale Franţei.

● La Moscova are loc — informează ziarul Adevărul — expoziţia manuscriselor şi suvenirurilor rămase de la Friedrich Engels, organizată cu ocazia celei de-a 40-a aniversări a morţii celui care a semnat alături de Karl Marx Manifestul Comunist. (10 septembrie)

● Apare Istoria Românilor, ediţia II, de prof. C.C. Giurescu, „o carte cerută pretutindeni şi bucurîndu-se de o excepţională primire — citim în ziarul Facla — atît din partea cercetătorilor de specialitate cît şi a cititorilor de obşte". (12 septembrie)

● În vederea deschiderii stagiunii, la Opera română — după cum menţionează directorul ei, I.M. Sadoveanu, ziarului Dimi-

gazetarii la Tg. Jiu, care a devenit astfel un centru politic de prim ordin. Pînă noaptea tîrziu au circulat cele mai senzaţionale zvonuri. După miezul nopţii s-a făcut primului ministru următorul raport sumar la telefon: — Circulă tot ce vreţi, d-le prim ministru, numai trenurile nu circulă prost!"

Suprimarea de către cenzură a *Proletarului*, ziarul partidului socialist unitar, provoacă vii proteste din partea presei democrate şi a opiniei publice. Care este explicaţia acestei măsuri, întreabă *Adevărul?* Şi răspunde: „Una singură: presa de stînga este prigonită în vreme ce presa de dreapta se bucură de toate încurajările autorităţilor".

Acelaşi ziar publică o serie de proteste împotriva măsurii abuzive a autorităţilor: „Subsemnaţii funcţionari din bănci, industrii, asigurări etc. protestăm împotriva suspendării arbitrare a ziarului *Proletarul* şi, în general, împotriva cenzurii, prigoanei şi a suprimării presei muncitoreşti". Într-un alt protest al funcţionarilor bucureşteni se spune: „Constatăm cu regret că în timp ce ziarele de dreapta — ziare de aţîţare şi de învrăjbire a cetăţenilor — sînt chiar încurajate, ziarele muncitoreşti, care apără numai interesele celor nedreptăţiţi sînt suspendate şi prigonite".

Ziarul *Dimineaţa*, din 2 septembrie, publică, la rîndul său, următorul protest: „Subsemnaţii lucrători în atelierele C.F.R. Bucureşti, protestăm contra suspendării abuzive şi ilegale a ziarului muncitoresc *Proletarul*, care ne apără interesele noastre".

Despre măsurile abuzive ale autorităţilor privind suspendarea şi confiscarea unor tipărituri democratice citim şi în *Cuvîntul liber* din 7 septembrie: „Măsurile de gîtuire a presei antifasciste au provocat reacţiunea imediată a confraţilor pătrunşi de importanţa generală pe care o au aceste măsuri. Nici *Critica*, nici *Raza*, nici *Proletarul*, nici *Tineretul*, a căror dispariţii ne-au fost aduse la cunoştinţă prin proteste semnate de profesionişti ai condeiului, n-au contravenit dispoziţiilor în vigoare. Totuşi, suprimarea nu a întîrziat să vină... după primele numere.

Breslaşii condeiului au înţeles imperativul momentului aderînd fără reticenţe la un front împotriva restricţiilor şi ilegalităţilor în ghiarele cărora sucombă un erou numit presă".

Indignarea opiniei publice este cu atît mai mare cu cît în acest moment autorităţile iau măsura de a prelungi în unele judeţe ale ţării starea de asediu şi cenzura cu încă şase luni, începînd de la 16 septembrie. Într-un articol apărut în *Adevărul* din 14 septem-

Unitate de pompieri în anul 1863...

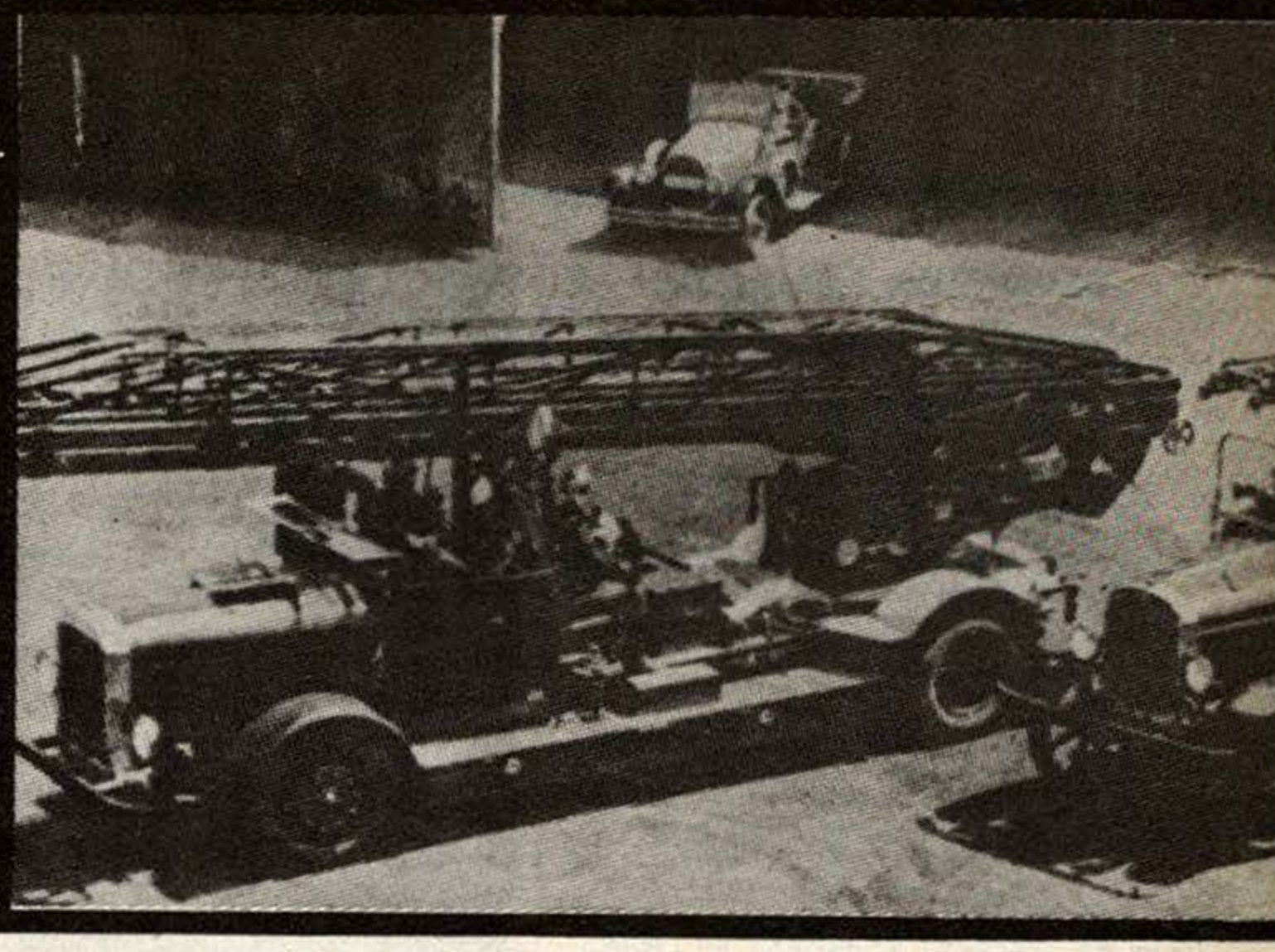

... și în 1935

brie, intitulat *Iar cenzura! Iar stare de asediu*, Tudor Teodorescu Braniște scrie: „Instituite în acel sinistru final de decembrie [1934] cînd I.G. Duca fusese ucis pe peronul gării Sinaia, cenzura și starea de asediu au devenit starea perfect normală. Cu o singură deosebire: ele nu se mai manifestă azi împotriva extremei drepte, din rîndurile căreia s-au recrutat asasinii lui Duca, ci lovesc... tocmai în! stînga democratică, ba chiar în stînga cea mai moderată".

Într-un interviu acordat ziarului *Adevărul*, din 19 septembrie, Grigore Iunian, președintele Partidului Țărănesc-Radical, fiind întrebat ce părere are despre prelungirea stării excepționale, printre altele, spune: „Am cutreierat țara întreagă și n-am văzut nicăieri semne de neliniște sau de revoltă, care să justifice măsura stării de asediu. Aceste măsuri pot fi utile guvernului deoarece ele constituie o încercare de a-și prelungi zilele. Ele sînt păgubitoare țării".

La 16 septembrie, la Geneva, au loc lucrările Adunării generale a Societății Națiunilor. La ordinea zilei: alegerea a trei membri pentru Consiliul.Societății. Operația se face prin vot secret: din 52 voturi exprimate, România obține 50, Republica Ecuador — 45, iar Polonia — 42.

Presa bucureșteană salută cu bucurie acest nou succes internațional al țării noastre. „Se împlinesc azi — scrie ziarul *Facla* din 18 septembrie — exact 9 ani de cînd România a fost aleasă pentru întîia oară în Consiliul Societății Națiunilor cu 30 de voturi din 46. Aceasta arată importanța crescîndă a României în această Adunare. Cifra de 50 voturi nu a fost atinsă de nici o altă țară în alegerile anterioare, nici la președinția adunării, nici la vicepreședințe, nici la Consiliul Societății. De aceia — comentează, în continuare, publicația menționată — cînd scrutinul a fost anunțat de președintele Beneș, întreaga Adunare s-a întors spre Nicolae Titulescu și a aplaudat, în timp ce toți delegații au venit să-i strîngă mîna și să-i prezinte cele mai călduroase felicitări".

Ziarul *Lupta*, din 18 septembrie, menționează: „România reintră în Consiliul Ligii Națiunilor în unul din momentele cele mai grele pentru situația internațională. Alături de conflictul italo-abisinian, el va avea să se ocupe în viitorul apropiat de problemele Europei Centrale și Sud-Estice".

Rubrică de: Valeriu BUDURU, Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ

Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică măruntă

neața — se repetă zilnic Constantin Brîncoveanu, de Sabin Drăgoi și O noapte furtunoasă, de Paul Constantinescu.

● La Dubrovnik (Iugoslavia) au loc lucrările celui de-al 35-lea congres al Federației aeronautice internaționale. Congresul a decis să acorde „Medalia de aur" a Federației aviatorului englez Scott, pentru zborul Londra-Melbourne. Este ales noul comitet; președinte al Federației este votat, în unanimitate, George Valentin Bibescu. (14 septembrie)

● Petrolul a fost utilizat pentru prima oară în război în anul 68 î.e.n. ne asigură ziarul Dimineața. Armata și flota romană, conduse de generalul Lucullus (106-57 î.e.n.) se îndreptau spre Samosate. Cuceritorii au crezut că vor avea o izbîndă foarte rapidă. Dar locuitorii din Samosate, folosindu-se de un puț de nafta (petrol) din apropiere, au turnat din această substanță pe suprafața apei și i-au dat foc. Flota romanilor — după cum povestește Plinius — a fugit înspăimîntată. (18 septembrie)

● Citim în Cuvîntul liber: „Unul afiș de propagandă turistică germană — intitulat Vizitați Germania —, un refugiat din «paradisul brun» l-a opus un contra afiș, lipit peste tot unde era primul: «Vizitați Germania!» Lagăre de concentrare minunate. Păduri dese cu spînzurători. Glasuri care plîng. Colosale piscine în care tuberculoșii sînt feriți să nu fie contaminați de către evrei. Liniștea asigurată în tot cuprinsul țării. Agenți provocatori postați la fiecare răscruce. Excursii regulate ale trupelor de asalt. Importante reduceri... cu barda. Vechiul și noul testament fiind excomunicate, făceți-i pe ai vostru înainte de a pleca". (28 septembrie)

POȘTA MAGAZIN ISTORIC

OLIMPIADA DE ISTORIE

Prof. IOAN ALISTAR, din com. Erbiceni, jud. Iași: Între 14 și 19 aprilie a.c. s-a desfășurat la Iași Olimpiada națională de istorie a României. Au participat peste 700 elevi din toate județele țării, selecționați în fazele anterioare.

Pe lîngă probele de concurs, elevii au avut posibilitatea să viziteze importante obiective istorice din orașul și județul Iași. De un deosebit interes a fost, astfel, vizita efectuată la Cucuteni.

Precizăm că și în acest an redacția noastră a acordat premii în cărți și un abonament pe un an de zile la Magazin istoric unor concurenți desemnați cîștigători de Comisia centrală de organizare a Olimpiadei, prezidată de prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, decanul Facultății de istorie-filozofie din București, directorul Institutului de studii sud-est europene.

Iată numele cîștigătorilor premiilor Magazin istoric, pe care-i felicităm pentru frumoasa lor reușită:

1. ANTOCHE EMANUEL, clasa a X-a, Liceul „Mihai Eminescu", din Iași, cîștigător și al unui abonament pe un an de zile la Magazin istoric.

2. POPESCU FLORIN, clasa a X-a, Liceul de filologie-istorie, Cîmpulung-Muscel.

3. COLAN MONICA, clasa a X-a, Liceul industrial nr. 6, Timișoara.

4. SZABO MAGDA, clasa a X-a, Liceul industrial nr. 2, Găești.

5. SĂLĂGEAN TUDOR, clasa a XI-a, Liceul „Ady-Șincai", Cluj-Napoca.

VOLUNTARI

RADU DAN, din București: În completarea articolului 1914-1918: la Paris și Washington, la Roma și Londra. Pentru cauza Marii Uniri (nr. 12/1983), vă trimit această fotografie, făcută în iunie 1919 în parcul „De sub arini" din Sibiu. Ea reprezintă un grup de voluntari români din acest oraș, care au luptat pentru cauza unității naționale.

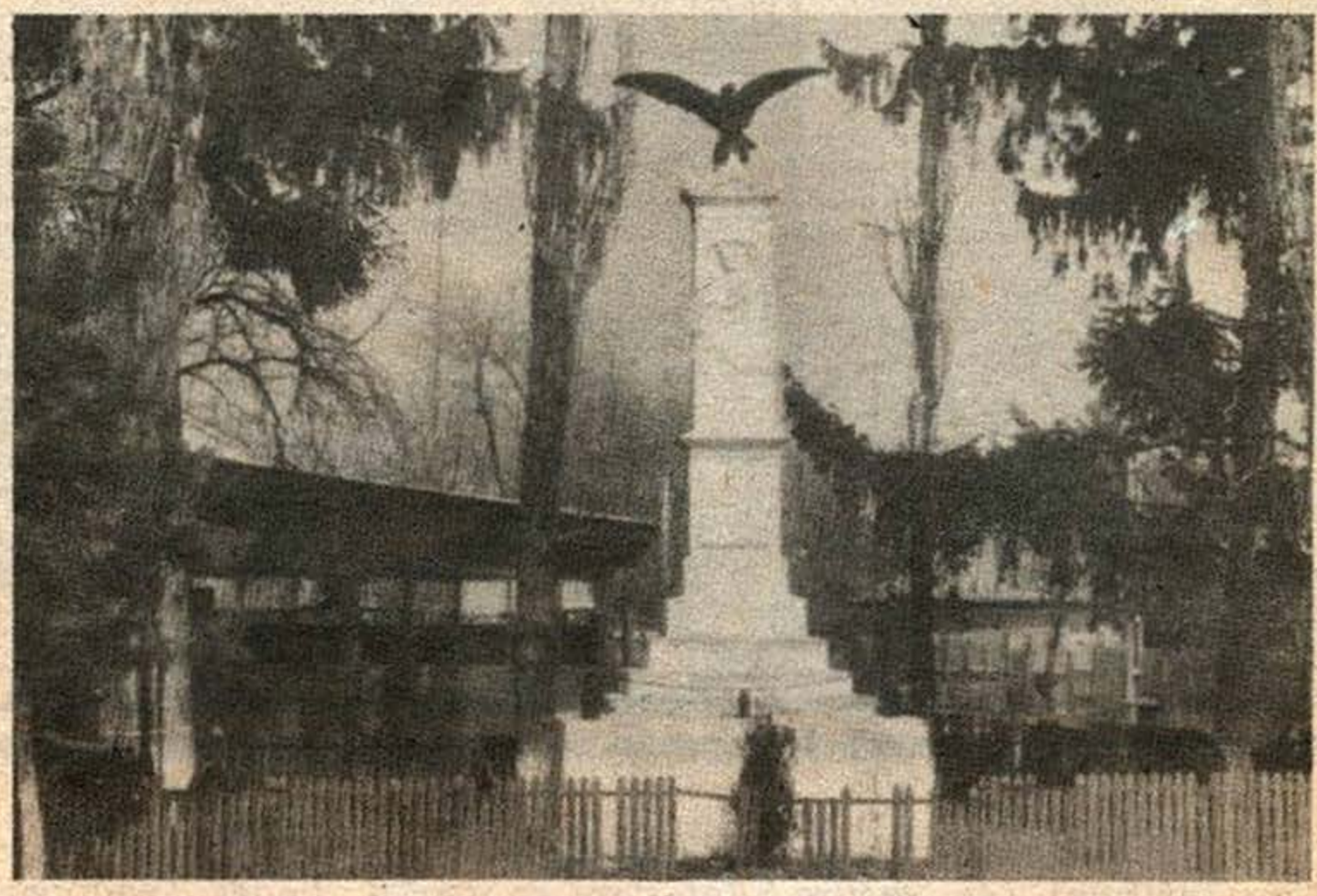

VETRELE SATULUI

Prof. ROMULUS IACOB PUPU, din Ploiești, ne trimite cîteva date privind trecutul istoric al comunei Iam, din județul Caraș-Severin. Prima atestare documentară a localității este din 1385. Așezarea era însă mult mai veche, o vatră a satului, cea de la Ghitera, datînd din vremea dacilor. O altă vatră (Satu Vechi) se afla pe drumul roman spre Ardeova. De numele localității este legat acela al lui Emanuil Gojdu (1802-1870), creatorul unei Fundații ce-i purta numele și care acorda burse studenților români aflați în ținuturile românești de sub stăpînirea Austro-Ungariei (printre bursieri s-au numărat Aurel Vlaicu, Octavian Goga, Petru Groza).

În 1918, la istorica adunare de la Alba Iulia și locuitorii Iamului — prin reprezentantul lor dr. Adam Pop —, împreună cu toți românii transilvăneni, și-au exprimat voința de unire cu patria-mamă, România.

POIENARII-BURCHII ȘI POIENARII-RALI

GHEORGHE TUDORICĂ, profesor pensionar, din București: Monumentul a cărui fotografie ați publicat-o în nr. 6/1984 la Poșta Magazin istoric se află nu în com. Poienarii-Burchii, din jud. Prahova, cum se înțelege din informarea transmisă de cititorul dv., ci în satul Poienarii-Rali, aparținînd aceleiași comune. Alăturat, vă trimit o fotografie a monumentului din Poienarii-Burchii, ridicat în 1921 și datorat aceluiași sculptor, Themistocle Vidali, din Ploiești.

Publicăm și această fotografie a monumentului din Poienarii-Burchii, asemănător, de altfel, cu cel din Poienarii-Rali.

NICOLAE IORGA ȘI MARTHA BIBESCU

Profesorul PETRE ȚURLEA, din Ploiești, ne trimite, în completarea articolului Martha Bibescu — cu dragoste și căldură pentru țara mea (nr. 12/1984), o scrisoare inedită a cunoscutei scriitoare către marele istoric, scrisoare ce întregește în chip ferlelt informațiile cuprinse în articolul enunțat:

„Domnule Președinte,

Am primit din partea Domnului Franco Lequio, fost consilier al Legației italiene la București o carte închinată României pe care m-a rugat să v-o predau.

Știind prea bine cît de mari și de grele sînt sarcinile de pe seama domniei voastre, și fiind eu însămi în preajma plecării, vă trimit acest volum pe care îl veți găsi alăturat.

Domnul Lequio scrie sub pseudonimul de F. Gerenzani. Se vede că s-a inspirat mult din cărțile și documentele publicate de domnia voastră. [Este vorba de Franco Lequio — F. Gerenzani, Paesaggi rumeni, Torino, 1931, 265 pagini].

Cu acest prilej, aducîndu-mi aminte de manifestarea de simpatie pe care

POSTA MAGAZIN ISTORIC

mi-au făcut-o studenții Ateneului Nicolae Iorga, după ce fusesem atacată pe nedrept de un anumit ziar. și acest atac, reînnoindu-se prin publicarea unui fals, — sunt înștiințată că astăzi, mai mulți din ofițerii mutilați de război, sau răniți, îngrijiți în Spitalul 118 al Crucii Roșii, a cărui Dirigintă eram pe timpul războiului, s-au întrunit, și împreună cu medicii acestui spital, v-au adresat o scrisoare spre apărarea mea, protestînd cu indignare împotriva acestor calomnii, care trecînd peste persoana mea, lovesc în bunul renume al unei slujitoare a țării.

Am toată nădejdea că veți răspunde scrisoarei lor prin cîteva rînduri, care fără să fie destinate presei, spre a nu alimenta o polemică nedemnă de a fi luată în seamă de domnia voastră, și de mine, totuși să rămîie ca o mîngîiere și o însuflețire pentru semnatarii acestei scrisori. Prietenii mei din Franța, revoltați de acest atac întemeiat pe o fotografie, adusă de o româncă, și care este, cum am spus, un fals vădit, mi-au cerut să le aduc la cunoștință ce au făcut românii de seamă spre apărarea adevărului. Eu aș fi mîndră să le pot spune că domnul profesor Nicolae Iorga, cel dintîi, și-a grăit cuvîntul.

Vă trimit, cum le-am trimis și lor, fotografia, de data aceasta autentică, a Marthei Bibescu de la 1916-1917, [este vorba de fotografia publicată de revista noastră împreună cu articolul menționat] așa cum era într-adevăr între surorile de caritate franceze a lui Saint Vincent de Paul care au rămas cu dînsa, sub amenințarea tunurilor germane, și în timpul ocupației dușmane a Bucureștilor, neclintită la datorie.

Vă rog să primiți scumpul meu domn profesor și mult stimate vărsentimentele mele cele mai alese împreună cu adînca admirație ce vă păstrez. Martha Bibescu".

DIN DÎMBOVIȚA

Un alt semnificativ bilanț al concursurilor Magazin istoric, bilanț făcut de cititori — în continuarea celor publicate în numerele anterioare — de astă dată primit de la CAROL RĂDOI, din București, care, urmărind listele cu rezultatele celor 20 concursuri organizate de revista noastră, a alcătuit o statistică privind cîștigătorii, pe localități, din jud. Dîmbovița. Din bilanțul cititorului nostru constatăm că la cele 20 concursuri organizate în anii 1971-1984 au ieșit cîștigători, prin tragere la sorți, participanți din 18 localități ale județului. Cei mai mare număr de cîștigători sînt din com. Dragodana — 19, după care vine municipiul Tîrgoviște — 13.

Un bilanț asemănător ne trimite și prof. GLEB STATNIC, din București, evidențiindu-i de asemenea, pe cei 19 cîștigători din Dragodana.

Îi felicităm pe cei doi cititori pentru inițiativa acestor semnificative relevări ale interesului cu care sînt primite concursurile Magazin istoric de masele de cititori.

INSIGNĂ

TRAIAN AURELIAN, din Timișoara, ne trimite, pe marginea notei Simpozion național de numismatică

(nr. 11/1984) fotografia (în imaginea de sus) insignei bătute cu ocazia primului simpozion al Societății Numismatice Române, desfășurat la Craiova în 18 și 19 mai 1984.

Pe insignă este reprodusă efigia Societății Numismatice Române, care a fost realizată cu ocazia împlinirii 80 ani de la înființare (autor: sculptorul Gh. Adoc).

GRIJA PENTRU ABONAMENTE

Printre numeroșii prieteni apropiați ai revistei noastre este și factorul poștal Petre Dona. Despre activitatea acestui factor, unul din cititori, generalul-maior (r.) NECULAI MĂSTĂCAN, din București, ne scrie: Prin prezenta rog să binevoiți a cita în revista dv. corectitudinea și conștiinciozitatea factorului poștal Petre Dona, de la Oficiul București 1, care are o deosebită grijă față de abonamentele la Magazin istoric. Ne aduce revista la timp și, totodată, o popularizează, cooptînd noi abonați.

Așteptăm, în continuare, și alte relatări de la cititorii noștri privind difuzarea revistei, abonamentele, precum și referitoare la difuzorii voluntari, factorii poștali etc., la toți cei care se preocupă cu succes de difuzarea revistei, de atîtea ori în ultimul timp deficitară după cum o dovedesc semnalările cititorilor. Scopul întregii activități a colectivului redacțional este ca publicația să ajungă în cele mai bune condiții la cititori.

EXPEDIȚIE PIONIEREASCĂ

KOLEA KURELIUK, din satul Mărițeia Mică, com. Dărmănești, jud. Suceava: Cinstind memoria martirilor Horea, Cloșca și Crișan, elevii de la Școala generală din satul nostru au organizat, în toamna lui 1984, Expediția pionierească Cutezătorii „Dărman II". Sub conducerea prof. Victor Cozariuc, membrii expediției au vizitat locurile din Apuseni amintind de ridicarea la luptă a românilor din 1784. La întoarcere au organizat o expoziție în localul școlii.

Numele expediției, Dărman, l-au ales pornind de la un document care atestă existența așezării Dărmănești în urmă cu 550 ani.

PE SCURT

IOAN ȘTEFĂNESCU, economist pensionar, din Reșița, ne scrie despre Istoricul întreprinderii de sticlărie Tomești, din jud. Timiș, a cărei atestare datează din 1728. Dezvoltată și modernizată în anii socialismului, întreprinderea se numără printre principalele producătoare de sticlărie din țara noastră.

TITUS FURDUI, din Cluj-Napoca, ne relatează despre manifestările științifice ce au avut loc la Brad, Gura-Barza, Albac, Roșia Montană și Lupșa, din Țara Moților, cu prilejul comemorării a 200 ani de la evenimentele revoluționare din timpul lui Horea.

NICOLAE I. BĂRBIERU, din Pleșești, evocă faptele unui erou de 16 ani: Simeon Aron, din com. Roșia, jud. Sibiu, executat în 1916 de armata austro-ungară pentru că tînărul îeșise și întîmpinase trupele române, arătîndu-le drumul spre satul său.

CERERI ȘI OFERTE

IOAN I. SIMION, b-dul Unirii, bloc 8, ap. 6, Baia Mare, solicită nr. 1, 2, 4/1967; 1/1968; 7, 8/1971; oferă: nr. 4/1976; 5/1977.

DAN EMIL, str. Eroilor, nr. 2, bl. 36, ap. 3, Cîmpina, solicită: nr. 1-4/1967; oferă numere din anii 1967-1983.

ILIE PURCARU, sat. Săpunari, com. Morărești, jud. Argeș, solicită colecția completă; oferă colecția 1982-1984.

VALENTIN RĂDULESCU, București, tel. 45.21.98., oferă colecția completă.

VICTOR SFERILIC, str. Mozart, nr. 20, București, oferă colecția completă.

ANTOANETA AGAPIE, str. Inocenței, nr. 5, București, oferă colecția 1967-1982.

IOAN SAVU, com. Nepos, jud. Bistrița-Năsăud, oferă colecția completă.

CONTENTS (Romanian History) G. David New Archaeological Discoveries in the Centre of the City of Jassy ● M.D. Vlad Nicolae Mavrocordat. 1709-1730 (II) ● P. Cernovodeanu Previously Unknown Documents about the Romanians in British Archives ● M. Muşat, M. Manollescu The Hateful Vienna Dictate (II) ● E. Bantea Evidence from German Sources about 23 August 1944 ● Ion Popescu-Puţuri The Arsacids (III) ● R. Popa Continuity and Peculiarity at the Dawn of Romanian Middle Ages — Ţara Bîrsei ● S. Delureanu Simon Bolivar in Contemporary Romanian Publications ● C. Murgescu, S. Lache Grigore Gafencu (1892-1957) Memoirs ● In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) G. David Nouvelles donnée archéologique dans la centre de Jassy ● ● M.D. Vlad Nicolae Mavrocordat. 1709-1730 (II) ● P. Cernovodeanu Documents inedits concernant les Roumains dans des archives britanniques ● M. Muşat, M. Manollescu L'odieux Diktat de Vienne (II) ● E. Bantea Témoignages allemands relatifs au 23 Août 1944 ● Ion Popescu-Puţuri Les Arsacides (III) ● R. Popa Continuité et spécificité a l'aube du Moyen Âge roumain — Ţara Bîrsei ● St. Delureanu Simon Bolivar dans la press roumaine de son temps ● C. Murgescu, St. Lache, Grigore Gafencu (1892-1957) Mémoires ● A Buearest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Г. Давид Новые археологические открытия в центре города Яссы ● ● М.Д. Влад Николае Маврокордат. 1709-1730 (II) ● П. Черноводяну Неизвестные доныне документы о румынах в британских архивах ● М. Мушат, М. Манойлеску Ненавистный венский диктат ● Е. Бантя Сведения из немецких источников о 23 августа 1944 г. ● Ион Попеску-Пуцурь Аопакиды (III) ● Р. Попа Преемственность и специфика в раннем румынском средневековии — Цара Бырсей ● Ш. Делуряну Симон Боливар в румынекой публицистике того времени ● К. Мурджеску, Ш. Лаке Григоре Гафенку (1892-1957) Воспоминания ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) G. David Neue archäologische Entdeckungen im Zentrum der Stadt Jassy ● M.D. Vlad Nicolae Mavrocordat. (1709-1730) (II) ● P. Cernovodeanu Neuentdeckte Dokumente über die Rumänen in britischen Archiven ● M. Muşat, M. Manollescu Der schändliche Wiener Diktat (II) ● E. Bantea Deutsche Zeugenaussagen über den 23. August 1944 ● Ion Popescu-Puţuri Die Arsakiden (III) ● R. Popa Kontinuität und Besonderheit zu Beginn des rumänischen Mittelalters — Ţara Bîrsei ● St. Delureanu Simon Bolivar in der rumänischen Publizistik jener Zeit ● C. Murgescu, St. Lache Grigore Gafencu (1892-1957) Erinnerungen ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) G. David Nuevos descubrimicntos arqueológicos en el centro de la ciudad de Iaşi ● M.D. Vlad Nicolae Mavrocordat 1709-1730 (II) ● P. Cernovodeanu Documentos ineditos sobre los rumanos, en los archivos británicos ● M. Muşat, M. Manollescu El odioso diktat de Viena (II) ● E. Bantea Testimonios alemanes sobre el 23 de Agosto de 1944 ● Ion Popescu-Puţuri Los Arsácidas (III) ● R. Popa Lo continuo y lo específico en las albores del Mediocvo rumano — Ţara Birsci ● Şt. Delureanu Simon Bolivar en la publicistica rumana de la época ● C. Murgescu, St. Lache Grigore Gafencu (1892-1957) Memorias ● En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42427

1

d